สวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

น.ส.ณิชนันทน์ ขันกสิกรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์
คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Economic Welfare and Externality Effects of State Welfare Card Policy

Miss Nichanan Khankasikam

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Economics in Economics

FACULTY OF ECONOMICS

Chulalongkorn University

Academic Year 2021

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	สวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
โดย	น.ส.ณิชนันทน์ ขันกสิกรรม
สาขาวิชา	เศรษฐศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	ศาสตราจารย์ ดร.อิศรา ศานติศาสน์

คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต

..... คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.สิทธิเดช พงศ์กิจวรสิน)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.จูน เจริญเสียง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(ศาสตราจารย์ ดร.อิศรา ศานติศาสน์)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สวรัย บุณยมานนท์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธัชนันท์ โกมลไพศาล)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร.เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ณิชนันทน์ ขันกสิกรรม : สวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. (Economic Welfare and Externality Effects of State Welfare Card Policy) อ.ที่ปรึกษาหลัก : ศ. ดร.อิศรา ศานติศาสน์

จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชี้ว่า สัดส่วนของผู้รับผลประโยชน์ของนโยบายนี้ (ผู้ถือบัตร) เป็นคนไม่จนเกือบร้อยละ 90 ของผู้รับผลประโยชน์ทั้งหมด สะท้อนว่านโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีความคลาดเคลื่อนในการเจาะจงกลุ่มเป้าหมายจริง คือ คนจนไม่จริงได้รับประโยชน์ ในขณะที่คนจนจริงกลับไม่ได้รับประโยชน์ รวมถึง ยังไม่มีการติดตามและประเมินผลของนโยบายเชิงลึกในแง่ของพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ที่กำกับการใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าอุปโภคบริโภคเท่านั้น และห้ามใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษหรือสินค้าฟุ่มเฟือย

การศึกษานี้จึงศึกษามาตรการการแจกเงินภายใต้นโยบายดังกล่าว เพื่อวิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคและคำนวณสวัสดิการเศรษฐกิจของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รวมถึงศึกษาสวัสดิการเศรษฐกิจกรณีดำเนินนโยบายแบบจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษเทียบกับต้นทุนด้านสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ ผ่านแบบจำลอง LES (Linear Expenditure System) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2562 ทั่วราชอาณาจักร จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ และวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐของผู้บริโภคสินค้าให้โทษจากข้อมูลการสำรวจภาคสนาม โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาชี้ว่า นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยเพิ่มสวัสดิการเศรษฐกิจสูงขึ้น เนื่องจากได้รับเงินช่วยเหลือผ่านบัตร การบริโภคจึงเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม เงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจของผู้ถือบัตรสูญหายไปบางส่วน ซึ่งชดเชยได้ด้วยความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง แม้โดยรวม ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง (275.01 ล้านบาทต่อปี) มีมูลค่าน้อยกว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย (389.38 ล้านบาทต่อปี) แต่มูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายของกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ (40.52 ล้านบาทต่อปี) น้อยกว่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง (58.38 ล้านบาทต่อปี) นอกจากนี้ ยังพบว่า ผู้บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภทที่ถือบัตรมีพฤติกรรมสลับกระเป๋าเงินอย่างชัดเจน คือ บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเพิ่มขึ้น แสดงว่า การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษมิอาจควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่เสพติดสินค้าให้โทษ หรือบริโภคสินค้าให้โทษเป็นประจำ

สาขาวิชา	เศรษฐศาสตร์	ลายมือชื่อนิสิต .....
ปีการศึกษา	2564	ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก .....

CHULALONGKORN UNIVERSITY

6185157729 : MAJOR ECONOMICS

KEYWORD: State Welfare Card/ Economic Welfare/ Sin goods

Nichanan Khankasikam : Economic Welfare and Externality Effects of State Welfare Card Policy. Advisor: Prof. ISRA SARNTISART, Ph.D.

According to the National Economics and Social Development Board (NESDB), 90 percent of all beneficiaries (card takers) are not poor. This demonstrates that the policy has some flaws in its targeting of specific populations. There are Inclusion Errors and Exclusion Errors. Also, there was no in-depth monitoring and evaluation of the policy in terms of consumer behavior, especially with the spending constraint condition.

This thesis aims to study the measurement of giving money under the state welfare card policy and investigate the economic welfare of implementing a policy with constraints by alcohol beverage and tobacco consumption limitations compared to healthcare costs from consuming sin goods using data from the National Statistical Office of Thailand's SES 2019. Furthermore, using data from a field survey and descriptive statistics, this study will examine the behavior of sin goods consumers who use state welfare cards.

The findings suggested that the state welfare card contributes to increased economic well-being. Consumption has grown because cardholders got subsidies through the card. However, some conditions that limit access to sin goods have resulted in some users having their economic welfare loss, which can be compensated by healthcare costs loss. Even if the total healthcare cost loss (275.01 million baht per year) is less than the economic welfare loss (389.38 million baht per year), the value of the Tobacco Consumer's economic welfare loss (40.52 million baht per year) is still less than the healthcare cost loss (58.38 million baht per year). Moreover, the result revealed that drinkers and smokers have a behavior of swapping their wallets. They would transfer money to consume more. This demonstrates that the consumption restriction cannot truly control the consumption of sin goods, particularly among consumers who are hooked to the goods or who use the goods regularly.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

Field of Study:	Economics	Student's Signature .....
Academic Year:	2021	Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลือ ความอนุเคราะห์ และความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ซึ่งเป็นผู้ที่มีพระคุณต่อผู้เขียนอย่างมาก ทั้งคอยสนับสนุน ดูแล ให้กำลังใจ ความช่วยเหลือ คำปรึกษาและคำแนะนำที่มีประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาสตราจารย์ ดร. อิศรา ศานติศาสน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณที่ท่านได้กรุณาสละเวลาอันมีค่ายิ่งในการแนะนำ ให้ข้อคิดและมุมมองในการทำงาน อันมีประโยชน์และเลอค่าต่อการศึกษาและเขียนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้เสร็จ ตลอดจนช่วยตรวจทานและแก้ไขจุดบกพร่องในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

กราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จูน เจริญเสียง ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ ดร. ธัชนันท์ โกมลไพศาล และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สวรัย บุณยมานนท์ กรรมการสอบ ที่เมตตาให้คำแนะนำและความช่วยเหลือในการแก้ไขตรวจสอบข้อบกพร่องต่าง ๆ ของวิทยานิพนธ์ และกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ ดร. เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ที่กรุณาและให้เกียรติเป็นกรรมภายนอกมหาวิทยาลัย ทั้งช่วยให้ข้อเสนอแนะและแนวคิดต่าง ๆ ในการพัฒนาวิทยานิพนธ์นี้ให้ครบถ้วนมากยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทวีชัย เจริญเศรษฐศิลป์ ที่ได้สละเวลาในการให้คำปรึกษาและมุมมองแนวคิดต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์ ขอบคุณน้องศุวภัทร ทองเงิน ที่ช่วยเหลือและให้คำปรึกษากันและกันในการศึกษาแบบจำลองและทำวิทยานิพนธ์ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอขอบพระคุณอาจารย์ในคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความรู้อบรมสั่งสอน และช่วยเหลือเสมอมา ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่หลักสูตร เจ้าหน้าที่ในคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน และบุคคลท่านอื่นที่มิได้เอ่ยนามมา ณ ที่นี้ ที่มีส่วนช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกในการติดต่อประสานงานต่าง ๆ

ขอบพระคุณบิดา มารดา และเพื่อน ๆ ทุกคนที่คอยเป็นกำลังใจและสนับสนุนอยู่เคียงข้างผู้เขียนมาโดยตลอด และท้ายนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความบกพร่องหรือผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าขอน้อมรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

ณิชนันทน์ ขันกสิกรรม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญ

หน้า

..... ค

บทคัดย่อภาษาไทย ..... ค

..... ง

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... ง

กิตติกรรมประกาศ ..... จ

สารบัญ ..... ฉ

สารบัญตาราง ..... ฌ

สารบัญรูปภาพ ..... ฏ

บทที่ 1 บทนำ 1

1.1 ที่มาและความสำคัญ 1

1.2 วัตถุประสงค์ 3

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ 4

1.4 ขอบเขตการศึกษา 4

บทที่ 2 ภูมิหลัง แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และวรรณกรรมปริทัศน์ บทนำ 5

2.1 ภูมิหลังและความเป็นมา 5

2.1.1 สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย 5

2.2 แนวคิด ทฤษฎี และแบบจำลองที่เกี่ยวข้อง 15

2.2.1 ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Theory) 15

2.2.2 แนวคิดผลกระทบภายนอก (Externalities) 24

2.2.3 แนวคิดเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ (Welfare Economics) 26

2.3 วรรณกรรมปริทัศน์ 30

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.3.1 ลักษณะของสินค้าให้โทษ 31
2.3.2 การบริโภคสินค้าให้โทษกับความยากจน 32
2.3.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการบริโภคสินค้าให้โทษ 33
2.3.4 ผลกระทบจากการบริโภคสินค้าให้โทษ 34
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย 38
3.1 แบบจำลองที่ใช้ศึกษาอุปสงค์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ 38
3.1.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา 38
3.1.2 แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา 43
3.1.3 แหล่งที่มาของข้อมูล 46
3.2 การเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจกับความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ 47
3.2.1 การวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจ 47
3.2.2 การวัดความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ 51
3.3 การสำรวจภาคสนาม 51
3.3.1 ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง 51
3.3.2 การคัดกรองกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย 52
3.3.3 วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนรวมในการวิจัย 52
3.3.4 วิธีพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ ผู้มีส่วนรวมในการวิจัย 53
3.3.5 แนวทางการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 53
3.3.6 เครื่องมือในการวิเคราะห์และสมมติฐานเบื้องต้น 53
บทที่ 4 ผลการศึกษา 54
4.1 การวิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคสินค้าให้โทษของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 54
4.1.1 ลักษณะภูมิหลังของกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 54

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.1.2 การวิเคราะห์อุปสงค์ของกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และ/หรือผลิตภัณฑ์ยาสูบผ่านแบบจำลอง LES 63
4.2 การเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 78
4.3 การสำรวจภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์การถือบัตรและพฤติกรรมการใช้บัตรของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 88
4.3.1 ภาพรวมของข้อมูลภาคสนาม 88
4.3.2 ความผิดพลาดในการให้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 91
4.3.3 พฤติกรรมสลับกระเป๋าเงินของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายบริโภคสินค้าให้โทษ 98
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา 103
5.1 สรุปผลการศึกษา 103
5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 106
5.3 ข้อจำกัดของการศึกษา 107
5.4 ข้อเสนอแนะของการศึกษาในอนาคต 108
บรรณานุกรม 109
ภาคผนวก ก 115
ประวัติผู้เขียน 121

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 4.1 สัดส่วนผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 55

ตาราง 4.2 ผู้ถือบัตรและไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งตามชั้นรายได้ 56

ตาราง 4.3 จำนวนผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งตามลักษณะการบริโภคสินค้าให้โทษ 57

ตาราง 4.4 จำนวนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ 58

ตาราง 4.5 สัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ แบ่งตามลักษณะการถือบัตร 59

ตาราง 4.6 ลักษณะภูมิหลังครัวเรือนของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ ... 60

ตาราง 4.7 ลักษณะครัวเรือนของกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ 61

ตาราง 4.8 ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยเพื่อการบริโภคสินค้าและบริการประเภทต่าง ๆ ของกลุ่มผู้ได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งประเภทกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ 62

ตาราง 4.9 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (Ei) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ωi) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (εi) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (βi) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γi) ของกลุ่มผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 64

ตาราง 4.10 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ของกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว 66

ตาราง 4.11 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (Ei) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ωi) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (εi) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (βi) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γi) ของกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 67

ตาราง 4.12 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ของกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว 69

Chulalongkorn University

ตาราง 4.13 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (Ei) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ωi) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (εi) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (βi) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γi) ของกลุ่มผู้บริโภคแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 71

ตาราง 4.14 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษของกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ..... 73

ตาราง 4.15 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (Ei) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ωi) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (εi) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (βi) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γi) ของกลุ่มไม่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 75

ตาราง 4.16 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ของกลุ่มไม่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ 77

ตาราง 4.17 สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในกรณีต่าง ๆ แบ่งกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ..... 79

ตาราง 4.18 สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แบ่งกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ..... 81

ตาราง 4.19 สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แบ่งกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ..... 82

ตาราง 4.20 สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ..... 82

ตาราง 4.21 ต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ 83

ตาราง 4.22 ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แบ่งตามกลุ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ..... 84

ตาราง 4.23 ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง แบ่งตามกลุ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ 85

ตาราง 4.24 เปรียบเทียบมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายกับมูลค่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง แบ่งตามกลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษ 86

ตาราง 4.25 สวัสดิการทางเศรษฐกิจตามสัดส่วนคนทำตามเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ... 87

ตาราง 4.26 จำนวนผู้ถือและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 88

ตาราง 4.27 สรุปเปรียบเทียบสัดส่วนของผู้ถือและไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามลักษณะสำคัญต่าง ๆ 90

ตาราง 4.28 จำนวนคนถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของคนจนจริง (ตามเกณฑ์ของนโยบาย) และคนจนไม่จริง 92

ตาราง 4.29 สรุปลักษณะภูมิหลังของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 94

ตาราง 4.30 สัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามเกณฑ์และไม่ตามเกณฑ์รายได้ของนโยบาย 96

ตาราง 4.31 จำนวนผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งตามการบริโภคสินค้าให้โทษในครัวเรือน 98

ตาราง 4.32 สัดส่วนการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายสินค้าให้โทษ เมื่อได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเป็น 1,000 บาท 99

ตาราง 4.33 สัดส่วนการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่บริโภคสินค้าให้โทษ เมื่อได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเป็น 1,000 บาท 101

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพ 1.1 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ตั้งแต่ปี 2531 – 2563 1

ภาพ 1.2 ช่องว่างความยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจน 2

ภาพ 2.1 แสดงตัวชี้วัดความยากจนและการกระจายรายได้ ทั่วราชอาณาจักร..... 5

ภาพ 2.2 แสดงเส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนในประเทศไทย..... 6

ภาพ 2.3 สัดส่วนผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี พ.ศ. 2561 – 2563 15

ภาพ 2.4 เปรียบเทียบระดับการบริโภคของสองสถานการณ์ระหว่างกรณีให้ผู้บริโภคสูบบุหรี่อย่างอิสระกับกรณีที่มีการควบคุมการบริโภคบุหรี่อย่างเหมาะสม..... 26

ภาพ 2.5 แสดงภาพหลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ 28

ภาพ 3.1 อรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจเพิ่มสูงขึ้น จากการมีรายได้เพิ่มขึ้น กรณีทั่วไป 39

ภาพ 3.2 เส้นงบประมาณแบบหักงอ (kinked budget line) จากการจำกัดปริมาณการบริโภคสินค้าให้โทษ กรณีสลับกระเป๋าเงิน 40

ภาพ 3.3 กรอบการศึกษา: เส้นงบประมาณแบบหักงอ (kinked budget line) จากการจำกัดปริมาณการบริโภคสินค้าโทษ..... 41

ภาพ 3.4 ผลกระทบภายนอกเชิงลบจากการบริโภค 42

ภาพ 3.5 Linear Expenditure System..... 44

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

การแก้ปัญหาความยากจนเป็นวาระสำคัญของทั่วโลก ถูกบรรจุไว้เป็นหนึ่งใน 17 เป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ (UN SDGs) คือ “การยุติความยากจนทุกรูปแบบ” (End poverty in all its forms) ภายในปี พ.ศ. 2573 เพราะแม้ว่าสัดส่วนคนจนลดลงทุกปี แต่ลดลงในอัตราที่ลดลง ทำให้จำนวนคนจนในโลกนี้ยังมีอยู่มาก โดยในปี พ.ศ. 2561 สัดส่วนคนจนทั่วโลกมีประมาณร้อยละ 10 ของประชากรทั่วโลก หรือคิดเป็น 736 ล้านคน ทั้งนี้ คนจนมากกว่าครึ่งหนึ่งอยู่ในทวีปแอฟริกา บริเวณพื้นที่ใต้ทะเลทรายซาฮารา (Sub-Sahara Africa) (Bank, 2019)

30 กว่าปีที่ผ่านมา สถานการณ์ความยากจนในภาพรวมของประเทศไทยนั้นดีขึ้น แม้จะมีความผันผวนในบางช่วงเวลา เห็นได้จากจำนวนคนจน 34.1 ล้านคนในปี พ.ศ. 2531 ที่ลดลงเหลือเพียง 4.8 ล้านคนในปี พ.ศ. 2563 ดังภาพ 1.1 และช่องว่างความยากจน (Poverty gap ratio) ที่ลดลงจาก 23.7 ในปี 2531 เป็น 1.10 ในปี 2563 เช่นเดียวกับความรุนแรงของปัญหาความยากจน (Severity of poverty) ที่ลดลงจาก 10.9 ในปี 2531 เป็น 0.28 ในปี 2563 ดังภาพ 1.2

ภาพ 1.1 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจน ตั้งแต่ปี 2531 – 2563

ที่มา: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช. (2563)

ภาพ 1.2 ช่องว่างความยากจนและความรุนแรงของปัญหาความยากจน

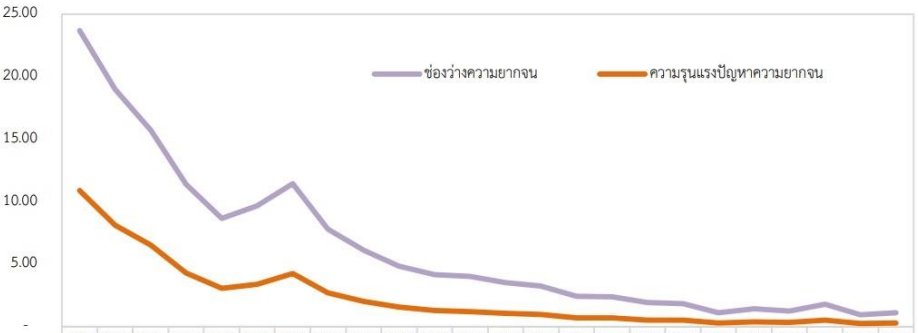

	2531	2533	2535	2537	2539	2541	2543	2545	2547	2549	2550	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560	2561	2562	2563
ช่องว่างความยากจน	23.7	18.9	15.7	11.4	8.68	9.66	11.4	7.80	6.12	4.83	4.17	4.04	3.51	3.24	2.42	2.38	1.92	1.85	1.14	1.42	1.27	1.80	0.96	1.10
ความรุนแรงปัญหาความยากจน	10.9	8.11	6.51	4.28	3.06	3.41	4.27	2.69	2.03	1.59	1.31	1.22	1.06	0.97	0.70	0.70	0.53	0.51	0.31	0.38	0.33	0.52	0.26	0.28

ที่มา: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช. (2563)

ความยากจนโดยรวมที่ลดลงค่อนข้างเร็ว ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการขยายตัวของเศรษฐกิจที่มีการเปิดกว้างมากขึ้น ทำให้รายได้เฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลทำให้คนจนลดลงตามไปด้วย ทั้งนี้ จำนวนคนจนหรือสัดส่วนคนจนลดลงในอัตราที่น้อยลงเรื่อย ๆ นั่นหมายความว่ากลุ่มคนจนที่เหลืออยู่นี้เป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจน้อยมาก ไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้ด้วยตนเอง

ภาครัฐพยายามแก้ไขปัญหาความยากจนผ่านนโยบายต่าง ๆ และได้แก้ไขปรับปรุงนโยบายหรือมาตรการการลดความยากจนมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนโยบายส่วนใหญ่ถูกแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างอาชีพและสร้างรายได้ และ 2) การเพิ่มรายได้โดยการแจกหรือให้เงิน โดยการสร้างรายได้ผ่านการสร้างอาชีพ ถูกมองเป็นนโยบายระยะยาว เช่น การเพิ่มโอกาสทางศึกษาแก่กลุ่มคนยากจน การสร้างค่าจ้างจากตัวเลือกทางอาชีพที่เพิ่มมากขึ้น การสร้างโอกาสการทำงานทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานในตลาดแรงงาน ขณะที่การเพิ่มรายได้โดยการแจกเงิน ถูกมองเป็นนโยบายกระตุ้นเศรษฐกิจและช่วยเหลือระยะสั้น มีลักษณะเป็นนโยบายแบบประชานิยม และไม่ยั่งยืน

การลดรายจ่ายเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ช่วยลดปัญหาความยากจนได้ ((ไพศาล, 2012 #25) ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์, 2555) แต่มักไม่มีนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนในรูปแบบดังกล่าว เนื่องจากคนจนเป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยหรือมีรายจ่ายไม่เพียงพอต่อการซื้ออาหารและสินค้าจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำ จึงไม่น่าจะมีการใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยหรือสินค้าไม่จำเป็น แต่อย่างไรก็ตาม สินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของคนจนหรือผู้มีรายได้น้อยอาจมีลักษณะเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยหรือสินค้าไม่จำเป็นอย่างสินค้าเสพติดให้โทษได้

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบเป็นสินค้าเสพติดให้โทษที่คนจนบางส่วนนิยมบริโภค เพราะช่วยคลายเครียด ทำให้มีความสุข และได้รับความพึงพอใจจากการบริโภค แต่ในทางตรงกันข้าม

การบริโภคสินค้าให้โทษดังกล่าว ยังสร้างผลกระทบทางลบจากการบริโภคต่อผู้บริโภคโดยตรง รวมถึงสังคมโดยอ้อมเช่นกัน ซึ่งอาจเป็นผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือด้านสุขภาพ จึงเป็นการดีหากจะมีนโยบายที่ช่วยลดหรือควบคุมค่าการบริโภคสินค้าให้โทษเหล่านี้

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อผู้มีรายได้น้อยเป็นอีกหนึ่งนโยบายระดับชาติสำหรับแก้ปัญหาความยากจนด้วยวิธีการแจกเงินเพื่อเพิ่มรายได้และให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจสังคมสำหรับผู้มีรายได้น้อย มีวัตถุประสงค์หลัก คือ ลดค่าครองชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนให้ดีขึ้น กระตุ้นเศรษฐกิจในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยให้มีกำลังซื้อมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มสินค้าปลีกที่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภคพื้นฐานจำเป็นและเข้าถึงได้ง่าย อีกทั้งเป็นนโยบายที่มีการกำกับการใช้จ่ายผ่านเงื่อนไขการบริโภค ดังนี้คือ ต้องใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าอุปโภคบริโภคผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเท่านั้น ไม่สามารถใช้บัตรกดเป็นเงินสดได้ ไม่มีการสะสมเงินข้ามเดือน และห้ามใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษหรือสินค้าฟุ่มเฟือย

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ ช่วยลดภาระค่าครองชีพให้แก่ผู้มีรายได้น้อย และทำให้มีรายได้เพียงพอสำหรับการซื้ออาหารและสินค้าพื้นฐานจำเป็น รวมถึงยอดขายที่เติบโตขึ้นของกลุ่มผู้ผลิตและเจ้าของตราสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ ส่วนข้อเสียนั้นเกิดจากการออกแบบและการดำเนินการนโยบายที่ยังมีความคลาดเคลื่อนในหลายจุด ไม่ว่าจะเป็น ต้นทุนและความผิดพลาดในการกำหนดกลุ่มคนอย่างเจาะจง ผลกระทบต่อขนาดของระบบสวัสดิการ ส่งผลให้เกิดคำถามในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตลอดระยะเวลาการดำเนินนโยบาย จนถึงปัจจุบัน

มากกว่านั้น เป็นระยะเวลามากกว่า 5 ปีที่นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐดำเนินมาและยังคงดำเนินอยู่ แต่ไม่เห็นการติดตามผลที่เกิดกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งอาจช่วยเหลือคนจนได้ระยะสั้นในเรื่องของค่าครองชีพ แต่ไม่ใช่คุณภาพชีวิตและสุขภาพระยะยาว เพราะจำนวนเงินที่ได้รับไม่สามารถบริโภคสินค้าเพื่อสุขภาพได้อย่างเพียงพอ ประกอบกับหากมีการนำเงินที่ได้เพิ่มไปบริโภคสินค้าเสพติดให้โทษหรือสินค้าฟุ่มเฟือย ย่อมส่งผลกระทบทั้งสุขภาพทางการเงินและสุขภาพร่างกาย ด้วยเหตุนี้ การศึกษาสวัสดิการของคนที่ได้รับสิทธิจากมาตรการแจกเงินภายใต้นโยบายดังกล่าวนี้จะทำให้ทราบพฤติกรรมการบริโภคและสวัสดิการทางเศรษฐกิจจากการบริโภคของคนจน อันเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายและพัฒนาแนวทางการช่วยเหลือคนจนในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์

1. ศึกษามาตรการแจกเงินภายใต้นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐต่อสวัสดิการเศรษฐกิจ

2. วิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคและคำนวณสวัสดิการทางเศรษฐกิจของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
3. ศึกษาสวัสดิการทางเศรษฐกิจกรณีดำเนินนโยบายแบบจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษเทียบกับต้นทุนด้านสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สามารถเปรียบเทียบผลต่อสวัสดิการทางเศรษฐกิจกับความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงซึ่งเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
2. ช่วยให้ภาครัฐกำหนดและออกแบบนโยบายแก้ปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมที่เพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจแก่คนจนและสังคม

1.4 ขอบเขตการศึกษา

งานศึกษานี้จะศึกษาผลกระทบของสวัสดิการเศรษฐกิจจากมาตรการแจกเงินจากโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐปี พ.ศ. 2562 ระหว่างกรณีดำเนินนโยบายแบบจำกัดการบริโภคและไม่จำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษที่สร้างผลกระทบภายนอก และเปรียบเทียบกันว่ากรณีใดให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจสูงกว่า ภายใต้ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคและสมมติฐานที่ว่านโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจ โดยจะใช้ข้อมูลทุติยภูมิการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2562 ทั่วราชอาณาจักร จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

ทั้งนี้ จะเปรียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจทั้งกรณีดำเนินนโยบายแบบจำกัดการบริโภคและแบบไม่จำกัดการบริโภคกับต้นทุนด้านสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษด้วย แต่การประเมินมูลค่าต้นทุนด้านสุขภาพ (Healthcare cost) มีความซับซ้อนมาก งานศึกษานี้จึงไม่ได้ประมาณค่าดังกล่าวเพียงแต่จะวิเคราะห์เปรียบเทียบเชิงคุณภาพเท่านั้น

สำหรับการสำรวจภาคสนาม เป็นการสำรวจพฤติกรรมการบริโภคสินค้าให้โทษของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในประเด็นที่ไม่มีในข้อมูลทุติยภูมิ โดยผู้วิจัยใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 150 ตัวอย่าง ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ละ 50 ตัวอย่าง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 2
ภูมิหลัง แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และวรรณกรรมปริทัศน์ บทนำ

2.1 ภูมิหลังและความเป็นมา

2.1.1 สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทย

รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ปี พ.ศ. 2560 พบว่าสถานการณ์ความยากจนของประเทศไทยในภาพรวมดีขึ้น มีคนจนจำนวน 5.3 ล้านคน ลดลงจาก 5.8 ล้านคนในปี พ.ศ. 2559 คิดเป็น สัดส่วนคนจนร้อยละ 7.87 แต่ความเหลื่อมล้ำด้านรายได้วัดโดยสัมประสิทธิ์จินี่ (Gini Coefficient) เท่ากับ 0.453 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2558 ที่เท่ากับ 0.445 โดยกลุ่มประชากรที่ได้รับประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นประชากรกลุ่มรายได้สูง ซึ่งสะท้อนว่าแม้ช่องว่างระหว่างรายจ่ายของคนที่จนที่สุดกับเส้นความยากจนลดลงมาก ทว่าช่องว่างระหว่างกลุ่มคนจนหรือกลุ่มรายได้น้อยกับกลุ่มรายได้สูงมีระยะห่างมากขึ้น

ภาพ 2.1 แสดงตัวชี้วัดความยากจนและการกระจายรายได้ ทั่วราชอาณาจักร

ตัวชี้วัด	2551	2552	2553	2554	2555	2556	2557	2558	2559	2560
ช่องว่างความยากจน	4.04	3.51	3.24	2.42	2.38	1.92	1.85	1.14	1.42	1.27
ความรุนแรงปัญหาความยากจน	1.22	1.06	0.97	0.70	0.70	0.53	0.51	0.30	0.38	0.33
เส้นความยากจน (บาท/คน/เดือน)	2,172	2,174	2,285	2,415	2,492	2,572	2,647	2,644	2,667	2,686
สัดส่วนคนจน (ร้อยละ)	20.43	17.88	16.37	13.22	12.64	10.94	10.53	7.21	8.61	7.87
จำนวนคนจน (ล้านคน)	13.1	11.6	10.8	8.8	8.4	7.3	7.1	4.8	5.8	5.3
สัดส่วนครัวเรือนยากจน(ร้อยละ)	18.54	15.81	14.50	11.64	10.74	9.24	9.10	6.14	7.30	6.34
จำนวนครัวเรือนยากจน*	3,620	3,170	3,010	2,486	2,344	2,089	2,065	1,309	1,731	1,525
สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายได้	na.	0.490	na.	0.484	na.	0.465	na.	0.445	na.	0.453
สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini coefficient) ของรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค	0.405	0.398	0.396	0.375	0.393	0.378	0.371	0.359	0.367	0.364
ความเหลื่อมล้ำในรายได้กลุ่มรวยสุด 20% สุดท้ายต่อกลุ่มจนสุด 20% แรก (เท่า)	na.	12.30	na.	11.81	na.	12.64	na.	10.31	na.	10.16
ความเหลื่อมล้ำในรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคกลุ่มรายจ่ายมากสุด 20% สุดท้าย ต่อกลุ่มรายจ่ายน้อยสุด 20% แรก (เท่า)	7.41	7.18	7.09	6.26	6.97	6.51	6.30	5.85	6.12	6.08
ประชากรทั่วประเทศ (ล้านคน)	64.2	65.0	66.0	66.2	66.5	66.8	67.0	67.2	67.5	67.7
จำนวนครัวเรือนทั้งหมด*	19,526	20,058	20,764	21,346	21,821	22,601	22,696	21,326	23,614	24,052

ที่มา: สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช.

na. ไม่มีข้อมูล * มีหน่วยเป็นพันครัวเรือน

สศช. (2561) จำแนกคนจนในกลุ่มคนจนเป็น 3 ประเภท ได้แก่ คนยากจนมาก[1] คนยากจนน้อย[2] และคนเกือบจน[3] โดยกลุ่มคนยากจนมากที่อาจกลายเป็นคนยากจนเรื้อรังและต้องให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ขณะที่คนยากจนน้อยอาจกลายเป็นคนยากจนมากหรือคนเกือบจนได้ ส่วนคนเกือบจนเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดและเป็นประชากรกลุ่มเสี่ยงที่สามารถกลายเป็นคนยากจนได้โดยง่าย

ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการลดคนจนอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2560 มีคนยากจนมากจำนวน 1.82 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.69 ของประชากรทั้งประเทศ ซึ่งลดลงอย่างมีนัยสำคัญ จากปี พ.ศ. 2551 ที่มีสัดส่วนคนยากจนมากถึงร้อยละ 8.91 ของประชากรทั้งประเทศ สำหรับสัดส่วนคนยากจนน้อยลดลงจากร้อยละ 11.55 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 5.18 ในปี 2560 และสัดส่วนคนเกือบจนลดลงจากร้อยละ 11.65 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 7.99 ในปี 2560 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนลดลงน้อยที่สุด โดยในภาพรวมคนจนทั้งหมดมีสัดส่วนลดลงจากร้อยละ 20.43 ในปี 2551 เป็นร้อยละ 7.87 ในปี 2560 ดังภาพ 2.2

ภาพ 2.2 แสดงเส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 – 2560

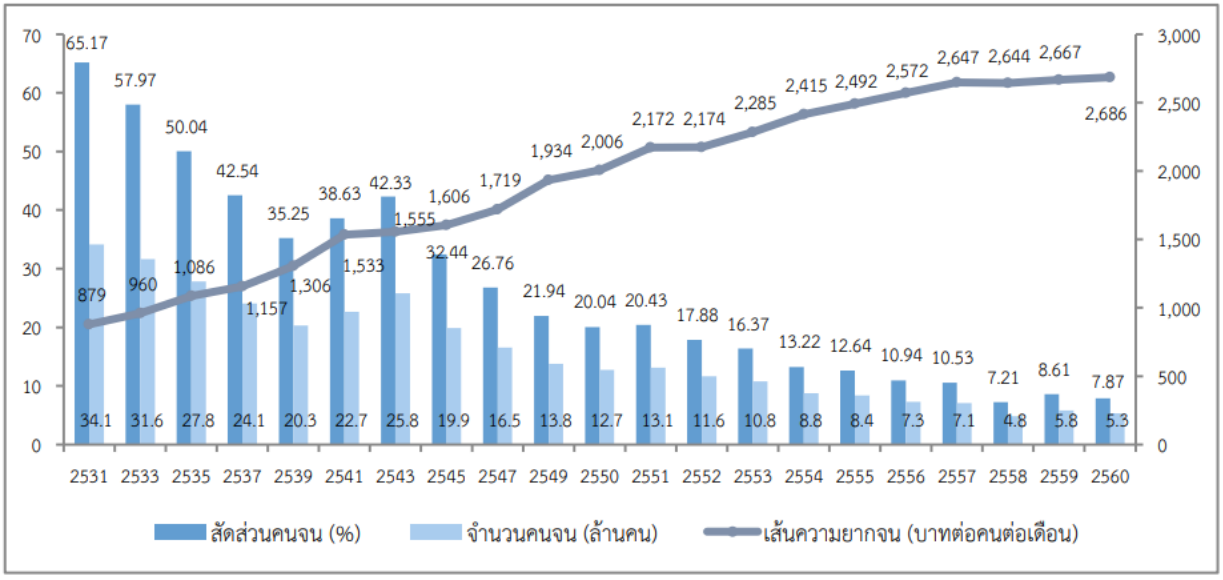

ที่มา: สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช. (2561)

[1] คนยากจนมาก คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนเกินกว่าร้อยละ 20

[2] คนยากจนน้อย คือ มีระดับรายจ่ายเพื่ออุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

[3] คนเกือบจน คือ มีระดับรายจ่ายเพื่อการอุโภคบริโภคสูงกว่าเส้นความยากจนไม่เกินร้อยละ 20

ความยากจนโดยรวมที่ลดลงค่อนข้างเร็วนั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการขยายตัวของเศรษฐกิจที่เปิดกว้างขึ้น ทำให้รายได้เฉลี่ยของคนไทยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้จำนวนคนจนลดลงตามไปด้วย ซึ่งจำนวนคนจนหรือสัดส่วนคนจนที่ลดลงในอัตราน้อยลงเรื่อย ๆ สะท้อนว่ากลุ่มคนจนที่เหลืออยู่นี้เป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจน้อยมาก จนไม่สามารถหลุดพ้นจากความยากจนได้ด้วยตนเอง (อัมมาร สยามวาลาและคณะ, 2556) ประกอบกับคนจนทั้ง 3 ประเภทนี้ เป็นกลุ่มเปราะบาง กล่าวคือ เมื่อเผชิญวิกฤตการณ์เศรษฐกิจหรือวิกฤตการณ์ด้านอื่น ๆ คนกลุ่มนี้จะเผชิญปัญหาความยากจนที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งปัจจุบันยังมีกลุ่มเปราะบางนี้ในสัดส่วนสูง แม้จะลดลง โดยในปี 2561 คนยากจนมากมีจำนวนเพิ่มขึ้น ในขณะที่คนเกือบจนหรือประชากรกลุ่มเสี่ยงที่สามารถกลายเป็นคนยากจนได้โดยง่าย มีจำนวนเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกัน ส่งผลให้มีกลุ่มเปราะบางจำนวนทั้งสิ้น 12.23 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 18.03 ของประชากรทั้งประเทศ (สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช., 2561) และปี 2563 ที่พิจารณาความยากจนตามระดับความรุนแรง พบว่า มีคนจนเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ คนจนมากที่มีปัญหาความยากจนในด้านตัวเงินที่รุนแรง มีจำนวนทั้งสิ้น 1.61 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2.31 ของประชากรทั้งประเทศ เพิ่มขึ้นจากจำนวน 1.28 ล้านคนหรือร้อยละ 1.84 ของประชากรทั้งประเทศในปี 2562 หรือเพิ่มขึ้น 3.3 แสนคน (เพิ่มขึ้นร้อยละ 25.8) ขณะที่คนจนน้อยมีจำนวนเพิ่มขึ้น 0.9 แสนคน เป็น 3.14 ล้านคน (ร้อยละ 4.52 ของประชการทั้งหมด) สำหรับคนเกือบจนมีสัดส่วนลดลง 2.6 แสนคน เหลือ 5.14 ล้านคน (ร้อยละ 7.4 ของประชากรทั้งประเทศ) (สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สศช., 2563) ส่งผลให้มีกลุ่มเปราะบางทั้งสิ้น 9.89 ล้านคน หรือร้อยละ 14.23 ของประชากรทั้งประเทศ

ลักษณะคนจนและพื้นที่ที่มีคนจนอยู่อาศัยมีรูปแบบที่คล้ายเดิมตลอดหลายสิบปีผ่านมา แม้ในเชิงปริมาณหรือจำนวนคนจนจะลดลง แต่ในเชิงคุณภาพยังไม่เปลี่ยนแปลงหรือแตกต่างจากอดีตมากนัก (สศช., 2561) โดยสภาพปัญหาความยากจนเรียงตามลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย ได้แก่ การไม่มีเงินทุนประกอบอาชีพ ครัวเรือนมีรายได้น้อย รายได้ไม่แน่นอน รายจ่ายมากกว่ารายได้ สมาชิกในครัวเรือนมีปัญหาสุขภาพ ไม่แข็งแรง ผู้สูงอายุพิการ ป่วยเรื้อรัง ไม่มีเงินออม สมาชิกในครัวเรือนมีหนี้สิน สมาชิกในครัวเรือนขาดทักษะ ความรู้ในการประกอบอาชีพ ครัวเรือนไม่มีที่ดินทำกินหรือเช่าที่ดินทำกิน มีสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมาก ครัวเรือนมีอาชีพไม่แน่นอน รับจ้างรายวัน และครัวเรือนไม่มีสมาชิกที่สามารถประกอบอาชีพได้ (อัสนี พรหมสาขา ณ สกลนคร และคณะ, 2557)

2.1.2 ความยากจนและการแก้ปัญหาความยากจน

สาเหตุที่ทำให้เกิดความยากจนมีหลากหลายปัจจัยทั้งมิติรายประเด็นและมิติพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความยากจนอย่างมีนัยสำคัญ อันเพิ่มความเสี่ยงต่อการเป็นคน

จน ได้แก่ อาชีพของหัวหน้าครัวเรือน การศึกษาของสมาชิกในครอบครัว การขาดแคลนที่ดินทำกิน และการเข้าถึงบริการพื้นฐานต่าง ๆ (สศช., 2545) ซึ่งปัจจัยดังกล่าวยังคงเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความยากจนในปัจจุบัน ลักษณะทั่วไปของคนจนในปัจจุบัน คือ มีการศึกษาต่ำ ทำงานในภาคเกษตรกรรม ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ประกอบกับอยู่อาศัยในครัวเรือนขนาดใหญ่ ครัวเรือนแหว่งกลาง ครัวเรือนสูงอายุ ครัวเรือนผู้หญิงและเด็ก โดยในปี พ.ศ. 2560 คนจนกระจุกตัวหนาแน่นในภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือ มีสัดส่วนคนจนร้อยละ 11.84 ร้อยละ 11.42 และร้อยละ 9.82 ของประชากรในแต่ละภาค ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาแยกพื้นที่เมืองกับชนบท พบว่า คนจนอยู่ในเขตชนบทมากกว่าในเมืองมีสัดส่วนร้อยละ 9.82 และร้อยละ 6.05 ตามลำดับ (สศช, 2561)

นอกจากมิติรายประเด็นและพื้นที่ทางภูมิศาสตร์แล้ว ยังมีความยากจนในมิติทางสังคมด้วย โดยเพชร ชัยศร (2556) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อภาวะความยากจนในมิติทางทางสังคมเกิดจาก 3 ปัจจัย ได้แก่ (1) การสะสมทุน กล่าวคือ ไม่มีทรัพย์สินที่ก่อให้เกิดรายได้ ขาดการประหยัดอดออม ไม่มีทรัพย์สินถาวร หรือมีแต่มูลค่าต่ำ ไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม/องค์กรการเงินในชุมชน (2) สิทธิโอกาสทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การเข้าไม่ถึงแหล่งทุนของรัฐ ขาดโอกาสในการรับรู้ข่าวสาร ไม่มีไฟฟ้าประปาใช้ในชีวิตประจำวัน การถูกคุกคาม เอารัดเอาเปรียบ ความไม่ปลอดภัย ขาดสวัสดิการทางสังคม และ (3) ภาระทางการเงิน มีภาระหนี้นอกระบบ การกู้เงินไปใช้จ่ายผิดประเภท ไม่มีรายได้พิเศษหรืออาชีพเสริม โดยการขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมหรือการเข้าไม่ถึงสิทธิโอกาสทางการเมือง ข้อมูลข่าวสาร แหล่งทุนทางเศรษฐกิจ สวัสดิการทางสังคมส่งผลต่อรายได้หรือตัววัดภาวะความยากจนมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (Addae-Korankye, 2014)(2014) ที่พบว่า การขาดศักยภาพในการมีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะ การขาดความรู้ข้อมูลข่าวสาร ขาดทักษะในการประกอบอาชีพเนื่องจากไม่ได้รับการศึกษา การเข้าไม่ถึงหลักประกันทางสังคม ทางการเงิน สุขภาพและโครงสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน รวมถึงวัฒนธรรมและความเชื่อในท้องถิ่นส่งผลให้เกิดความยากจน

หากจำแนกสาเหตุความยากจนตาม ธนพล สราญจิตร์ (2558) พบว่า สาเหตุแห่งความยากจนในประเทศไทยสามารถจำแนกได้เป็น 2 สาเหตุหลัก ได้แก่ สาเหตุภายในตัวบุคคล เช่น การขาดความรู้ความสามารถในการทำงานเนื่องจากขาดโอกาสการเข้าถึงการศึกษา วิถีชีวิตของแต่ละบุคคล เป็นต้น และสาเหตุภายนอกตัวบุคคล อันเกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจทางการเมืองและแนวทางในการบริหารพัฒนาประเทศผ่านนโยบายต่าง ๆ ที่ลดปัญหาความยากจนจริง แต่ก่อให้เกิดปัญหาอื่นตามมา ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ สศช. (2545) ที่ระบุว่า ปัจจัยเชิงโครงสร้างมีอิทธิพลต่อความยากจน ได้แก่ ระบบการจัดการทรัพยากรมุ่งเน้นเพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ทำให้ทรัพยากรไม่กระจายไปถึงคนยากจน กระบวนการทางกฎหมายสร้างความไม่เท่าเทียมระหว่างคน

ในสังคม ระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน รวมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลและยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิดมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมและเกิดความเสี่ยงสูง

ยิ่งไปกว่านั้น ลักษณะของนโยบายประเทศไทยที่ใช้แก้ปัญหาเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ กล่าวคือ ลักษณะนโยบายที่ถูกดำเนินการส่วนมากเป็นนโยบายประชานิยม ที่นโยบายมุ่งเป้าไปยังกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่จะทำให้ฐานเสียงขยายมากกว่าการมุ่งเน้นไปที่คนยากจนจริงๆ ส่งผลให้งบประมาณที่ใช้ไม่เกิดประสิทธิภาพ เกิดภาระของงบประมาณ มีการบริโภคที่เกินพอดี มีหนี้สินครัวเรือนเพิ่มขึ้น หลายโครงการของนโยบายสร้างภาระทางการเงิน การคลัง รัฐมีรายจ่ายเพิ่มมากขึ้น มีต้นทุนที่สูงขึ้น ทำให้ประเทศเสียโอกาสของประเทศมีผลกระทบ คือ รัฐไม่มีงบประมาณไปบริหารจัดการเรื่องสำคัญๆ ของประเทศในระยะยาวได้ ทำให้รัฐและประชาชน เสียโอกาสทางการแข่งขัน (ประภาส มันตะสูตร, 2558) อย่างไรก็ดี ภาครัฐพยายามจะปรับรูปแบบนโยบายจากนโยบายประชานิยมเป็นนโยบายเชิงสวัสดิการมากขึ้น ทว่ายังมีข้อถกเถียงเกิดขึ้น คือ นโยบายสวัสดิการ (welfare policy) เป็นรูปแบบหนึ่งของนโยบายประชานิยมหรือไม่ เพราะในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา แม้นโยบายด้านสวัสดิการขยายตัวและมีความทั่วถึงมากขึ้น แต่ความทั่วถึงมีเฉพาะกลุ่มคนที่สำคัญต่อฐานเสียงเท่านั้น (เจริญเลิศ, 2555)

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของไทย สมัยรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มีลักษณะเป็นนโยบายเชิงสวัสดิการเพื่อแก้ปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียม มีวัตถุประสงค์ต้องการลดค่าครองชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตของคนจนให้ดีขึ้น รวมถึงกระตุ้นเศรษฐกิจในกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยให้มีกำลังซื้อมากขึ้นโดยเฉพาะกลุ่มสินค้าปลีก (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2561) ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวเป็นหนึ่งนโยบายสำคัญต่อประเทศในปัจจุบัน เพราะมีโครงการภายใต้หลายโครงการและเป็นนโยบายที่ใช้งบประมาณจำนวนมาก อีกทั้งยังไม่ได้มีการศึกษาหรือทดลองใช้นโยบายก่อนเพื่อประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากนโนบาย จึงทำให้เกิดการความวิตกกังวลจากกลุ่มนักวิชาการและประชาชนทั่วไป ด้วยเกรงว่า จะกลายเป็นนโยบายประชานิยมในชื่อนโยบายสวัสดิการ อันเป็นเพียงการช่วยเหลือระยะสั้น ไม่ใช่เป็นการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยในระยะยาวและอาจเป็นการสร้างภาระทางการคลังให้แก่ประเทศมากขึ้น

การลดความยากจนและการปฏิรูปประเทศกำลังพัฒนาให้สำเร็จ เครื่องมือสำคัญ คือ นโยบาย โดยจะต้องเป็นนโยบายที่มีการกำกับดูแลที่ดีจากภาครัฐหรือมีธรรมาภิบาลที่ดี ประกอบกับกำหนดให้การลดความยากจนเป็นเป้าหมายประเทศ (Grindle, 2004) กล่าวคือ ภาครัฐควรทำบทบาทอย่างจริงจังในการแก้ปัญหาความยากจน มิฉะนั้นปัญหาความยากจนมิอาจหายไปได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานการศึกษาและสังเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความยาจนในประเทศไทยของ ชูชิต ชายทวีป (2559) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาลดความยากจนระดับนโยบาย ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย วางแผน ระบุปัญหา การตัดสินใจ และการ

ประเมินผล (2) การกระจายทรัพยากรไปยังระดับภูมิภาค (3) นโยบายอันก่อเกิดจาก 3 ฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชนร่วมมือกัน (4) การขจัดคอร์รัปชัน และ (5) การที่ประชาชนตื่นรู้และกล้ารักษาผลประโยชน์ส่วนรวม จะทำให้รัฐระมัดระวังการกำหนดนโยบายที่จะส่งผลต่อประชาชน โดยทุกปัจจัยข้างต้นสะท้อนถึงความสำคัญต่อการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไขนโยบาย รวมถึงการขับเคลื่อนและการดำเนินนโยบายลดความยากจนเพื่อความสำเร็จในการขจัดความยากจน ดังเช่น รัฐบาลจีนที่มีความจริงจังในการขจัดความยากจนให้หมดประเทศภายในปี พ.ศ. 2563 โดยตลอด 40 ปี ที่จีนเปิดและปฏิรูปประเทศ ทำให้คนจีน 800 ล้านคนพ้นความยากจน กระทั่งเหลือคนจนเพียง 25 ล้านคน ความสำเร็จของจีนเกิดจากการแก้ปัญหาความยากจนแบบเจาะจง โดยเจาะจงถึงระดับบุคคลและครัวเรือนเพื่อให้แม่นยำถึงผู้ที่ควรได้รับความช่วยเหลือแท้จริง โดยให้หน่วยงานของรัฐแต่ละหน่วยจับคู่กับพื้นที่เป้าหมายในหมู่บ้านห่างไกล ให้ผู้บริหารและข้าราชการหน่วยงานเหล่านั้นแต่ละคนจับคู่กับครัวเรือนยากจนอย่างน้อยคนละสองครัวเรือนติดตามดูแลเยี่ยมเยียนให้ความช่วยเหลือจนกว่าจะสำเร็จ ทั้งนี้ เกณฑ์วัดความยากจนของจีน คือ มีรายได้ต่ำกว่า 1.5 แสนบาท/ปี (Haiqiu, 2017)

นอกจากนี้ หากพิจารณาตามรายประเด็นในการดำเนินนโยบาย มี 3 ประเด็นหลักที่หากดำเนินการสำเร็จจะช่วยลดปัญหาความยากจนได้ ได้แก่ 1) ลดรายจ่าย 2) เพิ่มรายได้ 3) สร้างโอกาสการทำงาน (ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์, 2555) ซึ่งนโยบายส่วนมาก ไม่กล่าวถึงเรื่องการลดค่าใช้จ่ายของคนจน เนื่องจากคนจน เป็นกลุ่มคนที่มีรายได้น้อยอยู่แล้วจึงมักไม่มีการใช้จ่ายเพื่อสินค้าฟุ่มเฟือยหรือไม่จำเป็น เพราะรายได้สำหรับใช้จ่ายเพื่อสินค้าจำเป็นอย่างแทบไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต แต่จะกล่าวถึงการสร้างรายได้และการสร้างโอกาสการทำงานเพื่อลดปัญหาความยากจน ไม่ว่าจะเป็น การสร้างค่าจ้างจากตัวเลือกทางอาชีพที่เพิ่มมากขึ้น การสร้างโอกาสการทำงานทั้งด้านอุปสงค์และอุปทานใน ตลาดแรงงาน เพื่อทำให้คนจนมีอาชีพ มีรายได้เพิ่มขึ้น นำไปสู่ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการสร้างรายได้และโอกาสการทำงาน ขึ้นอยู่กับ การได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ (Cogneau, Grimm and Robilliard, 2003) เช่นเดียวกับการศึกษาของ Alatas, V., Banerjee, A., Hanna, R., Olken, B. A., & Tobias, J. (2012) ที่บอกว่า การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา คือ การเพิ่มรายได้ของครัวเรือน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Edmonds & Schady (2012) ที่พบว่า โอกาสทางศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยลดความยากจนในพื้นที่ชนบท รวมถึงวิสิษฐ์ ใจอาจ และคณะ (2558) ที่ระบุว่าปัจจัยที่ส่งผลกระทบทางตรงต่อความไม่ยากจนในประเทศไทย ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการพัฒนากับภาครัฐและโอกาสทางการศึกษา ขณะที่ปัจจัยที่ส่งผลทางอ้อม ได้แก่ การมีส่วนร่วมพัฒนากับภาครัฐในการดำเนินนโยบายท้องถิ่น ซึ่งส่งผลผ่านโอกาสทางการศึกษา

กล่าวโดยสรุปคือ คนจนยังมีอยู่และเป็นกลุ่มเปราะบาง ภูมิหลังของคนจนในประเทศไทยไม่เปลี่ยนแปลงจากอดีตมากนัก งานวิจัยส่วนใหญ่ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความยากจนและ

ปัจจัยที่ช่วยลดปัญหาความยากจน รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาความนโยบายเชิงนโยบาย แต่การศึกษาผลการดำเนินนโยบายแก้ไขปัญหาความยากจนยังมีน้อยและพบเป็นงานสำรวจเชิงพื้นที่มากกว่าภาพรวมประเทศ

หากต้องการแก้ไขปัญหาความยากจน จำเป็นต้องแก้ทั้งระดับบุคคลและระดับนโยบายอย่างพร้อมเพรียงกัน เพราะมีความเชื่อมโยงและเกี่ยวเนื่องกันอย่างแยกไม่ขาด โดยเฉพาะการเพิ่มโอกาสทางศึกษาแก่กลุ่มคนยากจน เพื่อมีความรู้ความสามารถในการสร้างอาชีพ มีความรู้ทางการเงินเพื่อสร้างรายได้และลดรายจ่าย ทั้งนี้ ยังไม่มีการดำเนินการลดรายจ่ายของคนจนในเชิงนโยบาย เพราะยังไม่มีการศึกษารูปแบบการบริโภคของคนจนที่ชัดเจน มีเพียงรายงานข้อมูลลักษณะคนจนในมิติเศรษฐกิจและสังคมแบบภาพรวมเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ การดำเนินนโยบายของภาครัฐจึงควรมุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมและเพิ่มศักยภาพมากกว่าการให้รายได้เพิ่มโดยการให้เงินเปล่าเพียงเดียว แม้ในบางพื้นที่จะได้ผลตอบรับที่ดีจากนโยบายแจกเงิน คือ ลดภาระค่าครองชีพได้จริง ประชาชนพึงพอใจ แต่นั่นไม่ได้เป็นการช่วยเหลือประชาชนในระยะยาว อีกทั้งควรดำเนินนโยบายบายสร้างอาชีพสร้างรายได้ควบคู่ไปกับการควบคุมหรือลดรายจ่าย เพื่อไม่ให้เกิดภาระทางการเงินต่อคนจนและภาระทางการคลังต่อประเทศ

2.1.3 ความเป็นมาและการดำเนินการนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ระบบสวัสดิการ เริ่มต้นจากรัฐบาลอังกฤษต้องการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคม จึงตรากฎหมายความยากจนตั้งแต่เมื่อ ค.ศ. 1601 ขึ้นมาเพื่อให้คนรับผิดชอบตนเอง ครอบครัว และญาติพี่น้อง ส่วนรัฐบาลคอยดูแลผู้ยากไร้ จึงเกิดการส่งคนยากจนที่ร่างกายแข็งแรงไปทำงาน ส่วนคนเกียจคร้านจะถูกลงโทษ ซึ่งระบบความมั่นคงทางสังคมในขณะนั้นมี 2 ลักษณะสำคัญ คือ (1) โปรแกรมประกันสังคมที่ประชาชนจะได้รับความคุ้มครองจากการเจ็บป่วยและว่างงาน โดยต้องจ่ายเงินสมทบ (National Insurance Contribution: NIC) และมีสิทธิได้รับเงินสดในอัตราค่อนข้างต่ำ และ (2) โปรแกรมการสงเคราะห์ที่ต้องมีการทดสอบความจำเป็น ให้ความคุ้มครองหลักๆ ในเรื่องของชราภาพและการว่างงาน (และคณะ, 2550) โดยปัจจุบันมีทางเลือกรูปแบบสวัสดิการ ดังต่อไปนี้ สวัสดิการแบบถ้วนหน้า (universal welfare) สวัสดิการแบบเจาะจง (targeted welfare) สวัสดิการแบบร่วมจ่าย (contribution-based welfare) และการผสมผสานรูปแบบสวัสดิการ (Esping-Andersen, 1990 อ้างถึงใน ธร ปีติดล และ วีระวัฒน์ ภัทรศักดิ์กำจร, 2562)

การจัดสวัสดิการในประเทศไทยมีรูปแบบที่แตกต่างกันไปตามแต่ละช่วงเวลาและสภาพปัญหาที่เผชิญในขณะนั้น ดังนี้ ช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. 2475 – 2514) เป็นช่วงที่กำลังพัฒนาให้เกิดความเท่าเทียมระหว่างชนบทเพื่อลดความขัดแย้ง จึงมีรูปแบบสวัสดิการแบบสงเคราะห์ ไม่ว่าจะเป็น การจัดตั้งกรมประชาสงเคราะห์ การจัดหางานให้ผู้ไร้อาชีพ หรือการช่วย

อาชีพและวิชาชีพ ช่วงเริ่มต้นงานประกันสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2515 – 2539 เป็นช่วงแห่งการสร้างแรงจูงใจในการทำงานเพื่อลดแรงเสียดทานความขัดแย้ง ให้มีสวัสดิการแบบที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรม อันได้แก่ ประกันสังคม กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ค่าจ้างขั้นต่ำ หรือช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา ที่นิยมใช้ ก็คือ สวัสดิการแบบถ้วนหน้า (หรือกึ่งถ้วนหน้า) เช่น หลักประกันสุขภาพแห่งชาติ โครงการเรียนฟรี 12 ปี เบี้ยยังชีพคนชรา รถเมล์-รถไฟฟรี ทั้งนี้ ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา รูปแบบสวัสดิการได้มีแนวโน้มเปลี่ยนเป็นสวัสดิการแบบเจาะจงมากขึ้น (ภัทรศักดิ์กำจร, 2562)

เช่นเดียวกันกับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ อีกหนึ่งสวัสดิการแบบเจาะจงที่มีที่มาคล้ายกับข้อเสนอนโยบายภาษีติดลบ (Negative Income Tax: NIT) ในปี พ.ศ. 2556 – 2557 ด้วยรัฐบาลมองว่าการให้สวัสดิการแบบเหวี่ยงแหไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมได้ อีกทั้งงบประมาณด้านสวัสดิการที่ผ่านมาสูงขึ้นทุกปี แต่เข้าไม่ถึงกลุ่มคนจน การใช้จ่ายภาครัฐจึงไม่มีประสิทธิภาพ รวมถึงต้องการต่อต้านนโยบายประชานิยม เพราะจากรายงานสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2558 กล่าวว่าสวัสดิการที่ผ่านมาหลายโครงการนั้นมีลักษณะเป็นประชานิยม มีกลุ่มเป้าหมายเป็นประชาชนที่มีฐานะยากจน หวังผลทางการเมือง มีต้นทุนสูง ไม่ยั่งยืน นอกจากนี้ ยังต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ความพร้อมของหน่วยงานและเครื่องมือในการจัดทำโครงการ จึงทำให้เกิดเป็นโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐขึ้นมา

จุดประสงค์ของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คือ ช่วยเหลือและจัดสวัสดิการให้แก่คนไทยผู้มีรายได้ที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจน ผู้มีรายได้น้อย คือ มีรายได้อยู่ระหว่าง 30,000 บาทถึง 100,000 บาทต่อปี รวมทั้งประชาชนในกลุ่มที่ด้อยโอกาสทางสังคมให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล โดยต้องการลดภาระค่าใช้จ่ายให้แก่ประชาชนที่มีรายได้น้อยด้วยการเปิดให้มีการขึ้นทะเบียนผู้มีรายได้น้อยกับกระทรวงการคลัง จากนั้นรัฐบาลจะดำเนินการออกบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อช่วยในการลดค่าครองชีพให้ ทั้งนี้มีผู้ลงทะเบียนระหว่าง วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2560 ถึง วันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 จำนวนทั้งสิ้นประมาณ 14.2 ล้านคน แต่ผู้ที่มีคุณสมบัติตรงตามที่กำหนด มีจำนวนทั้งสิ้นประมาณ 11.4 ล้านคน (สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2561) โดยรัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณ 41,940 ล้านบาทสำหรับนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2560

การดำเนินนโยบายจากเดือนตุลาคม พ.ศ. 2560 จนถึงต้นเดือนมกราคม พ.ศ. 2561 เพื่อช่วยเหลือ และบรรเทาปัญหาแก่ผู้มีรายได้น้อยผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ใช้งบประมาณไปประมาณ 10,000 ล้านบาท หรือตกวันละ 100 กว่าล้านบาท โดยรัฐบาลได้ดำเนินการโอนเงินผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้แก่ วงเงินสำหรับซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น เดือนละ 200 บาท สำหรับผู้ที่มีรายได้เกิน 30,000 บาทขึ้นไป จนถึง 100,000 บาท และ วงเงินสำหรับซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคที่

จำเป็น 300 บาท สำหรับผู้ที่มีรายได้ไม่เกิน 30,000 บาท วงเงินส่วนลดค่าซื้อก๊าซหุงต้ม 45 บาทต่อคนต่อ 3 เดือน และวงเงินสำหรับการใช้จ่ายในการเดินทาง ค่ารถเมล์ รถไฟฟ้าเดือนละ 500 บาท ค่ารถไฟเดือนละ 500 บาท ค่ารถ บขส. เดือนละ 500 บาท โดยในด้านค่าครองชีพจะสามารถใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐซื้อสินค้าได้ที่ร้านธงฟ้าประชารัฐของกระทรวงพาณิชย์ หรือร้านค้าที่กระทรวงพาณิชย์กำหนด ซึ่งราคาสินค้าที่จำเป็นต่อการครองชีพมีราคาถูกกว่าราคาท้องตลอดร้อยละ 15 – 20 ส่วนการชำระค่าสินค้าและบริการโดยใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะทำโดยผ่านเครื่องรับชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ของหน่วยงานหรือร้านค้าที่กำหนด ทั้งนี้ รัฐบาลได้ส่งบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปให้ผู้มีรายได้น้อยตามที่อยู่ที่ลงทะเบียนและให้วงเงินภายในวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2560 (กรมบัญชีกลาง, 2560)

ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ ปี พ.ศ. 2561 รัฐบาลดำเนินนโยบายช่วยเหลือประชาชนผู้มีรายได้น้อยระยะที่ 2 ผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มีความประสงค์เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจภายในประเทศ รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณกว่า 35,000 ล้านบาท เพื่อเป็นการดำเนินการสืบต่อจากการช่วยเหลือผ่านนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในปี พ.ศ. 2560 โดยรัฐบาลมีเป้าหมายสำคัญ คือ การช่วยลดภาระค่าครองชีพทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็น รวมถึงค่าโดยสารต่าง ๆ แต่ผู้ที่ใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่เคยลงทะเบียนผู้มีรายได้น้อยใน ปี พ.ศ.2560 ต้องเข้าร่วมโครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตและฝึกอาชีพ เพื่อฝึกทักษะความรู้ต่าง ๆ ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพในอนาคต จึงจะได้รับการปรับวงเงินเพิ่มในเดือนมีนาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2561 ดังนี้ ผู้มีรายได้ไม่ถึง 30,000 บาทต่อปี จากเดิมที่ได้รับเงินเดือนละ 300 บาท ปรับวงเงินเพิ่มเป็นเดือนละ 500 บาท ส่วนผู้มีรายได้ตั้งแต่ปีละ 30,000 บาทขึ้นไป แต่ไม่เกิน 100,000 บาท จากเดิมที่ได้รับเงินเดือนละ 200 บาท ปรับวงเงินเพิ่มเป็นเดือนละ 300 บาท หลังจากนั้น กระทรวงการคลังได้เปิดให้ผู้มีรายได้น้อยลงทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเติมระหว่างวันที่ 15 พฤษภาคม ถึง 30 มิถุนายน พ.ศ. 2561 โดยมีผู้มีรายได้น้อยมาลงทะเบียนทั้งหมดประมาณ 4.5 ล้านคน และมีผู้ผ่านคุณสมบัติได้รับสิทธิ์ใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ประมาณ 3.1 ล้านคน หรือน้อยกว่าร้อยละ 70

รัฐบาลได้อนุมัติงบประมาณเพิ่มเติม 38,730 ล้านบาท ในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2561 ตามมติของคณะรัฐมนตรี จากกองทุนประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานรากและสังคม นอกจากเพื่อเป็นต้นทุนในการดำเนินการผลิตบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่เพิ่มขึ้นแล้ว ยังต้องการกระตุ้นเศรษฐกิจในกลุ่มผู้ที่มีรายได้น้อยให้มีกำลังซื้อมากขึ้นอีกด้วย โดยเฉพาะสินค้าปลีกที่จัดจำหน่ายผ่านร้านค้าธงฟ้าประชารัฐ ร้านค้าโชห่วย และร้านค้าชุมชน

นอกจากนี้ รัฐบาลยังออกมาตรการช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเติม เพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยทั้งหมด 4 มาตรการ ได้แก่ 1) ค่าไฟฟ้าไม่เกิน 230 บาทต่อครัวเรือนและค่าน้ำประปาไม่เกิน 100 บาท ระยะเวลานาน 10 เดือน รวม 8.2 ล้านคน ใช้งบประมาณ 27,060 ล้าน

บาท 2) การสนับสนุนค่าใช้จ่ายช่วงปลายปี พ.ศ.2561 ให้แก่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซื้อสินค้าและบริการต่าง ๆ ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 ซึ่งได้รับครั้งเดียวจำนวน 500 บาทต่อคน ใช้งบประมาณทั้งหมด 7,250 ล้านบาท 3) มาตรการช่วยเหลือด้านค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป 1,000 บาทต่อคน จำนวน 3.5 ล้านคน ใช้งบประมาณทั้งหมด 3,500 ล้านบาท และ 4) ช่วยเหลือค่าเช่าบ้านสำหรับผู้สูงอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไปที่มีรายได้น้อย เดือนละ 400 บาท ระยะเวลา 10 เดือน มีจำนวน 2.2 แสนคน ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2561 และ 2.3 แสนคนในเดือนกันยายน พ.ศ. 2562 ใช้งบประมาณทั้งหมด 920 ล้านบาท มาตรการดังกล่าว กรมบัญชีกลางจะนำงบประมาณจากกองทุนประชารัฐเพื่อเศรษฐกิจฐานรากและสังคม ใส่ในบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในช่องกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ โดยที่ผู้มีรายได้น้อยสามารถใช้ซื้อสินค้าและบริการผ่านเครื่อง EDC แอปพลิเคชันถุงเงินประชารัฐและถอนเงินสดจากเครื่องถอนเงินอัตโนมัติได้ รวมจำนวนผู้มีรายได้น้อยได้รับสิทธิ์ใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั้งใน ปี พ.ศ.2560 และ พ.ศ. 256 1 ทั้งหมด 14.5 ล้านคนทั่วประเทศ ซึ่งเป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกับสัดส่วนคนจนกับคนเกือบจนรวมกัน

โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นโครงการขนาดใหญ่ มีมาตรการและนโยบายภายใต้มากมาย ทั้งใช้งบประมาณเป็นจำนวนมาก เกี่ยวข้องกับคนจำนวนมากกว่าร้อยละ 22 ของจำนวนคนทั้งประเทศ รวมทั้งดำเนินโครงการเป็นระยะเวลาหลายปีต่อเนื่องกันจนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2565 และแม้ประชาชนที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะพึงพอใจกับนโยบายนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินนโยบายของรัฐบาลได้รับเสียงวิจารณ์จากนักวิชาการและประชาชนหลายกลุ่มว่า นโยบายนี้เปรียบเสมือนกับนโยบายประชานิยมในอดีตที่ให้ความสำคัญกับการแจกเงินให้แก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยเพื่อเป็นการสร้างฐานเสียงทางการเมืองและผลประโยชน์ทางการเมือง เป็นเพียงการช่วยเหลือระยะสั้น ขาดการวางแผนระยะยาว และอาจเป็นการสร้างภาระทางการคลังให้แก่ประเทศมากขึ้น

จากรายงานวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเท่าเทียมของประเทศปี 2563 ระบุว่า คนยากจนที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก จากร้อยละ 22.80 ในปี 2561 เป็นร้อยละ 46.05 ในปี 2562 และร้อยละ 51.10 ในปี 2563 แต่ยังมีกลุ่มคนจนกว่าร้อยละ 48.90 ที่ยังไม่สามารถเข้าถึงบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ ทั้งนี้ สาเหตุส่วนหนึ่งที่คนยากจนยังไม่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นเพราะผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในปัจจุบันเป็นผู้ที่ลงทะเบียนตั้งแต่ปี 2561 และจนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการปรับปรุงข้อมูลดังกล่าว

ภาพ 2.3 สัดส่วนผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ปี พ.ศ. 2561 – 2563

	ปี 2561		ปี 2562		ปี 2563	
	สัดส่วนผู้ได้รับบัตรต่อผู้ได้รับบัตรทั้งหมด (%)	สัดส่วนผู้ได้รับบัตรต่อประชากรแต่ละกลุ่ม (%)	สัดส่วนผู้ได้รับบัตรต่อผู้ได้รับบัตรทั้งหมด (%)	สัดส่วนผู้ได้รับบัตรต่อประชากรแต่ละกลุ่ม (%)	สัดส่วนผู้ได้รับบัตรต่อผู้ได้รับบัตรทั้งหมด (%)	สัดส่วนผู้ได้รับบัตรต่อประชากรแต่ละกลุ่ม (%)
คนไม่จน	84.47	13.55	88.97	21.91	87.38	22.86
คนจน	15.53	22.80	11.03	46.05	12.62	51.10
รวม	**100.00**	**14.46**	**100.00**	**23.26**	**100.00**	**24.57**

ที่มา: กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สศช.

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีความคลาดเคลื่อนในการเจาะจงกลุ่มเป้าหมายจริง คือ คนจนไม่จริงได้รับประโยชน์ (Inclusion Error) ในขณะที่คนจนจริงกลับไม่ได้รับประโยชน์ (Exclusion Error) นอกจากนี้ ยังมีข้อถกเถียงเรื่องต้นทุนการบริหาร การบิดเบือนแรงจูงใจของผู้เข้ารับสวัสดิการ การรั่วไหลของทรัพยากร การเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มนายทุน รวมถึงยังไม่มีการศึกษามุมมองของบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับโครงการโดยตรง ไม่มีแผนติดตามผลระยะยาวสำหรับมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิต มากกว่านั้น ในแง่ของการกระจายผลประโยชน์ ยังไม่มีการจัดทำผลกระทบทางสังคม (social impact) ของโครงการนี้เพื่อวัดความสำเร็จ ด้วยเหตุนี้ งานศึกษานี้จึงต้องการศึกษาข้อถกเถียงบางประเด็นที่เกิดจากนโยบายดังกล่าว ผ่านทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ด้วยการเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกจากมาตรการแจกเงินนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.2 แนวคิด ทฤษฎี และแบบจำลองที่เกี่ยวข้อง

2.2.1 ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Theory)

ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้บริโภคซึ่งมีรายได้จำกัดบรรลุถึงระดับความพอใจสูงสุดในการจัดสรรเงินงบประมาณซื้อสินค้าต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งจะชี้ให้เห็นว่าทำไมผู้บริโภคจึงซื้อสินค้าเพิ่มขึ้นเมื่อราคาสินค้าลดลง และซื้อสินค้าลดลงเมื่อราคาสินค้าเพิ่มขึ้น งานศึกษานี้จึงจะใช้ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคดังกล่าวเป็นหลักในการศึกษาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับมาตรการแจกเงินจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพราะพฤติกรรมของผู้บริโภคเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการบนความต้องการของตนเอง โดยการเลือกของผู้บริโภคหรือพฤติกรรมผู้บริโภคจะเปลี่ยนไปเมื่อราคาหรือรายได้เปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์พฤติกรรมผู้บริโภค ได้แก่

1) ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory)

อรรถประโยชน์ (Utility) หมายถึง ความพอใจที่ผู้บริโภคได้รับตอบสนองจากการบริโภคสินค้า หรือ ความสามารถของสินค้าและบริการที่ตอบสนองต่อความพอใจของผู้บริโภค มีข้อสมมติว่าความพอใจที่กล่าวแล้วสามารถวัดออกมาเป็นตัวเลขได้ เรียกหน่วยความพอใจนั้นว่า ยูทิล (Utils) ทฤษฎีอรรถประโยชน์เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วิธีแบบหน่วยนับ (Cardinal Approach) โดยมีสมมติฐานของทฤษฎีมีดังต่อไปนี้

(1) ผู้บริโภคสามารถที่จะหาระดับความพึงพอใจในการบริโภคได้

(2) ผู้บริโภคปรารถนาที่จะแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด (maximum utility)

(3) ผู้บริโภคมีรายได้จำกัด

(4) ระดับความพอใจของผู้บริโภคจะเป็นไปตามกฎการลดน้อยถอยลงของอรรประโยชน์หน่วยสุดท้าย หรือ อรรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม (Law of Diminishing Marginal Utility)

(5) ความพอใจของผู้บริโภคที่ได้รับจากการบริโภคสินค้าและบริการสามารถวัดเป็นหน่วยได้ หรือที่เรียกว่า Ordinal Utility

2) ทฤษฎีเส้นความพอใจเท่ากัน (Indifference Curve Theory)

เส้นความพึงพอใจเท่ากันเป็นแนวคิดในการอธิบายความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีเท่ากันต่อการบริโภคสินค้า 2 ชนิดที่แตกต่างกัน

วิวัฒนาการทางด้านประวัติศาสตร์แนวคิดของการพัฒนาทฤษฎีอุปสงค์มีระดับของการพัฒนาที่สำคัญสองประการ จากสองทฤษฎีด้วยกัน คือ ทฤษฎีอรรถประโยชน์ส่วนเพิ่ม (Marginal Utility Theory) ซึ่งสมมติว่า อรรถประโยชน์ที่ผู้คนได้รับจากการบริโภคสินค้าสามารถวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม หรือสามารถที่ความพึงพอใจออกมาเป็นหน่วย (Cardinal Utility) การพัฒนาที่สำคัญประการที่สองมากับทฤษฎีความพอใจเท่ากัน (Indifference Theory) ซึ่งโต้แย้งว่าทฤษฎีอรรถประโยชน์ตั้งมีสมมติฐานที่คลุมเครือว่าการบริโภคสินค้าใดๆนั้น สามารถวัดอรรถประโยชน์ได้ทั้งหมด ซึ่งไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในโลกของความเป็นจริง เป็นแค่ในทฤษฎีนี้ ดังนั้น การวิเคราะห์โดยใช้เส้นความพอใจเท่ากัน (Indifference Curve) ที่มีข้อสมมติสมเหตุสมผลมากกว่า ว่าในความเป็นจริงแล้ว มนุษย์ไม่สามารถจะบอกได้ว่ามีความพอใจจากการบริโภคสินค้าจำนวนมูลค่าเท่าใด เพียงแค่สามารถเรียงลำดับ (ranks) การบริโภคกลุ่มของสินค้าใด ๆ ได้ว่าชอบการบริโภคสินค้ากลุ่มใดมากกว่ากัน (Ordinal Utility) โดยไม่ต้องบอกว่าปรารถนาจำนวนเท่าใด

สมมติฐานขั้นพื้นฐานของความพอใจเท่ากัน มีดังต่อไปนี้

(1) ความเด็ดขาด (Completeness) ผู้บริโภคสามารถเปรียบเทียบและเรียงลำดับการบริโภคในลักษณะต่าง ๆ ได้ เช่น หากมีแบบแผนการบริโภค A และ B ผู้บริโภคสามารถ

บอกได้ว่าชอบ A มากกว่า B หรือชอบ B มากกว่า A หรืออาจจะชอบเท่ากัน ๆ ทั้งนี้ ความพอใจของผู้บริโภคจะละทิ้งการพิจารณาในเรื่องของงบประมาณการใช้จ่าย

(2) การถ่ายโอน (Transitivity) หมายถึง หากผู้บริโภครู้ว่าตนเองมีความชอบแบบแผนการบริโภคสินค้าแบบ A มากกว่า B และชอบ B มากกว่า C แล้ว ย่อมหมายว่าความผู้บริโภคชอบแบบแผน A มากกว่าแบบแผน C กฎข้อนี้ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อพฤติกรรมการบริโภคแบบเสมอต้นเสมอปลายของผู้บริโภค (Consumer Consistency)

(3) บริโภคมากดีกว่าบริโภคน้อย (More is Better than Less) เนื่องจากสินค้าต่าง ๆ (ที่ก่อประโยชน์) ต่างเป็นที่ต้องการของคนทั่วไป ความพอใจที่ได้รับจากการมีสินค้าให้บริโภคมากย่อมมากกว่ากรณีที่มีสินค้าให้บริโภคน้อยกว่าเสมอ นอกจากนี้ ผู้บริโภคจะไม่เคยหยุดยั้งความพึงพอใจหรือรู้จักพอ การได้บริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยย่อมดีกว่าไม่มีบริโภคสินค้าเพิ่มขึ้นเลย

คุณสมบัติของเส้นความพอใจเท่ากัน ประกอบด้วย

(1) เส้นความพึงพอใจเท่ากันมีความชันเป็นลบจากซ้ายไปขวา เป็นการอธิบายการทดแทนกันของของสินค้า 2 ชนิด นั่นคือ การบริโภคสินค้าชนิดหนึ่ง (สินค้า X) เพิ่มขึ้น ทำให้สามารถบริโภคสินค้าอีกชนิดหนึ่ง (สินค้า Y) ลดลง เพื่อให้ได้ระดับความพึงพอใจเส้นเดิม

(2) เส้นความพึงพอใจเท่ากันเป็นเส้นโค้งเว้าเข้าหาจุดกำเนิด (origin) และยิ่งเส้นความพึงพอใจเคลื่อนที่ไปทางขวาหรือห่างจากจุดกำเนิด ผู้บริโภคยิ่งมีความพอใจเพิ่มมากขึ้น

(3) เส้นความพึงพอใจเท่ากันจะตัดกันไม่ได้

(4) เส้นความพึงพอใจเท่ากันเป็นเส้นต่อเนื่อง (Continuously) ไม่ขาดตอน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เส้นงบประมาณ (Budget Line) คือ เส้นแสดงการบริโภคสินค้า 2 ชนิดในสัดส่วนที่แตกต่างหรือเท่ากัน ขึ้นกับราคาตลาดขณะนั้น โดยใช้จ่ายเงินจำนวนเท่ากันและไม่เกินรายได้ที่มี ทั้งนี้ เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงรายได้ที่เป็นตัวเงิน (Money Income) ของครัวเรือน โดยกำหนดให้ราคาตลาดของสินค้าคงที่ จะทำให้เส้นงบประมาณเปลี่ยนแปลง (shift) ขนานกับเส้นงบประมาณเดิม โดยจะเคลื่อนที่ไปทางขวาของเส้นเดิม (shift outward; away from the origin) เมื่อรายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้น และเคลื่อนที่ไปทางด้านในหรือด้านซ้าย (shift inward; toward the origin) เมื่อรายได้ที่เป็นตัวเงินลดลง

งบประมาณของผู้บริโภคสามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องมากจาก (1) รายได้ที่เป็นตัวเงินเปลี่ยนแปลง โดยราคาสินค้าทุกชนิดคงที่ หรือ (2) รายได้ตัวเงินคงที่ โดยราคาสินค้าชนิดหนึ่งชนิดใดเปลี่ยนแปลงในสัดส่วนเดียวกัน

ดุลยภาพของผู้บริโภค (Consumer Equilibrium)

ส่วนผสมของสินค้าที่ผู้บริโภค (หรือครัวเรือน) เลือกที่จะซื้อจะขึ้นอยู่กับทั้ง สิ่งที่เขาสามารถทำได้และสิ่งที่เขาต้องการทำ สิ่งที่เขาสามารถทำได้แสดงโดยเส้นงบประมาณที่เขาเผชิญอยู่ สิ่งที่เขาต้องการทำกำหนดโดยรสนิยม (preference) ของพวกเขา โดยการตัดสินใจเลือกมีข้อสมมติสำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของครัวเรือน คือ ครัวเรือนจะแสวงหาความพอใจ ความมั่งคั่ง ฐานะความเป็นอยู่และอรรถประโยชน์สูงสุด ซึ่งครัวเรือน พยายามแสวงหาที่จะทำให้สวัสดิการสูงสุดด้วยการบรรลุเส้นความพอใจเท่ากัน (Indifference Curve) ที่สามารถบรรลุได้สูงที่สุด หรือพยายามที่จะแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุด (Utility Maximization) จากเส้นงบประมาณหรือเส้นรายได้แสดงถึงความเป็นไปได้ในการบริโภคของแต่ละคน ดังนั้น ผู้บริโภคจะได้รับความพอใจสูงสุด ณ จุดเส้นความพอใจเท่ากันสัมผัสเส้นงบประมาณ

3) ทฤษฎีอุปสงค์ (Demand Theory)

ทฤษฎีอุปสงค์ เป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมผู้บริโภคที่มีเหตุผลในการจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อการอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อได้รับความพอใจสูงสุด โดยเป็นการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณการบริโภคสินค้าและบริการกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลในการกำหนดปริมาณการบริโภค เช่น ราคาสินค้า รายได้ รสนิยมของผู้บริโภค ซึ่งจะแสดงอยู่ในรูปของฟังก์ชันอุปสงค์

สำหรับแบบจำลองที่ใช้ในการประมาณค่าอุปสงค์มีหลายแบบจำลอง เริ่มต้นจากแบบจำลองดั้งเดิม คือ แบบจำลองสมการเดี่ยว (Single Equation) และพัฒนามาเป็นแบบจำลองระบบอุปสงค์ (Demand System) ซึ่งประกอบด้วยแบบจำลอง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 แบบจำลอง Primal Model หรือแนวคิดอุปสงค์ของมาร์แชล (Marshallian Demand) เป็นแนวคิดดั้งเดิม ซึ่งวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภคภายใต้ข้อสมมติว่าบุคคลบริโภคสินค้าเพื่อได้รับความพึงพอใจสูงสุด (maximize utility) ภายใต้ข้อจำกัดด้านงบประมาณ เช่น แบบจำลอง Linear Expenditure System (LES), แบบจำลอง Extended Linear Expenditure System (ELES) เป็นต้น และแบบจำลอง Dual Model หรือแนวคิดอุปสงค์ของฮิกซ์ (Hicksian Demand) เป็นแนวคิดที่ถูกพัฒนาขึ้นซึ่งมีข้อสมมติว่าบุคคลต้องการเสียค่าใช้จ่ายในการบริโภคน้อยที่สุด (minimize expenditure) เพื่อได้รับความพึงพอใจในระดับที่กำหนด เช่น แบบจำลอง Almost Ideal Demand System (AIDS) ของ Deaton and Muellbauer (1980), แบบจำลอง Quadratic Almost Ideal Demand System (QUAIDS) โดย Banks, Blundell and Lewbel (1997) แบบจำลอง Rotterdam และ แบบจำลอง Transcendental Logarithmic (Translog) เป็นต้น (อิศรา ศานติศาสน์, 2538 อ้างอิงใน นริศรา เจริญพันธ์, 2552)

(1) แบบจำลอง LES (Linear Expenditure System) ถูกคิดค้นขึ้นโดย Stone (1954) ซึ่งเป็นการเสนอวิธีการวิเคราะห์อุปสงค์อย่างเป็นระบบขึ้นครั้งแรก โดยเน้นว่ารูปแบบความสัมพันธ์ในงานวิจัยเชิงประจักษ์ควรเชื่อมโยงกลับไปยังทฤษฎีผู้บริโภคได้ คือ การพยายามสร้างแบบจำลองให้มีคุณสมบัติเป็นไปตามเงื่อนไขของอุปสงค์ แบบจำลอง LES มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขของอุปสงค์ 2 ข้อ ได้แก่ เงื่อนไขผลรวม (Adding-up Condition) และเงื่อนไขเอกพันธ์ (Homogeneous Condition) และเป็นแบบจำลองแรกที่ถูกพัฒนาอยู่ในรูปของระบบอุปสงค์ที่คำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์หลายสมการพร้อม ๆ กัน (ทั้งนี้จำนวนสมการขึ้นอยู่กับการจัดแบ่งจำนวนกลุ่มสินค้าที่มีทั้งหมดในตลาด) และยังเป็นแบบจำลองที่หาได้จากสมการอรรถประโยชน์ที่มีลักษณะเฉพาะ (Stone-Geary Utility) จึงถือได้ว่าแบบจำลอง LES เป็นแบบจำลองระบบอุปสงค์มาตรฐานในขณะนั้นและถูกนำไปใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ในงานวิจัยต่าง ๆ มากมาย

(2) แบบจำลอง ELES (Extended Linear Expenditure System) ได้รับการพัฒนาโดย Lluch (1973) ELES ปรับปรุงแบบจำลอง LES ด้วยการผ่อนคลายข้อจำกัดด้านงบประมาณ (budget constraint) มาเป็นข้อจำกัดทางด้านทรัพย์สิน (wealth constraint) ซึ่งใช้รายได้ถาวรแทนรายได้ทั้งหมด และมีการพิจารณาถึงการออมของผู้บริโภคเพิ่มเข้ามา โดยกำหนดให้การออมเป็นตัวแปรภายใน (Endogenous Variable) และถือว่าเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างจากแบบจำลอง LES ที่แยกการออมออกจากการบริโภค โดยกำหนดเป็นตัวแปรภายนอก (Exogeneous Variable) หมายความว่า การตัดสินใจในการบริโภคจะไม่เกี่ยวข้องกับการออม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก็เพื่อให้เกิดความสะดวกในการวิเคราะห์ด้วยรายได้ถาวร (permanent income) รวมกับการเปลี่ยนแปลงของรายได้ที่คาดว่าจะได้รับในอนาคต โดยปรับมาเป็นค่าปัจจุบัน

ลักษณะที่เหมือนกันของ LES และ ELES คือ เป็นวิธีการวิเคราะห์เชิงเส้นตรงที่มีโครงสร้างของฟังก์ชันอรรถประโยชน์เป็นรูปแบบที่เรียกว่า “Linear Stone-Geary Utility Function” และมีคุณสมบัติที่เป็นไปตามเงื่อนไขของอุปสงค์เหมือนกัน ได้แก่ คุณสมบัติ Adding-up หมายความว่า เมื่อผู้บริโภคมีรายได้เพิ่มขึ้นจำนวนหนึ่ง รายได้ที่เพิ่มขึ้นจะถูกนำไปใช้บริโภคสินค้าชนิดต่าง ๆ ทั้งหมด ทำให้สามารถอธิบายการจัดสรรงบประมาณที่มีอยู่ทั้งหมดได้ และคุณสมบัติ Homogeneity หมายถึง Homogeneity of Degree Zero ในราคาและรายได้ (ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค) คือ หากเกิดการเปลี่ยนแปลงในรายได้และราคาสินค้าทุกชนิดในสัดส่วนเดียวกัน จะไม่ส่งผลกระทบต่ออุปสงค์ของผู้บริโภค กล่าวได้ว่า การตัดสินใจของผู้บริโภคไม่ได้เกิดจากภาวะภาพลวงตามทางการเงิน เนื่องจากผู้บริโภคทำการตัดสินใจโดยพิจารณามูลค่าที่แท้จริง

(3) แบบจำลอง AIDS (Almost Ideal Demand System) ถูกพัฒนาขึ้นโดย Angus Deaton and John Muellbauer (1980) โดยอาศัยแนวคิดจากทฤษฎีความพอใจของผู้บริโภคในรูปของฟังก์ชันค่าใช้จ่ายที่ต้องการแสวงหาแนวทางให้เสียค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด (Cost Minimization)

เพื่อให้ได้รับความพอใจในระดับที่ต้องการ ณ ระดับราคาสินค้าที่เป็นอยู่ (ฟังก์ชันอุปสงค์แบบฮิกซ์) และได้อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างฟังก์ชันอุปสงค์ของมาร์แชลกับฟังก์ชันอุปสงค์แบบฮิกซ์ที่มีลักษณะสวนทางกัน ในการเปลี่ยนฟังก์ชันอุปสงค์แบบฮิกซ์ให้มาอยู่ในรูปของฟังก์ชันอุปสงค์ของมาร์แชล

การประมาณค่ารูปแบบการบริโภคของครัวเรือนที่ได้จากแบบจำลอง AIDS เป็นการตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณทั้งหมดเพื่อการบริโภคสินค้าต่าง ๆ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจออมเงิน และสร้างขึ้นโดยอาศัยเงื่อนไขความพอใจของผู้บริโภคในกลุ่มที่เรียกว่า “PIGLOG Class” ซึ่งเป็นเงื่อนไขความพอใจลักษณะเฉพาะของ Muellbauer (1975, 1976) และเป็นที่ยอมรับของนักเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นเงื่อนไขความพอใจของผู้บริโภคที่มีพฤติกรรมสมเหตุสมผล (Rational Behavior) เงื่อนไขดังกล่าวเป็นฟังก์ชันที่แสดงอยู่ในรูปของฟังก์ชันต้นทุนหรือค่าใช้จ่าย[4]

(4) แบบจำลอง QUAIDS (Quadratic Almost Ideal Demand System) เป็นแบบจำลองที่ขยายต่อจากแบบจำลอง AIDS ถูกเสนอขึ้นโดย Banks, Blundell and Lewbel (1997) โดยเป็นการทำให้เส้น Engel (ความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายทั้งหมดกับปริมาณการบริโภค) มีลักษณะเป็น non-linear โดยอยู่ใน Quadratic form ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างพฤติกรรมการบริโภคได้หลากหลายมากยิ่งขึ้นตามลักษณะของผู้บริโภค อันมีประโยชน์ต่อการวิเคราะห์รูปแบบการบริโภคที่มีระดับรายได้แตกต่างกันมาก และผลการประมาณค่าที่ได้จากแบบจำลองอยู่ในรูปของสมการสัดส่วนค่าใช้จ่ายที่มีลักษณะเป็น Quadratic ในค่าลอการิทึมของรายได้หรือค่าใช้จ่ายทั้งหมด (log of income/expenditure) เพิ่มขึ้นจากแบบจำลอง AIDS

นอกจากนี้ เป็นแบบจำลองที่นิยมใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน เนื่องจากมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับเงื่อนไขในการประมาณค่าอุปสงค์ และเป็นแบบจำลองที่สามารถใส่ปัจจัยทางด้านประชากรเข้าไปในแบบจำลองได้ ซึ่งมีประโยชน์อย่างมากในการวิเคราะห์รูปแบบการบริโภคของครัวเรือนตามลักษณะประชากร เพราะจะทำให้เข้าใจถึงปัจจัยทางด้านลักษณะประชากรที่มีอิทธิพลต่อการบริโภค

ทั้งนี้ จากลักษณะและเงื่อนไขของนโยบายที่ต้องการศึกษา รวมถึงลักษณะชุดข้อมูลที่จะใช้ในการศึกษา พบว่า แบบจำลอง LES มีคุณสมบัติเหมาะสมและสอดคล้องกับขอบเขตของงานศึกษานี้มากที่สุด

[4] แบบจำลอง AIDS ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างค่าใช้จ่ายทั้งหมดกับปริมาณการบริโภค ที่เรียกว่า Engel Curve โดยมีความสัมพันธ์ในรูปแบบเส้นตรง

4) ความยืดหยุ่นอุปสงค์ (Elasticity of Demand)

เนื่องจากสินค้าแต่ละชนิดและตัวแปรต่าง ๆ มีหน่วยวัดความแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเปรียบเทียบค่าที่แท้จริงได้ การหาค่าความยืดหยุ่นจึงถูกนำมาวิเคราะห์อัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณการตอบสนองของสมาชิกในตลาดต่ออัตราการเปลี่ยนปัจจัยอื่น ๆ ที่กำหนด เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดนโยบายจัดเก็บภาษี การกำหนดระดับราคาสินค้า การวัดสวัสดิการ เป็นต้น

ความยืดหยุ่นเป็นค่าที่ใช้วัดความมากน้อยของการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรตามต่อการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรนำว่า เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวแปรนำแล้วจะทำให้ตัวแปรตามที่กำลังพิจารณาอยู่เปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใด ถ้าเปลี่ยนแปลงมาก เรียกว่า มีความยืดหยุ่นมาก ถ้าเปลี่ยนแปลงน้อยเรียกว่ามีความยืดหยุ่นค่อนข้างต่ำ และถ้าไม่เปลี่ยนแปลงไปเลยก็ถือว่าไม่มีความยืดหยุ่น ทั้งนี้ การหาค่าความยืดหยุ่น จะเปรียบเทียบระหว่างเปอร์เซ็นต์หรืออัตราการเปลี่ยนแปลงของค่าตัวแปรที่กำลังพิจารณาอยู่ ไม่ใช่เปรียบเทียบจำนวนการเปลี่ยนแปลง (ชุติวงศ์, 2548)

ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ คือ ค่าใช้วัดเปอร์เซ็นต์ (หรืออัตรา) การเปลี่ยนแปลงของปริมาณสินค้าที่จะมีผู้ต้องการเสนอซื้อ ณ ขณะใดขณะหนึ่งต่อเปอร์เซ็นต์ (หรืออัตรา) การเปลี่ยนแปลงของตัวแปรอื่น ๆ ที่เป็นกำหนดปริมาณการซื้อนั้น ๆ สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

(1) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคา (Own Price Elasticity of Demand) คือ เปอร์เซ็นต์การเปลี่ยนแปลงของปริมาณอุปสงค์ของสินค้าต่อเปอร์เซ็นต์การเปลี่ยนของราคาสินค้านั้น เมื่อปัจจัยอื่น ๆ คงที่

เนื่องจากความสัมพันธ์ของปริมาณอุปสงค์และราคาเป็นปฏิภาคผกผัน ดังนั้น ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาจึงมีค่าเป็นลบ โดยจะมีค่าตั้งแต่ศูนย์จนถึงลบค่าไม่จำกัด (Minus Infinity) สามารถแบ่งอุปสงค์ตามความแตกต่างของความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาได้ 5 ประเภท

i) อุปสงค์ที่ไม่มีความยืดหยุ่นอย่างสมบูรณ์ (Perfectly Inelastic Demand) มีค่าความยืดหยุ่นเป็นศูนย์
ii) อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นน้อย (Inelastic Demand) มีค่าความยืดหยุ่นน้อยกว่า 1
iii) อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นคงที่ (Unitary Demand) มีค่าความยืดหยุ่นเท่ากับ 1
iv) อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นมาก (Elastic Demand) มีค่าความยืดหยุ่นมากกว่า 1
v) อุปสงค์ที่มีความยืดหยุ่นอย่างสมบูรณ์ (Perfectly Elastic Demand) มีค่าความยืดหยุ่นเป็นค่าไม่จำกัดหรืออนันต์ (Infinity)

ตัวกำหนดความยืดหยุ่นของอุปสงค์ที่มีต่อราคาที่สำคัญ ได้แก่

a) จำนวนและความสามารถในการบริโภคทดแทนกันของสินค้า (The Number of Closeness of the Substitutes) ถ้าสินค้าชนิดนหนึ่งมีสินค้าชนิดอื่นทดแทนกันได้มาก อุปสงค์จะมีความยืดหยุ่นมาก เมื่อราคาแพงขึ้นผู้บริโภคจะเสนอสินค้ามากขึ้นและซื้อมา

บริโภคทดแทนสินค้าชนิดอื่นซึ่งมีราคาแพงกว่า ถ้าสินค้าชนิดใดถูกทดแทนได้อย่างสมบูรณ์ แสดงว่าอุปสงค์สินค้านั้นมีความยืดหยุ่นอย่างสมบูรณ์

b) ความสำคัญของสินค้าโดยพิจารณาจากจำนวนเงินของผู้ซื้อ (The Commodity's Importance in Buyers' Budget) ความสำคัญในที่นี้หมายถึงอัตราส่วนของค่าใช้จ่ายรวมที่นำไปซื้อสินค้าชนิดนั้น อาทิเช่น อุปสงค์ของสบู่ เกลือ ไม่ขีดไฟ และอื่น ๆ ซึ่งมีความยืดหยุ่นน้อย เพราะผู้บริโภคใช้เงินเพียงเล็กน้อยเพื่อซื้อสินค้าเหล่านี้ (เมื่อเทียบกับอัตราส่วนกับอุปสงค์ชนิดอื่น)

c) ประโยชน์การใช้สินค้า โดยพิจารณาจากจำนวนเงินของสินค้าของผู้ซื้อ (The Number of Its User) สินค้าชนิดใดสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มาก อุปสงค์จะมีความยืดหยุ่นมาก สินค้าชนิดใดนำไปใช้ประโยชน์ได้น้อยกว่า อุปสงค์จะมีความยืดหยุ่นน้อย ถ้าสินค้าราคาแพงขึ้น ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าที่มีความสำคัญที่สุดก่อน เมื่อราคาต่ำลงแล้วจึงจะเลือกซื้อสินค้าที่มีความสำคัญอันดับรองลงมา การพิจารณาว่าสินค้าชนิดใดมีความยืดหยุ่นอย่างไรนั้น ควรนำตัวกำหนดทั้งสามดังกล่าวมาพิจารณาร่วมกัน ตัวกำหนดแต่ละตัวอาจมีผลกระทบต่อความยืดหยุ่นในทางเดียวกันหรือตรงกันข้าม สินค้าอย่างหนึ่งอาจใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง แต่อาจหาสิ่งทดแทนไม่ได้เลย หรือสินค้าอย่างหนึ่งอาจมีสิ่งทดแทนกันมาก แต่มีความสำคัญต่องบการใช้จ่ายของผู้บริโภคน้อย

(2) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ (Income Elasticity of Demand) เป็นการวัดการตอบสนองของการซื้อสินค้า เมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป โดยให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่

โดยปกติแล้ว ความยืดหยุ่นจะมีค่าเป็นบวก ซึ่งหมายความว่า เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นหรือลดลง ผู้บริโภคจะซื้อสินค้าเพิ่มขึ้นหรือลดลงด้วย กล่าวคือ กรณีที่ค่าความยืดหยุ่นมากกว่า 1 แสดงว่า อุปสงค์ของสินค้านั้นมีความยืดหยุ่นมากและเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย และถ้าความยืดหยุ่นน้อยกว่า 1 แสดงว่าอุปสงค์ของสินค้านั้นมีความยืดหยุ่นน้อยและเป็นสินค้าจำเป็น

ทั้งนี้ สินค้าบางชนิดความยืดหยุ่นอาจเป็นลบและสินค้าบางชนิดอาจมีความยืดหยุ่นเป็นบวก ณ ระดับรายได้หนึ่งและเป็นลบในอีกระดับหนึ่งก็ได้ ความยืดหยุ่นชนิดนี้ใช้กันมากในเรื่องการประมาณอุปสงค์ เช่น ประมาณว่าเมื่อรายได้ของผู้บริโภคเปลี่ยนแปลง อุปสงค์ของสินค้าเปลี่ยนแปลงมากน้อยเท่าใด เป็นต้น

นอกจากนี้ ถ้าความยืดหยุ่นมากกว่า 0 แสดงว่าสินค้าชนิดนั้นเป็นสินค้าธรรมดา และถ้าความยืดหยุ่นน้อยกว่า 0 แสดงว่าเป็นสินค้าด้อย

(3) ความยืดหยุ่นไขว้ของอุปสงค์ (Cross Elasticity of Demand) เป็นการวัดการเปลี่ยนแปลงของปริมาณอุปสงค์ของสินค้าชนิดหนึ่งที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้า

อีกชนิดหนึ่งโดยให้ปัจจัยอื่น ๆ คงที่ โดยเมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสินค้าต่าง ๆ สามารถแบ่งสินค้าออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

i) สินค้าที่ใช้บริโภคทดแทนกัน (Substitute Goods) ผลแห่งการทดแทนกันมีค่าเป็นบวก นั่นคือ ราคาของสินค้า j และปริมาณสินค้า i เปลี่ยนแปลงไปทางเดียวกัน

ii) สินค้าที่ใช้บริโภคร่วมกัน (Complementary Goods) ผลแห่งการทดแทนกันมีค่าเป็นลบ กล่าวคือ ราคาสินค้าจะเป็นปฏิภาคส่วนกลับกับปริมาณสินค้า i

iii) สินค้าที่เป็นอิสระต่อกัน (Independent Goods) ผลแห่งการทดแทนกันเป็นศูนย์ แสดงว่า สินค้าทั้ง 2 ชนิดนั้นไม่สามารถใช้บริโภคแทนกัน หรือใช้บริโภคร่วมกันได้

5) ทฤษฎีการเสพติดอย่างสมเหตุสมผล (Rational Addiction Model)

แบบจำลองการเสพติดอย่างสมเหตุสมผลเป็นการพิจารณาพฤติกรรมการบริโภคสินค้าและบริการบางชนิดโดยใช้ “หลักการเหตุผล (Rational)” จนเกิดเป็นพฤติกรรมเสพติด โดยนักเศรษฐศาสตร์สังคมวิทยา Becker and Murphy (1988) ระบุว่าผู้บริโภคมีการตั้งค่าระดับความพึงพอใจสูงสุดในการบริโภคสินค้าในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งเป็นส่วนสนับสนุนให้เกิดการบริโภคสินค้าชนิดนั้นในช่วงเวลาถัดไป ทั้งนี้ สินค้าและบริการที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสพติดหมายถึงสินค้าทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นสินค้าที่เป็นปะโยชน์ เช่น อาหารและเครื่องดื่ม การออกกำลังกาย การเรียน เป็นต้น และสินค้าที่เป็นโทษ เช่น เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ยาสูบ การพนัน เป็นต้น

หัวใจสำคัญของแบบจำลอง คือ การทดสอบสมมติฐานระหว่างการบริโภคสินค้าเสพติดในอดีตกับการบริโภคสินค้าชนิดนั้นในปัจจุบัน โดยมีข้อสังเกต 2 ประการ คือ เมื่อผู้บริโภคมีการบริโภคสินค้าเสพติดระดับสูงในอดีต จะทำให้ระดับความพึงความพึงพอใจของการบริโภคสินค้าชนิดนั้นในปัจจุบันลดลง หรือ เมื่อผู้บริโภคมีการบริโภคสินค้าเสพติดระดับสูงในอดีต ทำให้ระดับการบริโภคสินค้าชนิดนั้นในปัจจุบันเพิ่มขึ้น

ทั้งนี้ การประมาณค่าอุปสงค์ผ่านแบบจำลองนี้ นอกจากสามารถคำนวณหาค่าความยืดหยุ่นของการทดแทนกันระหว่างสินค้าเสพติดและสินค้าชนิดอื่นแล้ว ยังสามารถประมาณค่าความยืดหยุ่นระหว่าง 2 ช่วงเวลาได้ โดยค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาสินค้าที่เสพติดมีค่าน้อยเมื่อมีการสะสมการบริโภคเพิ่มขึ้น กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีการบริโภคสินค้าเสพติดในอดีตแล้ว การเปลี่ยนแปลงราคาสินค้าเสพติดทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคสินค้าเสพติดน้อย หรือ สินค้าเสพติดนั้นกลายเป็นสินค้าจำเป็น (Necessary Goods) ในความคิดของผู้บริโภค

2.2.2 แนวคิดผลกระทบภายนอก (Externalities)

ผลกระทบภายนอก คือ ผลกระทบที่ไม่ได้เกิดจากการกระทำของตนเอง แต่เกิดจากการกระทำของผู้อื่นโดยผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นไม่มีส่วนในการกระทำ ผลกระทบภายนอกสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ (1) ผลกระทบภายนอกในรูปตัวเงิน (Pecuniary Externalities) หมายถึง ปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบต่อระดับผลผลิตหรือต้นทุนการผลิตของหน่วยผลิต และ/หรือ ระดับอรรถประโยชน์ปัจเจกบุคคล โดยผ่านการเปลี่ยนแปลงของราคาตลาดของสินค้าหรือบริการใด ๆ ที่มีธุรกรรมในตลาด และ (2) ผลกระทบภายนอกเชิงเทคนิค (Technical Externalities) หมายถึง ปรากฏการณ์ที่มีผลกระทบต่อผลผลิตหรือต้นทุนการผลิตของหน่วยผลิต และ/หรือ ระดับอรรถประโยชน์ของปัจเจกบุคคลโดยไม่ผ่านการเปลี่ยนแปลงของราคาตลาดสินค้าหรือบริการใด ๆ ที่มีธุรกรรมในตลาด โดยผลกระทบภายนอกเชิงเทคนิคนั้นเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ สามารถจัดแบ่งประเภทของผลกระทบภายนอกเชิงเทคนิคโดยอาศัยเกณฑ์ต่าง ๆ ได้แก่ เกณฑ์สาเหตุ (หรือต้นตอ) ของผลกระทบภายนอกและผู้รับผลนั้น คือ ผลกระทบภายนอกการบริโภค (Consumption Externalities) และผลกระทบภายนอกการผลิต (Production Externality) เกณฑ์ทิศทาง (บวก/ลบ) ของผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้อง คือ ผลดีภายนอก (External Economy) หรือผลกระทบภายนอกเชิงบวก (Positive Externalities) และผลเสียภายนอก (External Diseconomy) หรือผลกระทบภายนอกเชิงลบ (Negative Externalities) และเกณฑ์ทิศทางแบบเดียวหรือสวนทางของผลกระทบภายนอก (สุวรรณระดา, 2551)

สินค้าให้โทษเป็นสินค้าที่ก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกเชิงลบ หมายความว่า ก่อให้เกิดต้นทุนเพิ่มเติม (External Cost หรือ Spillover Cost) ต่อบุคคลที่สาม (Third Parties) ขณะดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ หรือเป็นกิจกรรมที่ทำให้เกิดต้นทุนส่วนเพิ่มขึ้นแก่ผู้ได้รับผลกระทบทางอ้อม รวมถึงเป็นผลกระทบภายนอกใด ๆ ที่มีผลทำให้ระดับอรรถประโยชน์ที่เกี่ยวข้องลดลงโดยไม่ผ่านการเปลี่ยนแปลงของราคาสินค้าหรือบริการใด ๆ ที่มีธุรกรรมในตลาด ตัวอย่างเช่น บุหรี่ สิ่งเสพติด ควันดำและเสียงดังจากยานพาหนะ มลภาวะจากบ้านเรือน เป็นต้น

เมื่อพิจารณาตัวอย่างผลกระทบภายนอกเชิงลบของการบริโภคจากวรเวศม์ สุวรรณระดา (2551) ที่ยกตัวอย่าง ผู้บริโภคสูบบุหรี่และควันที่เกิดจากการสูบนั้นรบกวนผู้อื่น (ควันทำให้ระดับอรรถประโยชน์ลดลง) โดยสมมติให้ฟังก์ชันผลประโยชน์ที่คำนวณเป็นตัวเงิน กำหนดให้เป็นฟังก์ชันของจำนวนมวนบุหรี่ $PB(X)$ ราคาตลาดของบุหรี่ต่อมวนเป็น p และสมมติให้ผลกระทบภายนอกที่เกิดขึ้นในลักษณะที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพผู้อื่นวัดเป็นตัวเงินได้ และเป็นฟังก์ชันของจำนวนบุหรี่ (X) ให้เป็นฟังก์ชัน $EC(X)$

กรณีที่ปล่อยให้ผู้บริโภคสูบอย่างอิสระ

ผู้บริโภคเลือกสูบบุหรี่ในจำนวนที่ทำให้ผลประโยชน์เอกชนสุทธิ (Net Private Benefit, NPB) เท่ากับผลต่างของผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินจากการสูบบุหรี่หักด้วยค่าใช้จ่ายในการสูบบุหรี่

$$NPB(X) = PB(X) - pX$$

โดยไม่คำนึงถึงผลเสียภายนอกต่อสุขภาพผู้อื่น ดังนั้นเงื่อนไขในการตัดสินใจสูบบุหรี่คือผลประโยชน์แอกชนหน่วยสุดท้าย (Marginal Private Benefit, PMB) เท่ากับราคาบุหรี่ หรือ

$$PMB(X) = p$$

ภายในเงื่อนไขดังกล่าว จะกำหนดปริมาณบุหรี่ที่จะสูบ และระดับผลกระทบภายนอก $EC(X)$ ต่อผู้อื่นไปพร้อมกัน

กรณีที่มีการควบคุมการบริโภคบุหรี่อย่างเหมาะสม

สมมติกรณีที่มีผู้วางแผนทางสังคม (social planner) พิจารณาระดับการบริโภคที่เหมาะสม ซึ่งจะไม่พิจารณาเพียงผลประโยชน์เอกชนสุทธิ แต่จะคิดถึงผลประโยชน์ของสังคม (Social Benefit, SB) เป็นหลัก ผลประโยชน์สุทธิของสังคมในที่นี้คือ ผลประโยชน์เอกขนที่ผู้สูบบุหรี่ได้จากการสูบบุหรี่หักด้วยค่าใช้จ่ายในการสูบบุหรี่และผลเสียต่อสุขภาพของผู้อื่นที่วัดเป็นตัวเงิน

$$NSB(X) = PB(X) - pX - EC(X)$$

ผู้วางแผนทางสังคมจะกำหนดปริมาณการสูบบุหรี่ที่ทำให้ผลประโยชน์สุทธิของสังคมมีค่าสูงสุด ดังนั้น เงื่อนไขในการกำหนดปริมาณบริโภคที่เหมาะสม คือ ผลประโยชน์สังคมหน่วยสุดท้าย (Marginal Social Benefit, SMB) หรือผลต่างของผลประโยชน์เอกชนหน่วยสุดท้ายหักด้วยผลกระทบภายนอกหน่วยสุดท้ายเท่ากับราคาตลาดของบุหรี่ หรือ

$$SMB(X) = PMB(X) - EC'(X) = p$$

ภาพ 2.4 เปรียบเทียบระดับการบริโภคของสองสถานการณ์ระหว่างกรณีให้ผู้บริโภคสูบบุหรี่อย่างอิสระกับกรณีที่มีการควบคุมการบริโภคบุหรี่อย่างเหมาะสม

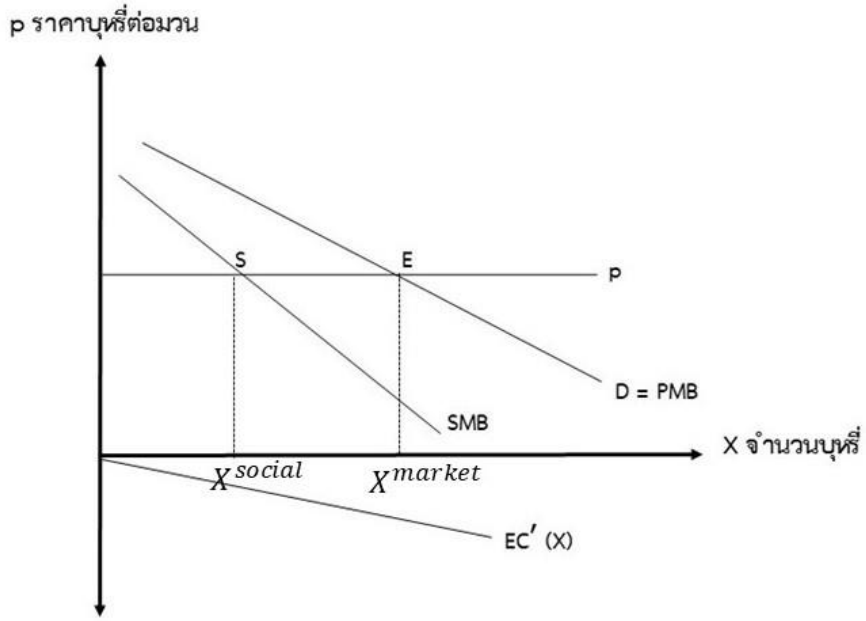

ที่มา: วรเวศม์ สุวรรณระดา (2551)

จากรูปที่ 2.4 จะเห็นว่า เงื่อนไขระดับการสูบบุหรี่ที่เหมาะสมของสองสถานการณ์จะมีความแตกต่างกัน ในกรณีแรกนั้นผลกระทบภายนอกเชิงลบจะไม่ส่งผลต่อปริมาณบุหรี่ที่สูบ จึงอาจกล่าวได้ว่า ปริมาณการสูบบุหรี่ในกรณีหลังนั้นจะน้อยกว่าในกรณีแรก หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ หากปล่อยให้ผู้บริโภคสูบบุหรี่ตามอำเภอใจแล้ว ปริมาณบุหรี่ที่สูบจะมากเกินไป คือ กรณีที่ปล่อยอิสระนั้น ระดับการบริโภคบุหรี่จะอยู่ที่ X^{market} ขณะที่ระดับการสูบบุหรี่ที่เหมาะสมจะอยู่ที่ X^{social}

2.2.3 แนวคิดเศรษฐศาสตร์สวัสดิการ (Welfare Economics)

เศรษฐศาสตร์สวัสดิการเป็นหนึ่งในทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ที่สามารถอธิบายความเป็นอยู่ของคนในสังคมและสามารถนำมาใช้ในการประเมินนโยบายของรัฐว่าก่อให้เกิดความสูญเสียหรือสร้างประโยชน์ต่อสังคมอย่างไร เป็นแนวคิดเบื้องต้นของเครื่องมือสำหรับประเมินประสิทธิภาพนโยบาย โดยในทางทฤษฎี เศรษฐศาสตร์สวัสดิการเกิดจากผลรวมของส่วนเกินผู้ผลิตและส่วนเกิดผู้บริโภค สามารถเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นหรือลดลงได้จากหลายปัจจัย เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงราคา การออกแบบนโยบายและโครงการต่าง ๆ ของภาครัฐ เป็นต้น

1) ฟังก์ชันสวัสดิการสังคมของ Bergson และ Samuelsson (Social Welfare Function of Bergson and Samuelsson (1938))

หลักเศรษฐศาสตร์ให้คุณค่ากับมิติด้าน “ประสิทธิภาพ” (Efficiency) เป็นสำคัญสำหรับนักเศรษฐศาสตร์ ประสิทธิภาพ หมายถึง การที่สังคมได้รับประโยชน์สูงสุดจากทรัพยากรที่มี เช่น สามารถผลิต สินค้าและบริการในจำนวนที่ต้องการด้วยต้นทุนต่อหน่วยต่ำที่สุด เป็นต้น สังคมปรารถนาการจัดสรรทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (Allocative Efficiency) เพราะเป็นการเพิ่มระดับสวัสดิการของสังคมให้สูงที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ (Maximizing Social Welfare) นักเศรษฐศาสตร์เชื่อว่ากลไกราคาในระบบตลาดแข่งขันสมบูรณ์เป็นเครื่องมือในการจัดสรรทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด และนำพาสังคมไปสู่ระดับสวัสดิการของสังคมสูงสุด

ฟังก์ชันสวัสดิการสังคมเป็นดัชนีแบบลำดับขั้นสำหรับการวัดสวัสดิการในสังคมและเป็นฟังก์ชันของระดับอรรถประโยชน์ของทุกคนในสังคมและประกอบรวมกันเป็นอรรถประโยชน์ของสังคม โดยเขียนเป็นสมการได้ดังต่อไปนี้

$$W = W(U_1, U_2, U_3 \ldots\ldots\ldots\ldots, U_n)$$

โดยที่ W แทนสวัสดิการสังคม

$U_1, U_2, U_3 \ldots\ldots\ldots\ldots, U_n$ แทนอันดับอรรถประโยชน์ของแต่ละคนในสังคมตั้งแต่คนที่ 1 – n

ทั้งนี้ฟังก์ชันสวัสดิการข้างต้นจะขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีผลกระทบโดยตรงต่อสวัสดิการหรือความพึงพอใจของแต่ละบุคคล ซึ่งระดับอรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจของแต่ละคนขึ้นกับฟังก์ชันการบริโภคและสินค้าและบริการของตนเอง

หากนโยบายใดๆ ทำให้ความพึงพอใจและอรรถประโยชน์ของคนในสังคมเพิ่มขึ้นได้ แสดงว่านโยบายนั้นๆ กำลังเพิ่มสวัสดิการสังคม ซึ่งหมายความว่าการกำหนดนโยบายได้คำนึงถึงทุกภาคของสังคมแล้ว และนั้นคือนโยบายที่พึงประสงค์

2) หลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ (Kaldor-Hicks Efficiency)

นิโคลัส คาลดอร์ (Nicholas Kaldor) และจอห์น ฮิกส์ (John Hicks) เสนอเกณฑ์ว่าด้วยประสิทธิภาพที่เข้มข้นน้อยกว่าและสอดคล้องกับปรากฏการณ์ทั่วไปในโลกความจริงกว่าหลักพาเรโต กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวพันกับการจัดสรรทรัพยากรถือว่ามีประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ หากทำให้สวัสดิการสุทธิของสังคมส่วนรวมสูงขึ้น หรือทำให้ความมั่งคั่งของสังคมสูงขึ้นเท่าที่จะเป็นไปได้ (Wealth Maximization) แม้ว่าในระดับหน่วยย่อยอาจจะมีผู้เสียผลประโยชน์หรือได้รับสวัสดิการลดลงก็ตาม ตามหลักการดังกล่าว การเปลี่ยนแปลงนโยบาย กฎกติกา หรือการกระจายกรรมสิทธิ์ จะ

ถือว่ามีความชอบธรรม หากช่วยยกระดับและพัฒนาสวัสดิการของสังคม นั่นคือ ผู้ได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงให้คุณค่าแห่งผลประโยชน์นั้นสูงกว่าที่ผู้สูญเสียให้คุณค่าต่อการสูญเสีย ซึ่งการเปรียบเทียบผลประโยชน์และต้นทุนของสังคมดังกล่าว ต้องวัดหน่วยคุณค่าในรูปของตัวเงิน (monetary unit) เพื่อให้สามารถเทียบเคียงกันได้

ภาพที่ 2.5 แสดงหลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์ – ฮิกส์ โดยสมมติว่าสภาพการณ์ตั้งต้น คือ สภาพการณ์ที่จุด E เป็นจุดที่ไม่บรรลุประสิทธิภาพแบบพาเรโต เพราะอรรถประโยชน์ของ X ลดลง ขณะที่อรรถประโยชน์ของ Y เพิ่มขึ้น แต่หากพิจารณาโดยใช้หลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ อาจสามารถบรรลุประสิทธิภาพแบบคาลดอร์ – ฮิกส์ได้ หากความสูญเสียของ X มีศักยภาพที่จะได้รับการชดเชยจาก Y ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลง (Potential Compensation)[5] หรือกล่าวอีกแบบหนึ่ง หากมีหนทางในการแบ่งสรรและกระจายความมั่งคั่งหรือผลประโยชน์ (Redistribution of Wealth) ระหว่าง X กับ Y เสียใหม่ เพื่อชดเชยความสูญเสียของผู้สูญเสียสวัสดิการในภายหลัง

ภาพ 2.5 แสดงภาพหลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์

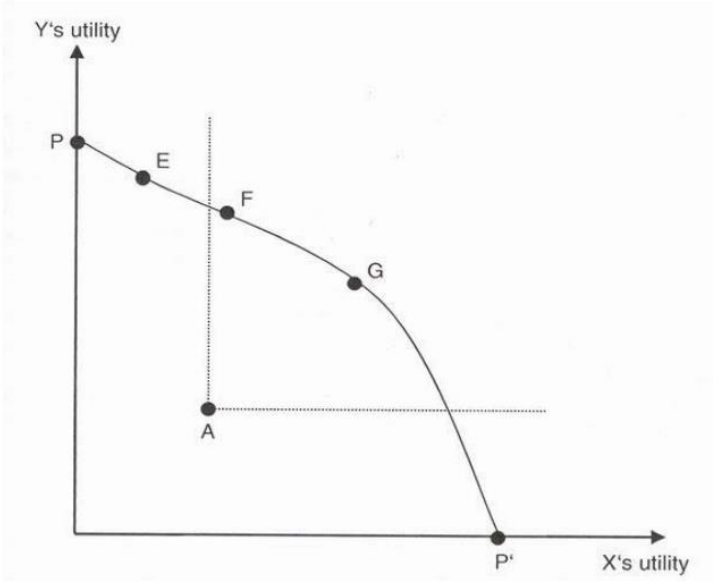

ที่มา: ปกป้อง จันวิทย์ (2553)

[5] ภายใต้หลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์ Y ในฐานะผู้ได้ประโยชน์ไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าชดเชยให้แก่ X ในฐานะผู้เสียประโยชน์จริงๆ (Actual Compensation) เพียงแค่ Y ประเมินคุณค่าของผลประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงมากกว่า X ในเชิงหลักการก็เพียงพอต่อการบรรลุประสิทธิภาพแบบคาลดอร์ – ฮิกส์แล้ว (Potential Compensation หรือ Hypothetical Compensation) ประเด็นของเรื่องนี้อยู่ตรงที่การพยายามจัดสรรทรัพยากรให้อยู่ในมือของผู้ที่ให้คุณค่าทรัพยากรนั้นสูงที่สุดเท่านั้น หาก Y จ่ายค่าชดเชยให้ X จริงๆ ตามราคาที่ X ให้คุณค่า ก็หมายความว่า X อาจไม่รู้สึกว่าอรรถประโยชน์หรือสวัสดิการของตนลงจากสถานะเดิม นั่นแปลว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจบรรลุหลักประสิทธิภาพแบบพาเรโตด้วยซ้ำไป (ผลลัพธ์ที่เป็น Pareto Superior)

เงื่อนไขประสิทธิภาพข้างต้นจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อ Y ให้คุณค่าแก่การเปลี่ยนแปลงจาก A ไปสู่ E สูงกว่าที่ X ให้คุณค่าแก่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจาก A ไปสู่ E ตัวอย่างเช่น หากสมมติว่า Y ยินดีจ่ายเงินสูงสุด K1 บาท เพื่อเคลื่อนย้ายจากจุด A ไป E ขณะที่ X ยินดีจ่ายเงินสูงสุด K2 บาท เพื่อต่อต้านการเคลื่อนย้ายจากจุด A ไป E ถ้า K1 > K2 ย่อมสะท้อนว่า การเปลี่ยนแปลงจาก A ไป E ก่อให้เกิดให้ผลประโยชน์แก่ Y (สะท้อนผ่านราคาสูงสุดที่ Y ยินดีจ่ายเพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลง) มากกว่าผลเสียที่ตกแก่ X (สะท้อนผ่านราคาสูงสุดที่ X ยินดีจ่ายเพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลง) ภายใต้โครงสร้างของระบบคุณค่าเช่นนี้ผลประโยชน์ที่ Y ได้รับย่อมมากเพียงพอที่จะชดเชยต้นทุนที่เกิดขึ้นกับ X โดย Y จะยินดีจ่าย K2 ให้ X ตามราคาที่ X ให้คุณค่ากับการรักษาสถานะเดิม ถึงที่สุดแล้ว Y ก็ยังได้รับสวัสดิการเพิ่มขึ้น โดยได้ผลประโยชน์สุทธิมูลค่า K1 – K2 ซึ่งเป็นสวัสดิการส่วนที่เพิ่มขึ้นจากสถานะเดิม

จากภาพที่ 2 จุดแต่ละจุดบนเส้น PP’ สะท้อนการแบ่งสรรและกระจายความมังคั่งระหว่าง X และ Y ในส่วนผสมต่างๆ ภายใต้ระดับความมังคั่งของสังคม (Social Wealth) ระดับหนึ่ง ทุกจุดบนเส้น PP’ มีศักยภาพในการบรรลุประสิทธิภาพแบบคาลดอร์ – ฮิกส์ (การบรรลุประสิทธิภาพแบบพาเรโตเกิดขึ้นเฉพาะส่วนที่อยูระหว่างจุดตัดกับเส้นประทั้งสองเท่านั้น) หากมีหนทางในการแบ่งสรรและกระจายความมังคั่งอย่างเหมาะสมเพื่อชดเชยให้แก่ผู้สูญเสีย กระทั่งอาจบรรลุประสิทธิภาพแบบพาเรโตได้แม้ในกรณีที่มีผู้เสียประโยชน์ หากมีการชดเชยที่เหมาะสมเกิดขึ้นจริงและผู้สูญเสียยอมรับการชดเชยนั้น

หลักประสิทธิภาพแบบคาลดอร์-ฮิกส์จะถูกประยุกต์ใช้ในแง่ของการวัดผลกระทบและประเมินคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงกฎหมายหรือนโยบาย โดยคำนึงถึงอรรถประโยชน์รวมหรือสวัสดิการรวมของสังคมเป็นหลัก หากกฎหมายหรือนโยบายที่เพิ่มระดับสวัสดิการของสังคมคือกฎหมายหรือนโยบายที่เมื่อคำนึงถึงทุกภาคส่วนของสังคมแล้ว ผลประโยชน์ที่สังคมได้รับต้องสูงกว่าต้นทุนที่สังคมต้องเผชิญ แต่อย่างไรก็ตามผลกระทบมีทั้งเชิงบวกและลบ และเกิดได้ทั้งกับปัจเจกบุคคลและกลุ่มผลประโยชน์ ประเด็นสำคัญคือจะมีกลไกในการชดเชยสวัสดิกการที่ลดลงของฝ่ายที่ได้รับผลกระทบด้านลบอย่างไร

มากกว่านั้น สิ่งที่จะต้องคำนึงถึงอีก 2-3 ประการ ได้แก่ปัญหาเรื่องการวัดที่อาจมีการบิดเบือนข้อมูลเกี่ยวกับราคาที่เต็มใจจะจ่ายจริงได้ หรือปัญหาของการใช้มูลตัวเงินเป็นหน่วยวัด เพราะการใช้หน่วยวัดค่าเป็นตัวเงินอาจจะไม่ได้สะท้อนอรรถประโยชน์ที่แท้จริง เพราะคนจนและคนรวย อาจให้คุณค่าของเงิน 1 บาทไม่ เท่ากัน (คนจนให้คุณค่าเงิน 1 บาทสูงกว่าคนรวย เพราะมีเงินน้อยกว่า) เช่นเดียวกับผู้ได้และผู้เสีย (คนที่สูญเสียจะให้คุณค่าเงิน 1 บาทที่เสียไปมากกว่าคนที่เป็น

ฝ่ายได้รับเงิน 1 บาท เพราะมีความรู้สึกผูกพันเป็นเจ้าของ) นอกจากนี้ รวมถึงปัญหาการละเมิดสิทธิของปัจเจกบุคคลในนามของส่วนรวม

3) การเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการทางเศรษฐกิจภายใต้แนวคิดของฮิกส์

การวัดการเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการทางเศรษฐกิจสามารถวัดได้ 2 แบบ คือ Compensating Variation (CV) และ Equivalent Variation (EV)

CV คือ ผลต่างระหว่างค่าใช้จ่ายสำหรับการได้ซึ่งความพึงพอใจเดิม ณ ระดับราคาใหม่ หรือค่าใช้จ่ายสำหรับการได้มาซึ่งความพึงพอใจใหม่ ณ ระดับราคาใหม่ โดย CV เหมาะกับกรณีเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นไปแล้ว หากเป็นเหตุการณ์ดี CV จะเป็นจำนวนเงินที่ประเมินถึงผลประโยชน์ที่ได้รับจากการมีเหตุการณ์ดีเกิดขึ้นไปแล้ว หากเป็นเหตุการณ์ร้าย CV จะเป็นจำนวนเงินที่ประเมินถึงค่าเสียหายหรือเงินชดเชยที่ควรได้รับจากการมีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้นไปแล้ว สรุปก็คือ CV เป็นการวัดสวัสดิการที่เปลี่ยนแปลงในกรณีราคาใหม่

EV คือ ผลต่างระหว่างค่าใช้จ่ายสำหรับการได้มาซึ่งความพึงพอใจใหม่ ณ ระดับราคาเดิม กับค่าใช้จ่ายสำหรับการได้มาซึ่งความพึงพอใจเก่า ณ ระดับราคาเดิม โดย EV เหมาะกับกรณีของเหตุการณ์ที่ยังไม่เกิดขึ้น หากเป็นเหตุการณ์ดี EV จะเป็นจำนวนเงินที่ประเมินถึงการชดเชยที่ต้องการได้รับหากเหตุการณ์ดีไม่เกิดขึ้น หากเป็นเหตุการณ์ร้าย EV จะเป็นจำนวนเงินที่ประเมินถึงความยินดีจะจ่ายเพื่อที่จะหลีกเลี่ยงไม่ให้มีเหตุการณ์ร้ายเกิดขึ้น สรุปก็คือ EV เป็นการวัดสวัสดิการที่เปลี่ยนแปลงในกรณีราคาเดิม

มาตรการแจกเงินภายใต้นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นมาตรการที่ใช้งบประมาณในการแก้ปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมทางรายได้ ตัวชี้วัดหนึ่งที่สามารถวัดความคุ้มค่าต่องบประมาณที่รัฐเสียไปนั้นคือ การเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการทางเศรษฐกิจ (Economic Welfare) หลังจากมีมาตรการดังกล่าว สำหรับงานศึกษานี้ EV จึงเหมาะสมที่สุดในการวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจ ด้วยแนวคิดที่สอดคล้องกับลักษณะของนโยบายและข้อมูลที่มี

2.3 วรรณกรรมปริทัศน์

จากการทบทวนวรรณกรรมเรื่องความหมายของสินค้าให้โทษ พบว่า สินค้าให้โทษ คือสินค้าหรือบริการที่เมื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใดบริโภคแล้ว อาจทำให้บุคคลอื่นเดือดร้อนหรือเป็นภัยต่อสังคมหรือตัวผู้บริโภคเองในภายหลังทั้งด้านร่ายกายและจิตใจ ได้แก่ สิ่งที่เป็นอบายมุขต่าง ๆ เช่น เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ผลิตภัณฑ์ยาสูบ บ่อนการพนัน สิ่งเสพติดให้โทษต่าง ๆ การขายบริการ (โสเภณี) เป็นต้น โดยในการศึกษาวิจัยจะมุ่งเน้นที่เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์กับผลิตภัณฑ์ยาสูบ เนื่องจากมีข้อมูล

สำหรับใช้ศึกษามากที่สุด ในการศึกษานี้จึงให้ความสำคัญในการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นหลัก

2.3.1 ลักษณะของสินค้าให้โทษ

เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบนับเป็นสินค้าเสพติด มิได้เป็นสิ่งจำเป็นในการครองชีพ (ในมุมมองผู้บริโภคที่เป็นผู้เสพติด คือ สินค้าจำเป็น) ทราบได้จากการศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภาษีสรรพสามิตบุหรี่ของ อิศรา ศานติศาสน์ (2538) ด้วยแบบจำลอง LES พบว่า ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายจ่ายมีค่าน้อยกว่า 1 ซึ่งในนัยนี้สะท้อนว่าสินค้าให้โทษทั้ง 2 ชนิดนี้เป็นสินค้าเสพติดสำหรับผู้บริโภค โดยค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์สูงกว่ากรณีผลิตภัณฑ์ยาสูบค่อนข้างมาก คือ เมื่อรายได้โดยเฉลี่ยของประชากรเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 ความต้องการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จะเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 5 ซึ่งมากกว่าความต้องการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบที่จะเพิ่มขึ้นเพียงประมาณร้อยละ 1.4 เท่านั้น และเมื่อพิจารณาผลการประมาณค่าจากระดับบริโภคที่ผูกพันในงานศึกษาดังกล่าว พบว่า ระดับการบริโภคที่ผูกพันของสินค้าประเภทอาหารและเครื่องเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และผลิตภัณฑ์ยาสูบมีค่ามากกว่าศูนย์ ในขณะที่ระดับการใช้จ่ายผูกพันของสินค้าอื่น ๆ มีค่าเข้าใกล้ศูนย์สำหรับผู้บริโภคทุก ๆ กลุ่ม หมายความว่า ในทางทฤษฎีผู้บริโภคหรือผู้เสพติดเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กและผลิตภัณฑ์ยาสูบนับตั้งแต่บาทแรกที่ใช้จ่ายไปเพื่อสินค้าชนิดอื่น ๆ (ที่ไม่ใช่อาหาร เครื่องดื่มที่มีและไม่มีแอลกอฮอล์และยาสูบ) นำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นของอรรถประโยชน์ทั้งสิ้น การใช้จ่ายบริโภคสินค้าอื่น ๆ จึงไม่ใช่การใช้จ่ายในลักษณะที่ผูกพันหรือจำเป็นต้องใช้จ่ายแต่อย่างใด ทั้งนี้ ในงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2538) แบ่งกลุ่มผู้บริโภคออกเป็น 12 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพ ฯ เขตเทศบาล 4 กลุ่ม ผู้บริโภคที่อาศัยในเขตสุขาภิบาล 4 กลุ่ม และผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในเขตชนบท 4 กลุ่ม โดยแบ่งผู้บริโภคที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ เป็น 4 กลุ่ม ตามระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการสูบบุหรี่ คือ ใช้ค่าใช้จ่ายเดือนละ 8.50 บาท/คน, 20 บาท/คน และ 200 บาท/คน เป็นเส้นแบ่ง

อย่างไรก็ตาม ยังมีงานศึกษาอุปสงค์ของการบริโภคสินค้าให้โทษด้วยวิธีการต่าง ๆ และได้ค่ายืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายจ่ายของการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบใกล้เคียงกัน ดังนี้ อิศรา ศานติศาสน์ (2546) ใช้แบบจำลอง LES ประมาณค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เท่ากับ 0.98 และความยืดหยุ่นต่อรายได้ของยาสูบ เท่ากับ 0.70 งานศึกษาของ พรพิมล พันธ์พิมาย (2550) ที่ใช้แบบจำลอง QUAIDS ได้ค่าความยืดหยุ่นต่อค่าใช้จ่ายในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ เท่ากับ 0.85 ซึ่งสะท้อนว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบเป็นสินค้าธรรมดาทั่วไปและมีความยืดหยุ่นน้อยต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้ แสดงว่าสินค้าให้โทษทั้ง 2 ชนิดมีความสำคัญต่อการบริโภค เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีลักษณะเสพติดได้ แม้ไม่จำเป็นต่อการครองชีพเหมือนสินค้าทั่วไป

อื่น ๆ เช่น อาหารและเครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย การติดต่อสื่อสาร แต่ในมุมมองของผู้บริโภคที่เสพติดสินค้าให้โทษเหล่านี้จำเป็นต่อการครองชีพ

นอกจากนี้ สินค้าทั้ง 2 ชนิดนี้ยังเป็นสินค้าที่มีความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาต่ำ (inelastic demand) กล่าวคือ หากราคาสินค้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 1 ปริมาณการบริโภคจะลดลงน้อยกว่าร้อยละ 1 โดยค่าความยืดหยุ่นในเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จะแตกต่างกันไปตามวิธีการและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา เช่น จากการปริทัศน์วรรณกรรมทั้งในและต่างประเทศ ในช่วงปี พ.ศ. 2548 – 2558 โดยศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (2559) พบว่า ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แต่ละประเภทและแต่ละประเทศแตกต่างกัน แต่ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในวรรณกรรมส่วนใหญ่มีค่ามากกว่า -1 หรือค่าสัมบูรณ์ (absolute value) มีค่าน้อยกว่า 1 ซึ่งงานวิจัยในปี พ.ศ. 2558 พบค่าความยืดหยุ่นระหว่าง -0.057 ถึง -0.102 สำหรับค่าความยืดหยุ่นของผลิตภัณฑ์ยาสูบในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2544 อยู่ที่ -0.3925 (อิศรา ศานติศาสน์, 2546) หรือในงานศึกษาอัตราภาษีสรรสามิตที่เหมาะสมของบุหรี่ซิกาแรตสำหรับประเทศไทยของเจนจิรา ศิลาโคตร และคณะ (2561) ได้ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อราคาบุหรี่ซิกาแรตในประเทศไทยเท่ากับ -0.63 ซึ่งหมายความว่า ผู้บริโภคจะไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการซื้อสินค้ามากนักแม้ว่าราคาสินค้าจะเพิ่มสูงขึ้นก็ตาม

2.3.2 การบริโภคสินค้าให้โทษกับความยากจน

ครัวเรือนจำนวนหนึ่งยากจนลงเมื่อบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทราบได้จากการพิจารณาแยกรายประเภทสินค้าเสพติดให้โทษและตามระดับกลุ่มรายได้ (Income Quintiles) พบว่า ในครัวเรือนที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนสูงกว่า 8,380 บาทต่อเดือนในปี พ.ศ. 2547 (ซึ่งใกล้เคียงกับรายได้เฉลี่ยของคนไทย) นั้น ไม่มีครัวเรือนใดเลยที่เมื่อหักรายจ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ออกแล้วจะมีผลทำให้ครัวเรือนเหล่านี้ตกลงไปอยู่ใต้เส้นความยากจน ในขณะที่กลุ่มของครัวเรือนที่มีรายได้น้อยกว่านั้นมีทั้งครัวเรือนที่อยู่ใต้เส้นความยากจนอยู่แล้ว (ส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่ำกว่า 2,500 – 3,000 บาทต่อเดือนในปี พ.ศ. 2547) และครัวเรือนอีกบางส่วนที่มีรายได้ก่อนหักรายจ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงกว่าเส้นความยากจน แต่เมื่อหักรายจ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แล้วมีรายได้สุทธิที่ตกอยู่ภายใต้เส้นความยากจน ครัวเรือนส่วนนี้ถือได้ว่าเป็นครัวเรือนที่จนลงเพราะรายจ่ายด้านเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ (อัญชนา ณ ระนอง, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และความยากจนในช่วง พ.ศ. 2543 – 2553 ของ จินตนา จันทร์โคตรแก้ว, สรุศักดิ์ ไชยสงค์ และคณะ (2558) พบว่า ครัวเรือนที่ล้มละลายเนื่องจากค่าใช้จ่ายสุรา (ค่าใช้จ่ายสุรามากกว่าร้อยละ 10 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือน) มีสัดส่วนสูงที่สุดในกลุ่มครัวเรือนที่ยากจนที่สุด และต่ำที่สุดในกลุ่มครัวเรือนที่รวยที่สุด โดยกลุ่มที่ครัวเรือนมีรายได้สูงมีค่าใช้จ่ายสุราในอัตราที่สูงกว่ากลุ่มครัวเรือน

ที่มีรายได้ต่ำ แต่กลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำกลับได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจที่มากกว่า และกลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้สูงมีโอกาสเป็นนักดื่มหนักแบบประจำน้อยกว่ากลุ่มครัวเรือนที่มีรายได้ต่ำ ทั้งนี้ ในงานศึกษาของ อัญชนา ณ ระนอง (2551) ที่ศึกษาผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ระหว่างปี พ.ศ. 2529 – 2547 ระบุว่า การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีผลกระทบทางตรงต่อความยากจนไม่รุนแรงเท่ากับผลกระทบที่มีต่อสุขภาพและผลิตภาพการทำงาน ซึ่งมีผลต่อเศรษฐกิจของครัวเรือนระยะยาว หรือผลกระทบทางอ้อมที่มีผลต่อการเสียชีวิตและการเกิดอุบัติเหตุ

เช่นเดียวกันกับการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ ครัวเรือนที่มีรายได้น้อยและบริโภคยาสูบมีแนวโน้มยากจนลง โดยครัวเรือนรายได้น้อยมีสัดส่วนรายจ่ายการบริโภคบุหรี่มากกว่าครัวเรือนรายได้มาก และผู้สูบบุหรี่ในกลุ่มรายได้ต่ำมีความอ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงราคาบุหรี่มากกว่าผู้สูบบุหรี่กลุ่มรายได้สูง (อนุวัฒน์ ชลไพศาล, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ วิชัย โชควิวัฒน, สุพล ลิมวัฒนานนท์ และคณะ (2550) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มความชุกของการสูบบุหรี่และการดื่มสุราในประชากรไทยระหว่าง พ.ศ. 2544 – 2549 พบว่า ความชุกของการสูบบุหรี่ของคนจนสูงกว่าคนรวย และความไม่เสมอภาคของความชุกของการสูบบุหรี่ระหว่างกลุ่มยากจนที่สุดกับกลุ่มร่ำรวยที่สุดเพิ่มขึ้น โดยระดับการศึกษาของประชาชนมีความสัมพันธ์ผกผันกับความชุกของการสูบบุหรี่และผู้บริโภคสุรา คือ ผู้มีการศึกษาน้อย (ระดับประถมหรือไม่ได้เรียนหนังสือ) มีความชุกของการสูบบุหรี่และดื่มสุราสูงกว่าผู้มีการศึกษาสูง (วิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย) นอกจากนี้ ในงานศึกษาดังกล่าว ยังพบว่า ครัวเรือนไทยมีรายจ่ายเพื่อการบริโภคสุราเฉลี่ยร้อยละ 6 – 7.5 ยาสูบร้อยละ 2-4 และเพื่อการรักษาพยาบาลร้อยละ 2 – 4 ของรายจ่ายครัวเรือนทั้งหมด โดยในภาพรวม รายจ่ายเพื่อสินค้าที่ให้โทษสูงกว่ารายจ่ายเพื่อการรักษาพยาบาลไม่น้อยกว่าร้อยละ 4 – 8 ของร่ายจ่ายทั้งหมดของครัวเรือน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2.3.3 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการบริโภคสินค้าให้โทษ

จากการรวบรวมและประมวลสาเหตุในทางเศรษฐศาสตร์ที่คนบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ โดยศูนย์วิจัยปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2559) พบว่า แบ่งได้ 2 กลุ่มหลัก ที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ความชอบหรือความนิยม (preference) และบริบทที่ส่งผลต่อทั้งต้นทุนในการได้มาซึ่งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และต่อความนิยม โดยบริบทแวดล้อมในที่นี้ คือ การที่ประชาชนบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เพราะสามารถเข้าถึงเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ ซึ่งจำแนกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) การเข้าถึงทางกายภาพหรือสาธารณะ หมายถึง การกระจายและความหนาแน่นของจุดจำหน่ายของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการมีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในเทศกาลและงานรื่นเริงของสาธารณะต่าง ๆ (2) การเข้าถึงทางเศรษฐศาสตร์ หมายถึง ระดับราคาของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

แต่ละชนิดเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้ของผู้บริโภค อันส่งผลถึงกำลังซื้อของผู้บริโภค และ (3) การเข้าถึงทางสังคม หมายถึง ระดับบรรทัดฐาน วัฒนธรรม และทัศนคติต่อการดื่มของคนในสังคม

เช่นเดียวกันกับเหตุผลของการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบนั้นไม่แตกต่างกับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ทั้งในด้านความชอบและการได้มาซึ่งบุหรี่ จากงานศึกษาของ พิราสินี แซ่จ่อง (2552) ที่ศึกษาพฤติกรรม เงื่อนไข ผลกระทบของผู้ที่สามารถเลิกสูบบุหรี่ได้และไม่ได้ ในตำบลตะพง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า เหตุผลที่ทำให้สูบบุหรี่ มาจากความอยากรู้อยากลอง เพื่อนชักชวนให้หาประสบการณ์ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมรอบตัวบุคคล เช่น จำนวนคนในครอบครัวที่สูบบุหรี่ ความเครียด ปัญหาต่าง ๆ การโฆษณาหรือการเผยแพร่ภาพสูบบุหรี่ในสื่อต่าง ๆ เป็นต้น เช่นเดียวกับงานศึกษาพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชน จังหวัดนนทบุรี โดยวิลาวัณย์ ประทีปแก้ว, พรเทพ ล้อมพรม และวัลภา พรหมชัย (2552) พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการสูบบุหรี่ คือ การสูบบุหรี่ของบุคคลที่อยู่ใกล้ชิด เช่น พ่อ เพื่อสนิท พี่ชาย/น้องชาย การเข้าถึงบุหรี่ การพบเห็นชื่อยี่ห้อบุหรี่ในรายการแข่งขันกีฬาหรือรายอื่น ๆ ทางโทรทัศน์ และทัศนคติต่อการสูบบุหรี่ โดยบุหรี่ที่ใช้ในการสูบมาจากร้ายขายของชำและร้านสะดวกซื้อ

2.3.4 ผลกระทบจากการบริโภคสินค้าให้โทษ

การบริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ชนิด นอกจากให้ผลทางบวกโดยตรงกับผู้บริโภค อย่างเช่น ความพึงพอใจ การยอมรับทางสังคม คลายเครียด แล้ว ยังให้ผลทางลบด้านสุขภาพโดยตรงกับผู้บริโภค คนใกล้ชิด และสังคมเช่นกัน

การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดกลุ่มโรคทางระบบประสาท กลุ่มโรคมะเร็งอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น ในระบบทางเดินอาหารส่วนบน ทรวงอก ตับ กลุ่มโรคเรื้อรังอื่น ๆ กลุ่มโรคหลอดเลือดและหัวใจ รวมถึงอุบัติเหตุและการบาดเจ็บโดยไม่ได้ตั้งใจ (unintentional injuries) ขณะที่การบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ ก่อให้เกิดโรคมะเร็งปอด ถุงลมโป่งพอง หลอดลมอักเสบเรื้อรัง ความดันโลหิตสูงและมะเร็งหลอดลม โดยวิชัย โชควิวัฒน, สุพล ลิมวัฒนานนท์ และคณะ (2550) ได้ศึกษาภาระโรคในประเทศไทยเปรียบเทียบระหว่าง พ.ศ. 2542 กับ พ.ศ. 2547 พบว่า ในปี พ.ศ. 2547 ภาระโรคที่เกิดจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และบุหรี่เพิ่มมากขึ้นและเป็นปัจจัยเสี่ยงอันดับสองและสามตามลำดับ รองจากการมีเพศสัมพันธ์ที่ไม่ปลอดภัย แต่เมื่อพิจารณาการศึกษาพฤติกรรมและปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่เป็นสาเหตุของภาระโรคและบาดเจ็บในประเทศไทย พ.ศ. 2552 พบว่า การบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ เป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่ทำให้เกิดการสูญเสียสุขภาวะเป็นอันดับที่ 2 รองจากการดื่มแอลกอฮอล์ (จุรีย์ อุสาหะ และคณะ, 2558) และจากรายงานภาระโรคและการบาดเจ็บของประชากรไทย พ.ศ. 2557 โดยสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (2560) พบว่า สาเหตุอันดับแรกของความสูญเสียปีสุขภาวะ (Years of Life Lost due to premature mortality: YLLs) สำหรับประชากรชาย ได้แก่ อุบัติเหตุทางถนน คิดเป็นร้อยละ 10.1 จากความ

สูญเสียทั้งหมด รองลงมา คือ โรคหลอดเลือดสมอง การติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์โรคหัวใจขาดเลือด และการเสพติดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ตามลำดับ สำหรับเพศหญิง สาเหตุอันดับแรกของความสูญเสียปีสุขภาวะ คือ โรคเบาหวาน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 8.4 รองลงมาคือ โรคหลอดเลือดสมอง โรคหัวใจขาดเลือด โรคข้อเสื่อม และการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ ตามลำดับ และสาเหตุหลักของความสูญเสียปีสุขภาวะจากภาวะบกพร่องทางสุขภาพ (Years of Life Lost due to Disability: YLDs) ในเพศชาย คือ การเสพติดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ซึ่งสูงถึง ร้อยละ 13.1 ของ YLDs ที่สูญเสียในเพศชาย รองลงมา คือ โรคข้อเสื่อม โรคเบาหวาน โรคจิตเภทและโรคหูหนวก ตามลำดับ ในเพศหญิง โรคข้อเสื่อม เป็นสาเหตุหลัก คิดเป็น ร้อยละ 10.4 สาเหตุ รองลงมาคือ โรคเบาหวาน โรคสมองเสื่อม โรคซึมเศร้า และต้อกระจก ตามลำดับ

แม้การบริโภคบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ~~ยัง~~ก่อให้เกิดผลกระทบทางบวกแก่สังคม (Positive Externality) เช่น รายได้ที่รัฐได้จากทรัพย์สินและการประกอบการ ภาษีสรรพสามิต ภาษีทางตรง เงินโอนภายในประเทศและจากต่างประเทศ เป็นต้น แต่ก็สร้างผลกระทบภายนอกเชิงลบ (Negative Externality) ต่อสังคมและผู้อื่น หรือก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของผู้อื่น เช่น การเกิดอุบัติเหตุ สุขภาพทรุดโทรมเป็นเหตุให้เสียชีวิตก่อนวัยอันควร ทำให้สูญเสียรายได้ที่พึงได้รับหากไม่เสียชีวิต ผลิตภาพการทำงานลดลง ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มสูงขึ้นจากการรักษาพยาบาล โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นคนยากจนที่ท้ายที่สุดจะกลายเป็นภาระของครอบครัว สถานพยาบาล บุคลากรทางการแพทย์ และกระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น

เพราะฉะนั้น การบริโภคสินค้าให้โทษอย่างเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบซึ่งทำให้อรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจของผู้บริโภคสูงขึ้น แต่มิอาจกล่าวได้ว่าแสดงถึงระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้เสมอไป เพราะยังคงมีผลกระทบทางลบอื่น ๆ ที่จะเกิดขึ้นตามมา ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม หรือกล่าวได้ว่า ผลกระทบภายนอกทางลบที่เกิดขึ้นต่อสังคมจากการบริโภคสินค้าให้โทษมีต้นทุนทางสังคมในการบริโภค โดยเฉพาะต้นทุนทางด้านสุขภาพ (healthcare cost)

มีงานศึกษาจำนวนไม่มากที่ได้ประมาณค่าต้นทุนทางสังคมสำหรับการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายอนาคต

ต้นทุนทางสุขภาพหรือผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีแนวโน้มลดลง ทราบได้จากงานศึกษาของธัชนันท์ โมกลไพศาล (2562) ที่ได้ประเมินต้นทุนผลกระทบทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2560 ด้วยการอ้างอิงจากระเบียบวิธีในการคำนวณต้นโดยวิธีอิงความชุก (Prevalence-based Approach) ซึ่งเป็นระเบียบวิธีที่เหมาะสมในการบ่งชี้ถึงความรุนแรงของปัญหาพฤติกรรมที่สนใจในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ โดยในการคำนวณต้นทุน ได้แบ่งต้นทุนเป็น 2 ประเภทหลัก ๆ ได้แก่ ต้นทุนทางตรงหรือมูลค่าของทรัพยากรที่สังคมต้องสูญเสียไปในรูปค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง และต้นทุนทางอ้อมหรือมูลค่าของทรัพยากรที่สังคมต้องสูญเสียไปในรูปของ

ต้นทุนค่าเสียโอกาสที่สังคมพึงได้รับหาดไม่มีปัญหาพฤติกรรม ซึ่งต้นทุนทางตรง แบ่งออกเป็น ต้นทุนค่ารักษาพยาบาลแก่โรคที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้ก่อเหตุ และต้นทุนค่าเสียหายจากอุบัติเหตุจราจรทางบกที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของผู้ขับขี่ พบว่า ต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์คิดเป็นมูลค่ารวมประมาณ 85,814,645,225.5 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.56 ของ GDP ซึ่งเป็นสัดส่วนลดลงจากอดีต คือ ธัชนันท์ โกมลไพศาล (2558) ประเมินตัวเลขเบื้องต้นของผลกระทบจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในปี พ.ศ. 2554 อยู่ที่ 77,000 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.93 ของมูลค่า GDP และในปี พ.ศ. 2549 พบต้นทุนทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทย ที่ประเมินทั้งต้นทุนทางตรง ได้แก่ ต้นทุนค่ารักษาพยาบาล (health care cost) ต้นทุนเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายและการฟ้องร้องคดีความ (law enforcement and criminal justice cost) และต้นทุนทรัพย์สินที่เสียหายจากอุบัติเหตุจราจรทางบก (cost of property loss due to traffic accident) ในส่วนของต้นทุนทางอ้อม ได้แก่ ต้นทุนจากการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร (cost of premature mortality) และต้นทุนจากการสูญเสียประสิทธิภาพในการทำงาน (cost of reduced productivity) ทั้งจากการขาดงาน (absenteeism) และการขาดประสิทธิภาพการทำงาน (presenteeism) มีมูลค่าต้นทุนถึง 156,105 ล้านบาท หรือคิดเป็นประมาณร้อยละ 1.99 ของมูลค่า GDP (มนทรัตน์ ถาวรเจริญทรัพย์ และคณะ, 2551) และต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของการบริโภคแอลกอฮอล์ในปี พ.ศ. 2553 มีมูลค่า 113, 690 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 1.06 ของมูลค่า GDP (สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ, 2557)

สำหรับการประเมินต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ของปัจจัยเสี่ยงทางพฤติกรรมสุขภาพด้วยการบริโภคบุหรี่และยาสูบ โดยสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (2557) พบว่า ในปี พ.ศ. 2552 มีมูลค่าต้นทุนที่ 52,642 ล้านบ้าน คิดเป็นร้อยละ 0.55 ต่อมูลค่า GDP ซึ่งใกล้เคียงกับการประเมินต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์ทางตรงและอ้อมจากการสูบบุหรี่ในไทย ปี พ.ศ. 2560 โดยธัชนันท์ โกมลไพศาล (2563) คือ มูลค่าต้นทุนประมาณ 87,250 ล้านบาท (2.6 พันล้านเหรียญสหรัฐ) หรือคิดเป็นร้อยละ 0.56 ของมูลค่า GDP หรือ ร้อยละ 15.0 ของค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสุขภาพของประเทศ และเมื่อทำการวิเคราะห์ความอ่อนไหว พบว่า มูลค่าต้นทุนรวมจะมีมูลค่าอยู่ระหว่าง 62,033–122,080 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.40 - 0.79 ของมูลค่า GDP ซึ่งการคำนวณต้นทุนจะแบ่งต้นทุนที่เกี่ยวข้องออกเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่ ต้นทุนทางตรงคือมูลค่าของ ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจริง และ ต้นทุนทางอ้อมหรือมูลค่าของต้นทุนค่าเสียโอกาส ต้นทุนทางตรงที่พิจารณา ได้แก่ ต้นทุนค่ารักษาพยาบาลผู้ป่วยจากพฤติกรรมสูบบุหรี่ ทั้งค่ารักษาพยาบาลแบบผู้ป่วยในและผู้ป่วยนอก ของผู้ป่วย ภายใต้ 3 สิทธิประกันสุขภาพในประเทศไทย และมูลค่าความเสียหายจากเหตุการณ์อัคคีภัยที่อาจมีสาเหตุจากการ ทิ้งก้นบุหรี่ในที่สาธารณะ ต้นทุนทางอ้อมที่พิจารณา ได้แก่ ต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการเสียชีวิต

ก่อนวัยอันควรด้วย โรคที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ และต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการเข้ารับการรักษาพยาบาล ทั้งในลักษณะของผู้ป่วย ในและผู้ป่วยนอก ของผู้ป่วยจากพฤติกรรมสูบบุหรี่ นอกจากนั้นแล้ว งานวิจัยยังได้ประเมินจำนวนปีที่สูญเสียจาก การเสียชีวิตก่อนวัยอันควร (Year of Life Lost: YLL) จากโรคที่เกี่ยวข้องกับการสูบบุหรี่ด้วย

อย่างไรก็ตาม มูลค่าต้นทุนประมาณ 87,250 ล้านบาทเป็นเพียงมูลค่าขั้นต่ำเท่านั้น เนื่องจากยังมีต้นทุนอื่น ๆ ที่ยังไม่ได้นำมารวมอีก เช่น มูลค่าความเจ็บปวดทรมานจากอาการป่วยหรือมูลค่าความเศร้าเสียใจจากการเสียชีวิต รวมถึงต้นทุนที่เกิดจากการสูบบุหรี่มือ 2 เป็นต้น ซึ่งเมื่อรวมต้นทุนที่ได้รับจากควันบุหรี่ แม้ไม่เคยสูบบุหรี่ หรือการสูบบุหรี่มือสองแล้ว (ร้อยละ 80 ของต้นทุนในส่วนนี้เกิดกับกลุ่มผู้หญิงที่ไม่เคยสูบบุหรี่แต่อาศัยอยู่กับคนที่สูบบุหรี่ในบ้าน) พบว่า ต้นทุนทางเศรษฐศาสตร์รวมเกี่ยวเนื่องจากการสูบบุหรี่ในปี 2560 เป็นมูลค่า 101,000 ล้านบาท[6] คิดเป็นร้อยละ 0.65 ของ GDP หรือร้อยละ 17.41 ของค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับสุขภาพในประเทศ (CHE) ทั้งนี้รายได้จากภาษียาสูบที่รายงานโดยกระทรวงการคลังปี 2560 เป็นมูลค่า 69,603 ซึ่งน้อยกว่าต้นทุนโดยรวม แสดงว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ เป็นสินค้าให้โทษที่ควรถูกจำกัดการบริโภค

การเปรียบเทียบผลกระทบทางบวกและลบที่จะเกิดขึ้นจากการบริโภคสินค้าให้โทษในรูปผลประโยชน์ที่ได้รับกับต้นทุนที่เกิดขึ้นเป็นแนวทางหนึ่งที่สามารถช่วยประเมินนโยบายสาธารณะของภาครัฐได้ และจากข้อมูลต้นทุนที่ประเมินได้ถือเป็นมูลค่ามหาศาล ด้วยเหตุนี้ ผู้บริโภคควรรวมต้นทุนด้านสุขภาพไว้เป็นหนึ่งปัจจัยก่อนการตัดสินใจบริโภคสินค้าให้โทษ เพื่อเห็นประโยชน์และโทษอย่างครบถ้วน งานศึกษานี้จึงศึกษาอรรถประโยชน์ที่ลดลงของผู้บริโภคสินค้าให้โทษ เทียบกับต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคสินค้าให้โทษที่ลดลงเช่นกัน เมื่อการบริโภคสินค้าให้โทษถูกควบคุม เพื่อพัฒนาแนวทางการช่วยเหลือคนจนให้สังคมโดยรวมได้รับประโยชน์สูงสุด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

[6] ข้อมูลจากการประชุมวิชาการ “ภาษียาสูบ มุมมองทางเศรษฐกิจและนิติศาสตร์” โดยศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ (ศจย.), 2564.

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

บทนี้แบ่งเนื้อหาเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 กล่าวถึงแบบจำลองที่ใช้ในการวิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคสินค้าให้โทษของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนที่ 2 อธิบายการเปรียบเทียบสวัสดิการเศรษฐกิจระหว่างนโยบายสวัสดิการแห่งรัฐกับความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ และส่วนที่ 3 เป็นขั้นตอนการสำรวจภาคสนาม

3.1 แบบจำลองที่ใช้ศึกษาอุปสงค์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ

3.1.1 ทฤษฎีและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

งานศึกษานี้ใช้ ทฤษฎีอุปสงค์ (Demand Theory) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ (Elasticity of Demand) ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค (Consumer Behavior Theory) ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory) เส้นความพึงพอใจเท่ากัน (Indifference Curve) และแนวคิดผลกระทบภายนอก (Externalities) เป็นหลักในการหาสวัสดิการทางเศรษฐกิจระหว่างกรณีดำเนินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบจำกัดและไม่จำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ

การศึกษาอุปสงค์เป็นการศึกษาเพื่ออธิบายพฤติกรรมของผู้บริโภคเกี่ยวกับการเลือกซื้อสินค้าและบริการตามความต้องการและมีความเต็มใจจะซื้อ และมีความสามารถในการจ่ายซื้อสินค้าและบริการนั้น ๆ ได้ ซึ่งมีหลายปัจจัยที่กำหนดอุปสงค์ หนึ่งในนั้นคือรายได้ของผู้บริโภค ที่มีความสัมพันธ์กับปริมาณการเสนอซื้อสินค้า โดยขึ้นอยู่กับชนิดของสินค้า ในกรณีสินค้าปกติ (Normal Goods) และสินค้าฟุ่มเฟือย (Superior/ Luxury Goods) รายได้และปริมาณการเสนอซื้อสินค้าของผู้บริโภคจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกัน ส่วนสินค้าด้อย (Inferior Goods) รายได้และปริมาณการเสนอซื้อสินค้าของผู้บริโภคจะมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ ใช้วิเคราะห์อัตราการเปลี่ยนแปลงปริมาณการตอบสนองของสินค้าและบริการต่ออัตราการเปลี่ยนแปลงปัจจัยอื่น ๆ ที่กำหนด เช่น ปัจจัยด้านราคา รายได้ ราคาสินค้าใช้ประกอบกัน ราคาสินค้าใช้ทดแทนกัน เป็นต้น โดยงานวิจัยนี้ ใช้ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ (Income Elasticity of Demand) ที่วัดความเปลี่ยนแปลงความต้องการซื้อสินค้าและบริการชนิดหนึ่งชนิดใดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงของระดับรายได้ของผู้บริโภค

ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงเงื่อนไขที่จะทำให้ผู้บริโภคซึ่งมีรายได้จำกัดบรรลุถึงระดับความพอใจสูงสุดในการจัดสรรเงินงบประมาณซื้อสินค้าต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่งจะชี้ให้เห็นว่าทำไมผู้บริโภคจึงมีระดับการบริโภคสินค้าที่เปลี่ยนแปลงไป เมื่อราคาสินค้าและรายได้

เปลี่ยนแปลง งานศึกษานี้จึงจะใช้ทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคดังกล่าวศึกษาวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับมาตรการแจกเงินจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพราะพฤติกรรมของผู้บริโภคเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการบนความต้องการของตนเอง โดยการเลือกของผู้บริโภคหรือพฤติกรรมผู้บริโภคจะเปลี่ยนไปเมื่อราคาหรือรายได้เปลี่ยนแปลง

มาตรการแจกเงินผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำให้คนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น ซึ่งในกรณีทั่วไป ที่ไม่มีเงื่อนไขหรือข้อจำกัดการบริโภค การมีรายได้เพิ่มขึ้นจะส่งผลให้ความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์ (Utility) เพิ่มขึ้น เนื่องจากสามารถบริโภคสินค้าที่ต้องการได้มากขึ้น โดยอรรถประโยชน์ของแต่ละคนจะสะท้อนสวัสดิการทางเศรษฐกิจ (Economic Welfare) จึงอาจกล่าวได้ว่า บัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำให้คนมีสวัสดิการทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น ดังภาพ 3.1 ที่แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น จะทำให้เส้นงบประมาณ (Budget Line: BL) เปลี่ยนจาก BL_1 ไปยัง BL_2 ส่งผลให้บริโภคสินค้า X และ Y ได้มากขึ้น ทำให้อรรถประโยชน์เพิ่มขึ้นจาก U_1 ไปยัง U_2

ภาพ 3.1 อรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจเพิ่มสูงขึ้น จากการมีรายได้เพิ่มขึ้น กรณีทั่วไป

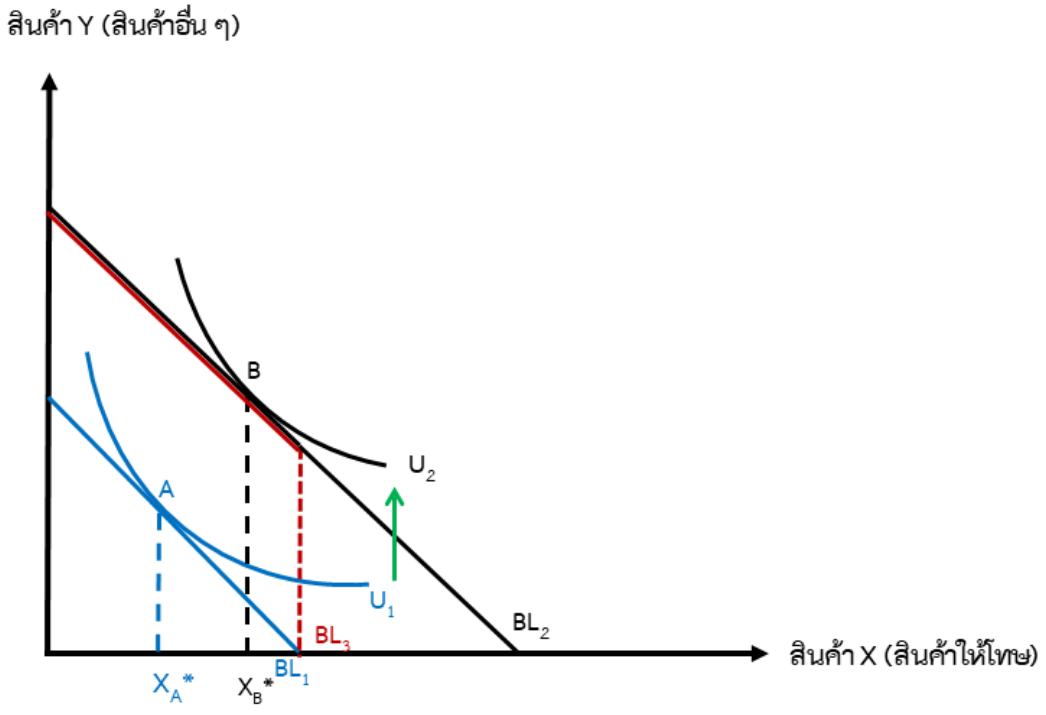

ที่มาภาพ: ผู้วิจัย

แต่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสามารถนำเงินไปซื้อสินค้าได้เฉพาะรายการที่กำหนดเท่านั้นตามเงื่อนไขของนโยบาย ซึ่งมีทั้งหมด 46 รายการ แบ่งเป็นสินค้าอุปโภคบริโภค 38 รายการ สินค้า

เพื่อการศึกษา 5 รายการ และวัตถุเพื่อเกษตรกรรม 3 รายการ ทั้งนี้ไม่สามารถซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ รวมทั้งบุหรี่และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้

หากกำหนดให้สินค้า X เป็นสินค้าให้โทษที่ถูกควบคุมการบริโภคจากภาครัฐ ด้วยการไม่อนุญาตให้ใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทำให้ปริมาณสินค้าให้โทษที่บริโภคได้มากที่สุดเท่ากับงบประมาณที่มี เกิดเป็นเส้นงบประมาณแบบหักงอ หมายความว่า ผู้บริโภคมีโอกาสสลับกระเป๋าเงินหรือโยกเงินมาบริโภคสินค้า X (สินค้าให้โทษ) เพิ่มได้ แต่จะไม่เกินงบประมาณที่มี ณ ก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (กรณีผู้บริโภคเสพติดสินค้าให้โทษมาก ๆ) ดังภาพ 3.2 ที่ความพึงพอใจของผู้บริโภคเพิ่มสูงขึ้น โดยจะเพิ่มขึ้นสูงกว่าระดับความพึงพอใจ ณ U_1 แต่ไม่เกินระดับความพึงพอใจ ณ U_2 หรือมีความพึงพอใจเท่ากับ U_3

ภาพ 3.2 เส้นงบประมาณแบบหักงอ (kinked budget line) จากการจำกัดปริมาณการบริโภคสินค้าให้โทษ กรณีสลับกระเป๋าเงิน

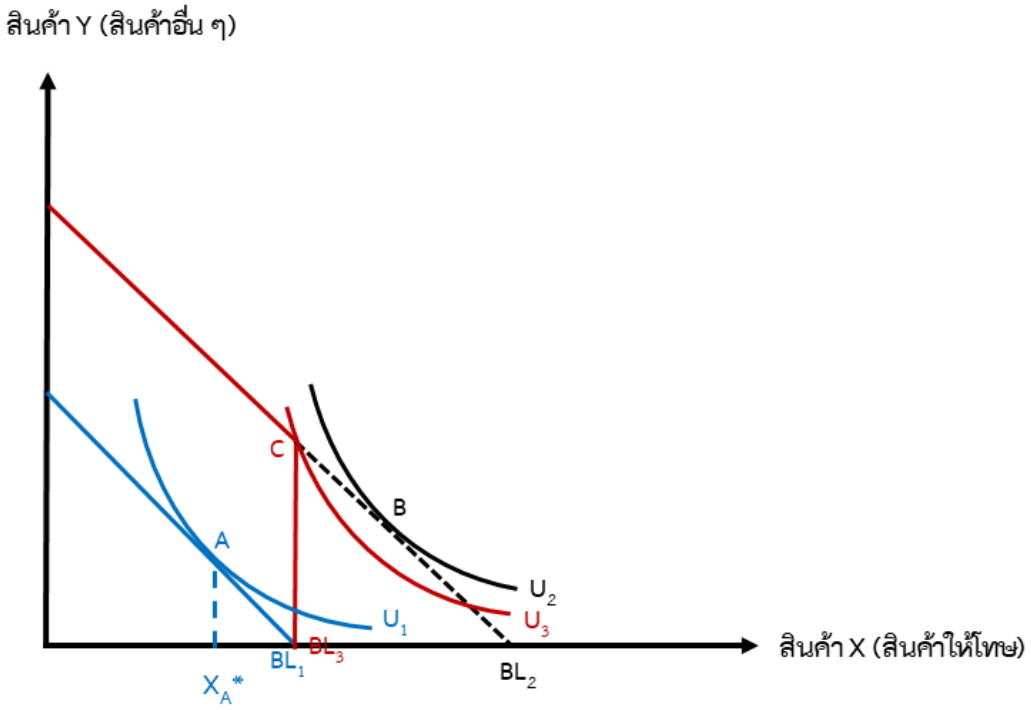

ที่มาภาพ: ผู้วิจัย

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงมิอาจทราบได้ว่าผู้บริโภคสลับกระเป๋าเงินหรือไม่ ส่งผลให้ระดับการบริโภคอาจคงที่เท่าเดิม ณ ก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในหรือไม่เท่าเดิมก็ได้ แต่จะไม่เกินเส้นงบประมาณหักงอ (BL_3) แน่ ๆ และจุดการบริโภคที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุดอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ในแต่ละเดือน ประกอบกับข้อจำกัดของข้อมูล SES ที่ไม่มีข้อมูลการสลับกระเป๋าเงินและ

ข้อจำกัดทางคณิตศาสตร์ของแบบจำลอง LES (mathematical limitation of LES) การศึกษานี้จึงสมมติให้ผู้บริโภคบริโภคสินค้าให้โทษเท่าเดิม ณ ก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (บริโภค ณ X_A^* แม้รายได้เพิ่มขึ้น) เพื่อได้รับความพึงพอใจสูงสุด โดยผู้บริโภคจะไม่ใช้เงินทั้งหมดที่มีเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษเท่านั้น แม้จะเป็นผู้เสพติดสินค้าให้โทษอย่างมากก็ตาม เพราะยังมีสินค้าชนิดอื่นที่มีความจำเป็นเช่นเดียวกัน เช่น อาหารเครื่องดื่ม ที่อยู่อาศัย การเดินทางการติดต่อสื่อสาร เป็นต้น และเช่นเดียวกันผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้รับอรรถประโยชน์ไม่เต็มที่จากการมีข้อจำกัดการบริโภค คือ ได้รับอรรถประโยชน์ต่ำกว่า U_2 หรือได้รับอรรถประโยชน์จากการมีข้อจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษเท่ากับ U_3 (ภาพ 3.3) ด้วยเหตุนี้ จึงใช้ภาพดังกล่าวเป็นกรอบการศึกษาสวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ภาพ 3.3 กรอบการศึกษา: เส้นงบประมาณแบบหักงอ (kinked budget line) จากการจำกัดปริมาณการบริโภคสินค้าโทษ

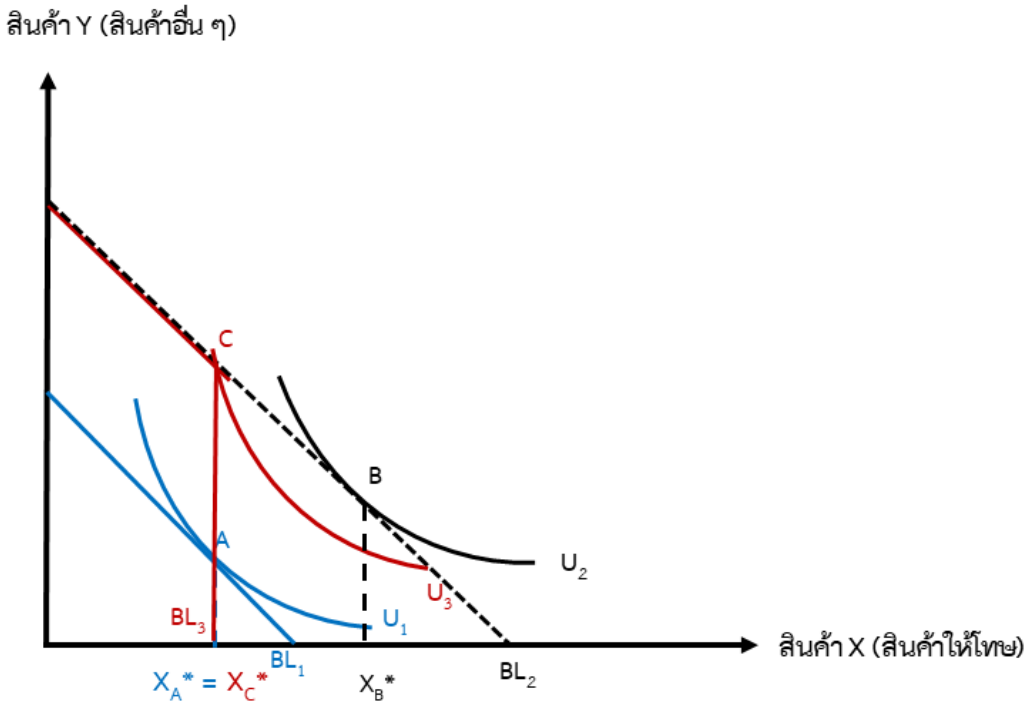

ที่มาภาพ: ผู้วิจัย

จะเห็นว่า สวัสดิการทางเศรษฐกิจเปลี่ยนไปเท่ากับ $U_3 - U_2$ ในงานศึกษานี้ (ภาพ 3.3) จะมีค่ามากกว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจตามทฤษฎี (ภาพ 3.2) หมายความว่า สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่ลดลงจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษจากการคำนวณจะมีค่าสูงกว่าเมื่อเทียบกับการพิจารณาจากกราฟตามทฤษฎี

นอกจากทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคแล้ว งานนี้ยังใช้แนวคิดผลกระทบภายนอกเพื่อศึกษาผลกระทบภายนอกเชิงลบ (negative externality) จากการบริโภคสินค้าให้โทษ ไม่ว่าจะเป็น บุหรี่และยาสูบชนิดต่าง ๆ ที่สร้างความสูญเสียทางสุขภาพแก่ผู้บริโภคและผู้ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง สุราหรือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ทำให้มีอาการมึนเมา หากขับขี่ขณะมึนเมาอาจก่อให้เกิดอุบัติเหตุทั้งต่อผู้อื่นได้ รวมทั้ง ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว เป็นต้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ (deadweight loss) ได้

ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจากการบริโภค เกิดจากการบริโภคในปริมาณที่มากเกินกว่าปริมาณที่เหมาะสม ซึ่งอาจเกิดจากการดำเนินนโยบายลักษณะต่าง ๆ ที่ทำให้การตัดสินใจของผู้บริโภคบิดเบือนไป ดังในรูปที่ 3.3 การบริโภคที่เกิดขึ้นจริง คือ $Q^{*market}$ ซึ่งมากกว่าปริมาณที่เหมาะสมที่ควรบริโภค คือ $Q^{*social}$ การเกิดความสูญเสียทางเศรษฐกิจ สะท้อนว่า สังคมกำลังเกิดความสูญเสีย โดยไม่มีฝ่ายใดได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นทั้งผู้บริโภคและผู้ผลิต ดังเช่นการบริโภคสินค้าอย่างเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ก่อให้เกิดผลกระทบภายนอกเชิงลบหากมีการบริโภคมากเกินไป และนำมาซึ่งความสูญเสียทางเศรษฐกิจและสังคมเช่นเดียวกัน

ภาพ 3.4 ผลกระทบภายนอกเชิงลบจากการบริโภค

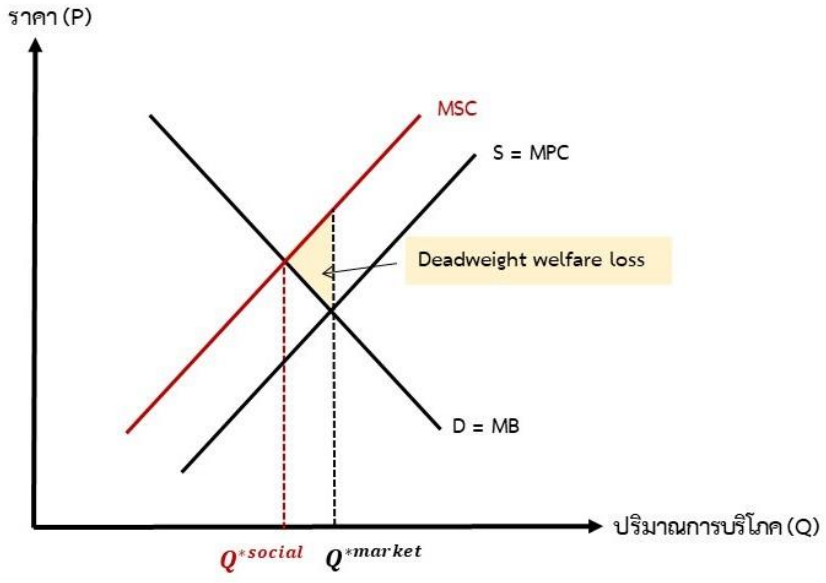

ที่มาภาพ: ผู้วิจัย

แน่นอนว่าเมื่อผู้บริโภคมีรายได้เพิ่มขึ้น สวัสดิการเศรษฐกิจจะเพิ่มขึ้นจาก $U_1 \rightarrow U_2$ แต่จากเงื่อนไขการจำกัดปริมาณการบริโภค ทำให้รับสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่ U_3 ซึ่งน้อยกว่า U_2 ถ้า

ผลกระทบภายนอกเชิงลบที่ลดลง (อันเนื่องมาจากการจำกัดปริมาณการบริโภค) มีขนาดเล็กกว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่หายไป ($U_2 - U_3$) แสดงว่าบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไม่ได้ช่วยเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจของคนจนจริงและไม่ควรจำกัดปริมาณการบริโภคสินค้าให้โทษ แต่หากผลกระทบภายนอกเชิงลบที่ลดลงมีขนาดใหญ่กว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่หายไป นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในลักษณะการจำกัดการบริโภคนี้ก็สามารถช่วยเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งแสดงให้เห็นประโยชน์จากการนำแนวคิดนี้มาควบคุมสินค้าให้โทษอื่น ๆ ด้วย

3.1.2 แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษา

การวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจจำเป็นต้องวัดจากความพึงพอใจของคนทั้งประเทศที่ได้รับประโยชน์จากมาตรการแจกเงิน งานศึกษานี้จะวัดความพึงพอใจโดยใช้แนวคิด Linear Expenditure System (LES) ของ Stone (1954) ที่สมมติให้ผู้บริโภคจัดสรรรายได้ในการบริโภคสินค้าให้เกิดความพึงพอใจสูงสุด โดยจะมีการตัดสินใจในการบริโภค 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก ผู้บริโภคจะจัดสรรรายได้ในการบริโภคสินค้าในแต่ละชนิดในระดับที่เรียกว่ารายจ่ายส่วนที่จำเป็นก่อน ส่วนขั้นตอนที่สองผู้บริโภคจะทำการจัดสรรเงินส่วนที่เกินความจำเป็นไปบริโภคสินค้าชนิดอื่น ๆ เพื่อให้ได้ความพอใจสูงสุด

หน่วยของการวิเคราะห์ในการศึกษานี้ คือ รายหัว หมายความว่ารายจ่ายและการบริโภคทั้งหมดของครัวเรือนถูกแบ่งกันในระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวอย่างเท่าเทียมกัน พฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้บริโภคสามารถอธิบายได้ด้วยสมการ (1) และ (2) เงื่อนไขแรกของการทำให้เกิดอรรถประโยชน์สูงสุดภายใต้งบประมาณที่จำกัด นำไปสู่สมการ (3) และ (4) ซึ่งเป็นสมการอุปสงค์ต้นแบบที่ถูกนำมาใช้ derive หาสมการเพื่อเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจต่อไป ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

$$\textbf{Maximize} \quad \mathrm{U} = \prod_{i=1}^{n}(Q_i - \gamma_i)^{\beta_i} \tag{1}$$

$$\textbf{Subject to} \quad \mathrm{E} = \sum_i P_i Q_i \tag{2}$$

โดยที่ U = อรรถประโยชน์ (utility) รายบุคคล

n = จำนวนสินค้าเพื่อการบริโภค

Q_i = อุปสงค์หรือระดับการบริโภคสินค้า i

γ_i = ระดับการบริโภคที่ผูกผันหรือระดับการบริโภคที่จำเป็นของสินค้า i

β_i = ค่าใช้จ่ายหน่วยสุดท้าย (Marginal expenditure) เพื่อการบริโภคสินค้า i

E = ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้งหมด

P_i = ราคาสินค้า i

ทั้งนี้ $Q_i > \gamma_i \geq 0$ สำหรับทุก ๆ i

$1 > \beta_i > 0$ สำหรับทุก ๆ i

$$\sum_{i=1}^{n} \beta_i = 1$$

จากสมการ Objective ข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้บริโภคจะเกิดความพึงพอใจก็ต่อเมื่อมีระดับการบริโภคเกินระดับที่จำเป็นแล้ว ซึ่งก็คือจะคำนวณความพึงพอใจของผู้บริโภคเฉพาะการบริโภคสินค้าเกินความจำเป็นเท่านั้น

ภาพ 3.5 Linear Expenditure System

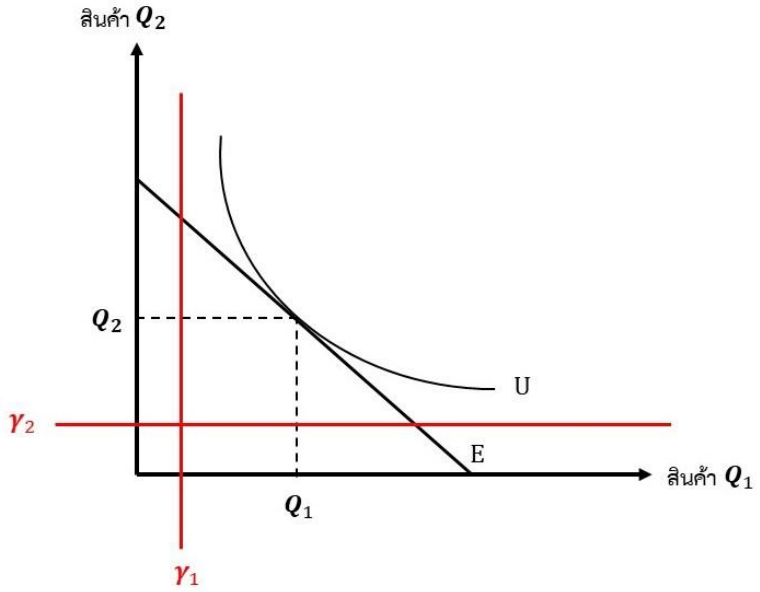

ทำ First Order Condition แก้สมการหาปริมาณการบริโภคที่ทำให้ความพึงพอใจสูงสุด จะได้

$$P_i Q_i = P_i \gamma_i + \beta_i [E - \sum_{i=1}^{n} P_i \gamma_i] \quad (3)$$

ดังนั้น $$Q_i = \gamma_i + \frac{\beta_i}{P_i} [E - \sum_{i=1}^{n} P_i \gamma_i] \quad (4)$$

การศึกษาในส่วนนี้สามารถวิเคราะห์ถึงอุปสงค์ของสินค้าทุกชนิดที่บริโภค โดยผลการวิเคราะห์ที่ได้จะเป็นพฤติกรรมของผู้บริโภคโดยรวมเท่านั้น มิได้แสดงรายละเอียดถึงชนิดหรือยี่ห้อของสินค้าที่บริโภค

สมการ (3) คือ สมการสัดส่วนค่าใช้จ่ายในการบริโภคสินค้า i ซึ่งเป็นฟังก์ชันที่สามารถประมาณค่าโดยวิธีการกำลังสองน้อยที่สุดธรรมดา (Ordinary Least Squares: OLS) โดยเป็นการแสดงให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายในการบริโภคสินค้า i ประกอบด้วยค่าใช้จ่าย 2 ส่วนที่สำคัญ คือ

ส่วนที่ 1 ส่วนของค่าใช้จ่ายจำเป็นที่เป็นระดับการบริโภคผูกพัน หรือค่าใช้จ่ายเพื่อการยังชีพ ($\sum_{i=1}^{n} \mathrm{P}_i \gamma_i$) หมายถึง ค่าใช้จ่ายขั้นต่ำสุดที่บุคคลหรือครัวเรือนจะต้องจ่าย

ส่วนที่ 2 ส่วนของค่าใช้จ่ายส่วนเพิ่ม $\beta_i[\mathrm{E} - \sum_{i=1}^{n} \mathrm{P}_i \gamma_i]$ หมายถึง รายจ่ายส่วนเพิ่มเมื่อมีรายได้มากกว่าระดับค่าใช้จ่ายเพื่อการยังชีพ โดยรายได้ที่เหลือจากค่าใช้จ่ายยังชีพ ผู้บริโภคจะนำไปบริโภคสินค้าต่าง ๆ ในสัดส่วนที่เหมาะสมตามสมการ

จะเห็นว่า ค่าใช้จ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ ($\boldsymbol{\gamma_i}$) และ ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายหน่วยสุดท้าย ($\boldsymbol{\beta_i}$) เป็นพารามิเตอร์สำคัญที่กำหนดค่าใช้จ่ายของสินค้าแต่ละประเภทที่ส่งผลต่อสวัสดิการทางเศรษฐกิจของผู้บริโภค โดยค่าใช้จ่ายเพื่อการยังชีพเกี่ยวข้องกับราคาและปริมาณสินค้าแต่ละประเภท และ $\boldsymbol{\beta_i}$ เป็นพารามิเตอร์สำหรับกำหนดส่วนแบ่งการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ จากรายได้รวมที่เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั้งแบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขจากนโยบาย โดยเป็นการบริโภคจนรายได้หมดกระเป๋า เพื่อได้รับอรรถประโยชน์สูงสุดตามรูปแบบฟังก์ชันของแบบจำลอง LES

การวิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ค่าพารามิเตอร์ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายหน่วยสุดท้าย (β_i) กับค่าใช้จ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับประเทศในปี พ.ศ. 2543 อ้างอิงจากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546) ด้วยเหตุผล 3 ประการ คือ 1) เป็นการศึกษาที่วิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคอย่างเป็นระบบ (System Analysis) 2) ใช้ข้อมูลการสำรวจภูมิหลังรายได้ และค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนระดับชาติ จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และ 3) ใช้ข้อมูลราคาสินค้าจริงในปีที่วิเคราะห์ ซึ่งทำให้ค่าพารามิเตอร์ β_i และ γ_i จากงานศึกษาข้างต้นน่าเชื่อถือและแม่นยำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับงานศึกษาอื่นที่ใช้ข้อมูลการบริโภคและข้อมูลราคาจากการสำรวจภาคสนามเอง หรือประมาณค่าพารามิเตอร์และวิเคราะห์อุปสงค์เฉพาะสินค้าบางประเภทเท่านั้น

ทั้งนี้ งานศึกษานี้แบ่งกลุ่มเป้าหมายเพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงการบริโภคจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็น 3 ประเภทกลุ่มคนตามลักษณะการบริโภคสินค้าให้โทษ ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว กลุ่มที่ 2 ผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว และกลุ่มที่ 3 ผู้บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ โดยจะศึกษาค่าใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ สัดส่วนการใช้จ่าย และความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้วิจัยใช้ข้อมูลค่าใช้จ่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจากข้อมูล SES 2019 เพื่อคำนวณหาค่าใช้จ่ายการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ในกรณีได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั้งแบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไข ด้วยวิธี recursive method เพื่อให้เกิดการใช้เงินหมดกระเป๋า ที่กำหนดส่วนแบ่งการบริโภคตามค่าพารามิเตอร์ β_i โดยในกรณีที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบมีเงื่อนไข กำหนดให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษเท่ากับค่าใช้จ่ายก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (ตามข้อมูล SES 2019) เพราะเป็นค่าใช้จ่ายที่ทำให้ได้รับอรรถประโยชน์สูงสุด และไม่สามารถใช้เงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐบริโภคสินค้าให้โทษเพิ่มได้ สำหรับรายได้ที่เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ผู้วิจัยพิจารณาจากจำนวนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และคำนวณจำนวนเงินเฉลี่ยต่อเดือนต่อคนที่ได้รับเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามกลุ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ

นอกจากนี้ ยังกำหนดให้ราคาสินค้าทุกประเภทคงที่และเท่ากับ 1 นั่นคือราคาสินค้าไม่ได้รับผลกระทบจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เนื่องจาก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลภายในปีเดียว และเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไม่สามารถเก็บสะสมข้ามเดือนได้

3.1.3 แหล่งที่มาของข้อมูล

การคำนวณเพื่อเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจ จะใช้ข้อมูลจากงานสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ในปี พ.ศ. 2562 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ซึ่งเป็นงานสำรวจที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับรายได้และการใช้จ่ายของครัวเรือนที่มีรายละเอียดที่สมบูรณ์ที่สุดในขณะนี้ โดยได้เก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือนจากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศจำนวน 45,587 ครัวเรือน ให้รายละเอียดต่าง ๆ ทั้งที่ตั้ง ภูมิภาค ขนาดครัวเรือน อายุ เพศ รายได้ รายจ่าย และภูมิหลังต่าง ๆ ของครัวเรือน ตลอดจนน้ำหนักทางสถิติที่ให้แก่ตัวอย่างแต่ละตัวอย่าง ซึ่งได้มาจากการเก็บตัวอย่างแบบ Stratified Two-Stage Sampling

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การศึกษานี้จัดกลุ่มประเภทสินค้าเป็น 12 ประเภท ตามงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546) โดยจัดให้ค่าใช้จ่ายสินค้าที่มีวัตถุประสงค์ใกล้เคียงกันอยู่กลุ่มเดียวกัน เพื่อสอดคล้องกับค่าพารามิเตอร์ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายหน่วยสุดท้าย (β_i) กับค่าใช้จ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) และทราบผลการเปลี่ยนแปลงค่าใช้จ่ายแต่ละกลุ่มได้ชัดเจนมากขึ้น ดังนี้

กลุ่ม 1 อาหารและเครื่องดื่มที่ไม่ใช่แอลกอฮอล์

กลุ่ม 2 เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า ประกอบด้วย เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ถุงเท้าและรองเท้า ชุดนักเรียน ชุดเครื่องแบบต่าง ๆ

กลุ่ม 3 ที่อยู่อาศัยและเครื่องใช้ ประกอบด้วย ค่าเช่าที่อยู่อาศัย ค่าประเมินค่าเช่าที่ไม่เสียเงิน ค่าบำรุงรักษาและซ่อมแซมบ้าน เครื่องแต่งบ้านและสิ่งทอสำหรับใช้ในบ้าน

เครื่องใช้สอบเบ็ดเตล็ดในบ้าน เชื่อเพลิง แสงสว่าง น้ำ ค่าจ่ายทำความสะอาด ค่าจ้างบุคคลที่ให้บริการครัวเรือน

กลุ่ม 4 เวชภัณฑ์และค่าตรวจรักษาพยาบาล ประกอบด้วย ยาและเวชภัณฑ์อื่น ๆ ค่ารักษาทางการแพทย์ของผู้ป่วยนอก/ผู้ป่วยใน

กลุ่ม 5 ค่าใช้จ่ายส่วนบุคคล ประกอบด้วย ของใช้ส่วนบุคคล ค่าบริการส่วนบุคคล

กลุ่ม 6 การเดินทางและการสื่อสาร ประกอบด้วย ค่าซื้อยานพาหนะ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวยานพาหนะ การเดินทางปกติ พิเศษ การท่องเที่ยว การสื่อสาร โทรศัพท์ โทรเลข โทรสาร แสตมป์ ซองจดหมาย

กลุ่ม 7 การบันเทิงและพักผ่อน ประกอบด้วย อุปกรณ์การบันเทิงและกีฬา โรงภาพยนตร์และพิพิธภัณฑ์ เครื่องเล่น สัตว์เลี้ยง ไม้ประดับ ค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการบันเทิง ค่าผ่านประตู ค่าเล่นกีฬา การจัดงานพิธีในโอกาสพิเศษ

กลุ่ม 8 การศึกษา ประกอบด้วย ค่าเล่าเรียน ค่าหนังสือเรียน อุปกรณ์ภายในโรงเรียน และค่าใช้จ่ายทางการศึกษาอื่น ๆ

กลุ่ม 9 เครื่องดื่มแอลกอฮอล์

กลุ่ม 10 ผลิตภัณฑ์ยาสูบ ประกอบด้วย บุหรี่ซิกาแรต ซิการ์ บุหรี่อื่น ๆ ยาเส้น

กลุ่ม 11 การพนัน

กลุ่ม 12 สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร ประกอบด้วย ภาษีทุกประเภท ค่าบริการทางการเงิน ค่าปรับทางกฎหมาย ค่าสมาชิกกลุ่มอาชีพ เงินหรือสิ่งของที่ส่งให้บุคคลนอกครัวเรือน เงินบริจาค กิจกรรมทางศาสนา เบี้ยประกันประเภทต่าง ๆ และดอกเบี้ยจ่าย/แชร์ และอื่น ๆ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.2 การเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจกับความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

3.2.1 การวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจ

การศึกษาในส่วนนี้เป็นหัวใจสำคัญของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจในกรณีไม่มีเงื่อนไขกับมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

จาก Marshallian Demand Function (สมการ 4) สามารถหา Indirect Utility Function $v(P,E)$ ได้

$$v(P,E) = (E - \sum_i P_i \gamma_i) \prod_i (\frac{\beta_i}{P_i})^{\beta_i} \quad (5)$$

หรือจะเขียนให้อยู่ในรูปฟังก์ชันค่าใช้จ่าย [Expenditure Function: $e(P,U)$] ได้คือ

$$e(P,U) = E\ = \bar{U}\prod_i(\frac{P_i}{\beta_i})^{\beta_i} + \sum_i P_i\gamma_i \quad (6)$$

สามารถหา Money Metric Indirect Utility Function $m(P,v)$ ได้ คือ

$$m(P,v) = \prod_i(\frac{P_i}{\beta_i})^{\beta_i}\, v + \sum_i P_i\gamma_i \quad (7)$$

จากแนวคิด EV ที่วัดการเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างความพึงพอใจใหม่และความพึงพอใจเก่าในกรณีราคาเดิม (คงที่) สมการ EV ที่ได้เป็นดังนี้

$$EV = m^1\left(P_i^0, \acute{v}(P_i^1, E^1)\right) - m^0\left(P_i^0, v(P_i^0, E^0)\right)$$

$$EV = \left[\prod_i\left(\frac{P_i^0}{\beta_i}\right)^{\beta_i}\acute{v} + \sum_i P_i\gamma_i\right] - \left[\prod_i\left(\frac{P_i^0}{\beta_i}\right)^{\beta_i} v + \sum_i P_i\gamma_i\right]$$

$$EV = \left[\prod_i\left(\frac{P_i^o}{\beta_i}\right)^{\beta_i}\right](\acute{v} - v)$$

$$EV = \left[\prod_i\left(\frac{P_i^o}{\beta_i}\right)^{\beta_i}\right][(E^1 - \sum_i P_i^1\gamma_i)\prod_i\left(\frac{\beta_i}{P_i^1}\right)^{\beta_i} - (E^0 -$$

$$\sum_i P_i^0\gamma_i)\prod_i\left(\frac{\beta_i}{P_i^0}\right)^{\beta_i}]$$

$$EV = \prod_i(\frac{P_i^0}{P_i^1})^{\beta_i}\,[(E^1 - \sum_i P_i^1\gamma_i)] - (E^0 - \sum_i P_i^0\gamma_i) \quad (8)$$

เมื่อทราบค่า EV ของผู้บริโภค จะทำให้ทราบค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจของสังคม

$$\Delta W = \sum_{\forall i} EV_i \quad (9)$$

โดยที่ ΔW = ผลกระทบต่อสวัสดิการทางเศรษฐกิจโดยรวมของผู้บริโภค

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ทั้งนี้ จากทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภค สมการอุปสงค์และสมการสวัสดิการเศรษฐกิจข้างต้น รวมถึงข้อกำหนดในมาตรการแจกเงินภายใต้นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ให้นำที่ได้เพิ่มขึ้นไปใช้จ่ายเฉพาะสิ่งจำเป็นเท่านั้น ไม่สามารถซื้อสินค้าฟุ่มเฟือยต่าง ๆ รวมทั้งบุหรี่และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ได้ งานศึกษานี้จึงได้เพิ่มเงื่อนไขในข้อจำกัดทางงบประมาณของสมการอรรถประโยชน์สูงสุด ซึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยตัวแบบที่พัฒนามาจากตัวแบบ LES ดังนี้

Max $\ln U\ =\ \sum_{i\neq k}\beta_i ln(Q_i - \gamma_i) + \beta_k(Q_k + \gamma_k)$ (10)

s.t. $E^{new} = \sum_{i\neq k} P_iQ_i + \overline{P_kQ_k}$ (11)

$Q_k = \overline{Q_k *}$

โดย E^{new} คือ ค่าใช้จ่ายใหม่ทั้งหมด หลังดำเนินนโยบายแบบมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภค

$\sum_{i\neq k} P_i Q_i$ คือ ค่าใช้จ่ายรวมสินค้าทุกประเภท ยกเว้นสินค้าให้โทษ

P_k คือ ราคาสินค้าให้โทษ ที่กำหนดให้คงที่ และเท่ากับ 1

Q_k คือ ปริมาณการบริโภคสินค้า k (สินค้าให้โทษ) ที่กำหนดให้คงที่

$\overline{Q_k *}$ คือ ปริมาณการบริโภคสินค้า k คงที่ ณ ความพึงพอใจสูงสุง ก่อนดำเนินนโยบาย

ทำ F.O.C หาสมการอุปสงค์เมื่อมีข้อจำกัดทางนโยบาย จะได้

$$\acute{L} = \sum_{i\neq k} \beta_i \ln(Q_i - \gamma_i) + \lambda[(E^{new} - \overline{P_k Q_k}) - \sum_{i\neq k} P_i Q_i]$$

$$\frac{\partial L}{\partial Q_i} = \frac{\beta_i}{Q_i - \gamma_i} + \lambda(-P_i) = 0 \quad (12)$$

$$\frac{\partial L}{\partial Q_k} = 0$$

จาก (12), $\beta_i = \lambda P_i(Q_i - \gamma_i)$ (13)

จาก (13), $\sum \beta_{i\neq k} = \lambda \sum_{i\neq k} P_i(Q_i - \gamma_i)$

$$\lambda = \frac{\sum_{i\neq k} \beta_i}{\sum_{i\neq k}[P_i Q_i - P_i \gamma_i]}$$

$$\lambda = \frac{\sum_{i\neq k} \beta_i}{\sum_{i\neq k} P_i Q_i - \sum_{i\neq k} P_i \gamma_i} \quad (14)$$

จาก (13), $\beta_i = \lambda(P_i Q_i - P_i \gamma_i)$

$$P_i Q_i = \frac{\beta_i}{\lambda} + P_i \gamma_i$$

แทน (14) ใน λ, $P_i Q_i = \frac{\beta_i}{\sum_{i\neq k} \beta_i}(\sum_{i\neq k} P_i Q_i - \sum_{i\neq k} P_i \gamma_i) + P_i \gamma_i$

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

$$P_i Q_i = P_i\gamma_i + \frac{\beta_i}{\sum_{i\neq k}\beta_i}[\sum_{i\neq k} P_i Q_i - \sum_{i\neq k} P_i\gamma_i]$$

$$\forall_{i\neq k}, \quad P_i Q_i^* = P_i\gamma_i + \frac{\beta_i}{\sum_i \beta_i}[E^{new} - \overline{P_k Q_k} - \sum_i P_i\gamma_i]$$

ดังนั้น $\forall_{i\neq k}, Q_i^* = \gamma_i + \frac{\beta_i}{P_i(\sum_i \beta_i)}[E^{new} - \overline{P_k Q_k} - \sum_i P_i\gamma_i]$ (15)

ทั้งนี้ จาก (4), $\mathrm{Q}_i = \gamma_i + \frac{\beta_i}{P_i}[\mathrm{E} - \sum_{i=1}^{n} \mathrm{P}_i\gamma_i]$

แต่ $\overline{Q_k} \neq \gamma_k + \frac{\beta_k}{P_k}[(E - P_k\gamma_k) - \sum_{i\neq k} P_i\gamma_i]$

และจาก (11), $E^{new} = \sum_{i\neq k} P_i Q_i + \overline{P_k Q_k}$

$$\overline{P_k Q_k} = E^{new} - \sum_{i\neq k} P_i Q_i$$

เพราะฉะนั้น $\overline{Q_k} = \frac{1}{\bar{P}_k}[E^{new} - \sum_{i\neq k} P_i Q_i]$

และ $\sum_{i\neq k} P_i Q_i = E^{new} - \overline{P_k Q_k}$

$$\sum_{i\neq k} P_i Q_i = E^0 + E^{card} - \overline{P_k Q_k}$$

ดังนั้น $E^{new} = E^0 + E^{card} = \sum_{i\neq k} P_i Q_i + \overline{P_k Q_k}$

โดย $E^0 = E$ คือ ค่าใช้จ่ายเดิมรวมสินค้าทุกประเภทก่อนมีนโยบาย

E^{card} คือ ค่าใช้จ่ายจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จาก Marshallian Demand Function ข้างต้น (สมการ 15) สามารถหา Indirect Utility Function $v(P,E)$ ได้ดังนี้

$$v(P,E) = (E^{new} - \overline{P_k Q_k} - \sum_{i\neq k} P_i\gamma_i)\prod_{i\neq k}[\frac{\beta_i}{P_i(\sum_i \beta_i)}]^{\beta_i} \quad (16)$$

หรือเขียนให้อยู่ในรูปฟังก์ชันค่าใช้จ่าย [Expenditure Function: $e(P,U)$] ได้ คือ

$$e(P,U) = E^{new} = \bar{U}\prod_{i\neq k}[(\frac{P_i}{\beta_i})(\sum_i \beta_i)]^{\beta_i} + \sum_{i\neq k} P_i\gamma_i + \overline{P_k Q_k} \quad (17)$$

ทั้งนี้ สามารถหา Money Metric Indirect Utility Function $m(P,v)$ ได้ คือ

$$m(P,v) = \prod_{i\neq k}(\frac{P_i(\sum_i \beta_i)}{\beta_i})^{\beta_i} v + \overline{P_k Q_k} + \sum_{i\neq k} P_i\gamma_i \quad (18)$$

เพราะฉะนั้น สมการ EV วัดความเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการเศรษฐกิจจากข้อจำกัดทางนโยบาย เป็นดังนี้

$$EV = \prod_{i \neq k}[(\frac{P_i^0}{P_i^1})]^{\beta_i}\,[(E^{new} - \overline{P_k Q_k} - \sum_{i \neq k} P_i^1 \gamma_i)] - (E^0 - \overline{P_k Q_k} - \sum_{i \neq k} P_i^0 \gamma_i) \quad (19)$$

จากข้างต้น จะเห็นว่ารูปแบบสมการอุปสงค์และสมการสวัสดิการที่พัฒนาตามเงื่อนไขการจำกัดปริมาณการบริโภคสินค้าให้โทษของนโยบายแตกต่างจากสมการต้นแบบ งานศึกษานี้จึงจะใช้ตัวแบบดังกล่าวเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจระหว่างกรณีดำเนินนโยบายแบบจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษและแบบไม่จำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ โดยใช้ข้อมูลค่าใช้จ่ายที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์อุปสงค์จากข้อมูล SES 2019

3.2.2 การวัดความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ

จากกรอบการศึกษาข้างต้น งานศึกษานี้วัดผลกระทบภายนอกนอกเชิงลบที่ลดลงผ่านความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง โดยใช้ข้อมูลต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคสินค้าให้โทษจากงานศึกษาในอดีตและปรับมูลค่าตามอัตราเงินเฟ้อเพื่อให้เป็นมูลค่าจริงในปี 2562 ซึ่งต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของประเทศไทย ปี 2560 (โกมลไพศาล, 2562) มีมูลค่ารวมประมาณ 85,814,645,225.50 บาท หรือคิดเป็นร้อยละ 0.56 ของ GDP และต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบของประเทศไทย ปี 2560 (ธัชนันท์ โกมลไพศาล, 2563-2564) เป็นมูลค่า 101,000 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 0.65 ของ GDP

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.3 การสำรวจภาคสนาม

3.3.1 ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงการบริโภคสินค้าให้โทษของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งไม่มีอยู่ในข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยจะใช้ข้อมูลเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าให้โทษจากการสำรวจข้อมูลภาคสนาม (field survey) โดยรวบรวมข้อมูลส่วนตัวด้านสุขภาพ ด้านรายได้ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ การได้รับสวัสดิการจากรัฐบาลรวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อการบริโภค โดยเฉพาะสินค้าให้โทษ โดยแบบสอบถามที่ใช้ในการสำรวจสามารถอ่านรายละเอียดได้ที่ภาคผนวก ก

การเก็บข้อมูลภาคสนามของบุคคลทั่วไป จะใช้วิธีเก็บตัวอย่างแบบไม่ใช่ความน่าจะเป็น (Non-Probability Sampling) แบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ลักษณะของกลุ่ม

ตัวอย่างเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา สามารถระบุระดับความคลาดเคลื่อนและความเชื่อมั่นของการประมาณค่า ขอบเขตประชากรและหน่วยตัวอย่าง (sampling unit) ในงานศึกษานี้ เลือกจากบุคคลทั่วไปที่มีพฤติกรรมบริโภคสินค้าให้โทษ และได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นหลัก ทว่ากระจายการเก็บข้อมูลอย่างทั่วถึงทั้งผู้มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐใน 3 จังหวัด ได้แก่ กรุงเทพฯ นครสวรรค์ และนครราชสีมา เพื่อสะท้อนถึงความแตกต่างและหลากหลายของวิถีชีวิตของกลุ่มตัวอย่างที่อาศัยทั้งในสังคมเมือง (urban society) สังคมกึ่งเมืองกึ่งชนทบท (semi-urban, semi-rural society) และสังคมชนบท (rural society)

ขนาดตัวอย่างถูกกำหนดตามข้อจำกัดด้านงบประมาณ โดยกำหนดจำนวนตัวอย่างจากงบประมาณค่าใช้จ่ายในการสำรวจ จังหวัดละ 50 ตัวอย่าง รวมทั้งสิ้น 150 ตัวอย่าง โดยเก็บข้อมูลจากกรุงเทพฯ 50 ตัวอย่าง จังหวัดนครสวรรค์และนครราชสีมา แบ่งพื้นที่เก็บข้อมูลเป็นในอำเภอเมือง 25 ตัวอย่าง และต่างอำเภออีก 25 ตัวอย่าง

3.3.2 การคัดกรองกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย

เกณฑ์คัดเข้า ประกอบด้วย

1) เป็นผู้มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป
2) เป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ หรือมีสมาชิกในครอบครัวถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
3) เป็นผู้บริโภค หรือ มีคนในครอบครัวบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ และ/หรือผลิตภัณฑ์ยาสูบ
4) อาศัยอยู่ในพื้นที่เก็บข้อมูล ได้แก่ เขตพระโขง เขตประเวศ กรุงเทพมหานคร, จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดนครสวรรค์
5) เป็นผู้สมัครใจที่จะเข้าร่วมการวิจัย

เกณฑ์คัดออก ประกอบด้วย

1) เป็นผู้ตอบแบบสอบถามไม่ครบถ้วน
2) อาศัยนอกพื้นที่เก็บข้อมูล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

3.3.3 วิธีการติดต่อและการเข้าถึงกลุ่มตัวอย่าง/ผู้มีส่วนรวมในการวิจัย

การศึกษานี้ ผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่างซึ่งไม่ระบุชื่อและไม่มีการเก็บข้อมูลที่ระบุตัวตน เข้าถึงกลุ่มตัวอย่างด้วยการแนะนำตัวและอธิบายที่มาของงานวิจัย พร้อมทั้งสอบถามข้อมูลเบื้องต้นที่เข้าข่ายสามารถเป็นกลุ่มตัวอย่างได้ โดยใช้การสอบถามแบบเผชิญหน้าเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถซักถามข้อสงสัยได้ ซึ่งเป็นการขอความยินยอมด้วยวาจา รายละเอียดแบบสอบถาม ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1) ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม
2) คำถามเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายสินค้าประเภทต่าง ๆ รวมถึงการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ
3) คำถามเกี่ยวกับทัศนคติและความพึงพอใจต่อนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

3.3.4 วิธีพิทักษ์สิทธิ ป้องกันความเสี่ยง และรักษาความลับของกลุ่มตัวอย่าง/ ผู้มีส่วนรวมในการวิจัย

1) ข้อมูลส่วนตัวและความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ปรากฏในแบบถามสอบถามจะถูกเก็บรักษาไว้และไม่เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณะ แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นภาพรวม

2) ผู้ที่มีสิทธิเข้าถึงข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยมีเพียงผู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้และคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนเท่านั้น

3.3.5 แนวทางการดำเนินงานตามมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค COVID-19

1) ผู้วิจัยสวมหน้ากากอนามัยตลอดเวลาเมื่อเก็บข้อมูลหรือพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง
2) กลุ่มตัวอย่างต้องสวมหน้ากากอนามัยหรือหน้ากากผ้าตลอดเวลาที่ตอบแบบสอบถาม
3) ผู้วิจัยใช้เจลแอลกอฮอล์ล้างมือให้กลุ่มตัวอย่างก่อนการตอบแบบสอบถามทุกครั้ง
4) ผู้วิจัยรักษาระยะห่างกับกลุ่มตัวอย่างขณะซักถามและตอบแบบสอบถาม

3.3.6 เครื่องมือในการวิเคราะห์และสมมติฐานเบื้องต้น

1) เครื่องมือและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การสำรวจภาคสนาม ผู้วิจัยใช้การเก็บแบบสอบเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ จากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อวิเคราะห์ลักษณะภูมิหลังและพฤติกรรมการบริโภคสินค้าให้โทษของผู้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

2) สมมติฐานเบื้องต้น

(1) ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่บริโภคสินค้าให้โทษสลับกระเป๋าเงินในการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษ

(2) มีคนจนจริงที่รายได้เข้าเกณฑ์แต่ไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (Exclusion Error) และ มีคนจนไม่จริงที่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (Inclusion Error)

(3) ผู้บริโภคจะเพิ่มค่าใช้จ่ายในการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเมื่อมีรายได้มากขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 4
ผลการศึกษา

งานวิจัยนี้เปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แยกตามภูมิหลังรายได้ ค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือน และการได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยใช้ข้อมูลจากงานสำรวจสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ปี พ.ศ. 2562 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และแบ่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาเป็น 3 กลุ่ม ตามพฤติกรรมการบริโภคสินค้าให้โทษ (สินค้าที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพหรือความเป็นอยู่ของครัวเรือน) ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและมีค่าใช้จ่ายการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ร่วมกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

กลุ่มที่ 2 ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและมีค่าใช้จ่ายการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ร่วมกับการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ

กลุ่มที่ 3 ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและมีค่าใช้จ่ายการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ร่วมกับการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

ทั้งนี้ ผลการศึกษาในส่วนที่ 1 จะแสดงค่าอุปสงค์การบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลง อันเป็นผลจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนที่ 2 แสดงสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่ลดลงเทียบกับความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ และส่วนที่ 3 เป็นผลการศึกษาสนับสนุนผลการศึกษาส่วนที่ 1 โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.1 การวิเคราะห์อุปสงค์การบริโภคสินค้าให้โทษของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

4.1.1 ลักษณะภูมิหลังของกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

จากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 ที่เก็บรวบรวมข้อมูลทุกเดือนจากครัวเรือนตัวอย่างในทุกจังหวัดทั่วประเทศเป็นจำนวน 55,854 ครัวเรือน เป็นตัวอย่างครัวเรือนที่มีข้อมูลครบถ้วนทั้งสิ้น 45,586 ครัวเรือน ซึ่งเมื่อคำนวณด้วยค่าถ่วงน้ำหนักแล้วจะได้ว่ากลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเป็นตัวแทนของประชากรทั้งสิ้น 21,870,958 ครัวเรือน หรือ 59,473,352 คน พบว่า เป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐร้อยละ 46.34 ของประชากรทั้งหมด หรือ 27,561,637 คน และเป็นผู้ที่ไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐร้อยละ 53.66 หรือ 31,911,715 คน โดยผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คือ ผู้ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในรอบ 5 ปีที่ผ่านมาและ/หรือมีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนผู้ไม่ถือบัตร

สวัสดิการแห่งรัฐ คือ ผู้ที่ไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและไม่มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ดังแสดงในตาราง 4.1

ตาราง 4.1 สัดส่วนผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

(หน่วย: คน)

การถือบัตร	มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร	ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร	รวม
ถือบัตรเอง	3,570,532	3,885,337	7,455,869
(ร้อยละ)	(6.00)	(6.53)	(12.53)
ไม่ได้ถือบัตรเอง	20,105,768	31,911,715	52,017,483
(ร้อยละ)	(33.81)	(53.66)	(87.47)
รวม	23,676,300	35,797,052	59,473,352
(ร้อยละ)	(39.81)	(60.19)	(100.00)

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

ตาราง 4.1 แสดงให้เห็นว่า ผู้ที่ไม่ได้ถือบัตรเองแต่มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร มีสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 33.81 ของประชากรทั้งหมด โดยมีกลุ่มผู้ถือบัตรเองและมีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร ร้อยละ 6.00 และเป็นกลุ่มผู้ถือบัตรเองแต่ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร ร้อยละ 6.53

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เมื่อแบ่งกลุ่มผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามชั้นรายได้ พบว่า สัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในเขตชนบทมากกว่าในเขตเมือง ซึ่งชั้นรายได้ในเขตชนบทที่มีผู้ถือบัตรมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ชั้นรายได้ชนบท 1 ชั้นรายได้ชนบท 2 และชั้นรายได้ชนบท 3 โดยมีผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ร้อยละ 8.57 ร้อยละ 8 และร้อยละ 7.05 ของประชากรทั้งหมด ตามลำดับ สำหรับชั้นรายได้ที่มีผู้ถือบัตรมากที่สุดในเขตเมือง คือ ชั้นรายได้เมือง 1 คิดเป็นร้อยละ 5.54 ดังแสดงในตาราง 4.2

ตาราง 4.2 ผู้ถือบัตรและไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งตามชั้นรายได้

(หน่วย: คน)

กลุ่มชั้นรายได้	ผู้ถือบัตร[7]		ผู้ไม่ถือบัตร		รวม	ร้อยละ
	จำนวนคน	ร้อยละ	จำนวนคน	ร้อยละ		
เมือง 1	3,293,638	5.54	1,889,217	3.18	5,182,854	8.72
เมือง 2	2,352,155	3.96	2,839,917	4.77	5,192,072	8.73
เมือง 3	1,377,338	2.32	3,809,990	6.41	5,187,329	8.73
เมือง 4	851,510	1.43	4,334,777	7.29	5,186,287	8.72
เมือง 5	562,660	0.94	4,626,559	7.78	5,189,219	8.72
รวมเมือง	**8,437,301**	**14.19**	**17,500,460**	**29.43**	**25,937,761**	**43.62**
ชนบท 1	5,096,520	8.57	1,609,962	2.71	6,706,482	11.28
ชนบท 2	4,761,367	8.00	1,946,142	3.27	6,707,509	11.27
ชนบท 3	4,192,853	7.05	2,513,028	4.22	6,705,880	11.27
ชนบท 4	3,251,932	5.47	3,455,630	5.81	6,707,561	11.28
ชนบท 5	1,821,664	3.06	4,886,493	8.22	6,708,157	11.28
รวมชนบท	**19,124,336**	**32.15**	**14,411,255**	**24.23**	**33,535,589**	**56.38**
รวมทั้งหมด	**2,7561,637**	**46.34**	**31911715**	**53.66**	**59,473,351**	**100.00**

หมายเหตุ: เมือง 1 และชนบท 1 คือชั้นรายได้ที่ต่ำสุดในเขตเมืองและชนบทตามลำดับ ส่วนเมือง 5 และชนบท 5 คือชั้นรายได้สูงสุดในเขตเมืองและชนบทตามลำดับ

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตาราง 4.2 แสดงให้เห็นว่ามีคนจนไม่จริงได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาล (Inclusion Error) ทราบได้จาก มีคนที่อยู่ในชั้นรายได้สูงอย่างชั้นรายได้ 3 4 และ 5 ทั้งในเขตเมืองและชนบทถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 20.27 ของประชากรทั้งหมด หรือเกือบครึ่งหนึ่งของผู้ถือบัตรทั้งหมด และมีคนยากจนจริงบางส่วนที่ไม่ได้รับเงินช่วยเหลือ (Exclusion Error) เห็นได้จาก กลุ่มคนในชั้นรายได้ต่ำสุดอย่างเมือง 1 และชนบท 1 ที่ไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ รวมกันคิดเป็นร้อยละ 5.89

[7] ผู้ถือบัตร หมายถึง ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐด้วยตัวเอง และ/หรือ มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร

นอกจากกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแล้ว วิทยานิพนธ์นี้ยังสนใจในพฤติกรรมการบริโภคของคนกลุ่มนี้ด้วย โดยพิจารณาลักษณะการบริโภคของแต่ละคนผ่านค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน เฉพาะครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายบางส่วนบริโภคสินค้าให้โทษ คือ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และ/หรือผลิตภัณฑ์ยาสูบ แสดงรายละเอียดในตาราง 4.3

ตาราง 4.3 จำนวนผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งตามลักษณะการบริโภคสินค้าให้โทษ

จำนวนคน	บริโภคสินค้าให้โทษ				ไม่บริโภคสินค้าให้โทษ	รวม
	แอลกอฮอล์	ยาสูบ	2 ประเภท	รวม		
ถือบัตร	5,633,044	1,530,996	1,765,219	**8,929,258**	18,632,378	**27,561,637**
(ร้อยละ)	(20.44)	(5.56)	(6.40)	(32.40)	(67.60)	(100.00)
ไม่ถือบัตร	3,368,194	2,457,508	1,779,821	**7,605,523**	24,306,192	**31,911,715**
(ร้อยละ)	(10.56)	(7.69)	(5.58)	(23.83)	(76.17)	(100.00)
รวม	**9,001,237**	**3,988,504**	**3,54,5040**	**16,534,781**	**42,938,570**	**59,473,351**
(ร้อยละ)	(15.13)	(6.71)	(5.96)	(27.80)	(72.20)	(100.00)

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

จากข้อมูล SES ปี 2562 มีผู้ไม่บริโภคสินค้าให้โทษร้อยละ 72.20 ของประชากรทั้งหมด หรือ 42.94 ล้านคน และมีผู้บริโภคสินค้าให้โทษทั้งสิ้น ร้อยละ 27.80 หรือ 16.53 ล้านคน โดยงานศึกษานี้สนใจทั้งกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและมีค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ จำนวนกลุ่มตัวอย่างจึงเหลือเพียง 8.93 ล้านคน คิดร้อยละ 15.01 ของประชากรทั้งหมด หรือร้อยละ 32.40 ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั้งหมด ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่บางกลุ่มตัวอย่างมีข้อมูลรายได้ที่ไม่น่าเชื่อถือ[8] กลุ่มตัวอย่างที่สนใจจึงเหลือจำนวนครัวเรือน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 12.75 ของตัวอย่างทั้งหมด 45,586 ครัวเรือน หรือร้อยละ 21.47 ของตัวอย่างที่ถือบัตรทั้งหมด 27,079 ครัวเรือน

ผู้ถือบัตร คือ ผู้ถือบัตรเองและ/หรือมีสมาชิกในครัวถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ดังนั้น จำนวนคนและสัดส่วนของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ เป็นดังต่อไปนี้

[8] รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนติดลบ ทั้งที่ยังไม่ได้หักค่าใช้จ่าย การออม หรือการลงทุนออก

ตาราง 4.4 จำนวนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ

ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	จำนวนคน	ร้อยละ
1. ถือบัตรเอง	**2,051,342**	**22.98**
- ถือบัตร 1 ปี	1,253,793	14.05
- ถือบัตร 2 ปี	751,445	8.42
- ถือบัตร 3 ปี	46,104	0.51
ไม่ได้ถือบัตรเอง	**6,873,767**	**77.02**
รวม	**8,925,109**	**100.00**
2. มีสมาชิกในครัวเรือนที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ	**จำนวนคน**	**ร้อยละ**
- 0 คน	861,473	9.65
- 1 คน	3,323,411	37.24
- 2 คน	3,255,392	36.48
- 3 คน	1,039,614	11.65
- 4 คน	339,696	3.81
- 5 คน	90,448	1.01
- 6 คน	14,050	0.16
- 7 คน	485	0.005
รวม	**8,925,109**	**100.00**

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่เป็นผู้ถือบัตรเอง คือ ผู้ที่ได้รับประโยชน์โดยตรงจากโครงการช่วยเหลือของรัฐผ่านนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา จนถึงปี พ.ศ. 2562 โดยระยะเวลาการถือบัตรสะท้อนถึงระยะเวลาที่ได้รับการช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มีตั้งแต่ 1 - 3 ปี ซึ่งพบว่า ส่วนมากถือบัตร เป็นเวลา 1 ปี คิดเป็นร้อยละ 14.05 ของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษทั้งหมด สำหรับจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ถือบัตรมีตั้งแต่ 0 – 7 คน โดยส่วนมากมีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตรเป็นจำนวน 1 – 2 คน คิดเป็นร้อยละ 73.72

นอกจากนี้ ร้อยละ 22.98 ของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษทั้งหมด เป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ถือบัตรเอง ซึ่งอาจอาศัยหรือไม่ได้อาศัยในครัวเรือนที่มีสมาชิกที่ถือบัตร

สวัสดิการแห่งรัฐก็ได้ แต่ผู้ที่อาศัยในครัวเรือนที่มีสมาชิกถือบัตร 0 คน ร้อยละ 9.65 น่าจะเป็นผู้ที่ถือบัตรเอง ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 4.5

ตาราง 4.5 สัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ แบ่งตามลักษณะการถือบัตร

หน่วย: คน

การถือบัตร	มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร	ไม่มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตร	รวม
ถือบัตรเอง	**1,189,869**	**861,473**	**2,051,342**
(ร้อยละ)	(13.33)	(9.65)	(22.99)
ไม่ได้ถือบัตรเอง	**6,873,767**	**0**	**6,873,767**
(ร้อยละ)	(77.01)	0	(77.01)
รวม	**8,063,636**	**861,473**	**8,925,109**
(ร้อยละ)	(90.35)	(9.65)	(100.00)

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่บริโภคสินค้าให้โทษ มีสัดส่วนของเพศหญิงมากกว่าและชายอย่างมีนัยสำคัญที่ร้อยละ 54.39 และร้อยละ 45.61 ของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษทั้งหมด ตามลำดับ มีกลุ่มอายุน้อยกว่า 18 ปี ร้อยละ 16.05 ซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่มีสิทธิได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แสดงว่าคนกลุ่มช่วงอายุนี้อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีสมาชิกในครัวเรือนถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยกลุ่มอายุของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีสัดส่วนมากที่สุด คือ กลุ่มอายุ 46-55 ปี คิดเป็นร้อยละ 16.64

ยิ่งไปกว่านั้น กลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอาศัยในครัวเรือนขนาดกลางและขนาดใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 43.45 และร้อยละ 37.15 ของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษทั้งหมด ตามลำดับ และส่วนมากอาศัยในชนบท (ประมาณร้อยละ 75) โดยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนจำนวนมากที่สุด คือ 14 คนต่อ 1 ครัวเรือน

เมื่อพิจารณาข้อมูลรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน พบว่า มีคนบางกลุ่มได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทั้ง ๆ ที่ไม่เข้าเกณฑ์รายได้ (Inclusion Error) ขณะที่คนบางกลุ่มเข้าเกณฑ์ที่จะได้รับสิทธิ ทว่าไม่ได้รับสิทธิ (Exclusion Error) ทั้งนี้ เป็นเพราะเกณฑ์พิจารณาการรับสิทธิบัตรฯ พิจารณาจากรายได้รายบุคคล ส่งผลให้คนไม่มีงาน คนไม่ได้ทำงานหรือไม่มีรายได้ หรือมีรายได้ต่ำ

เข้าเกณฑ์ ที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนที่มีรายได้ครัวเรือนสูง คือ มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนอยู่ในกลุ่มชั้นรายได้ที่ 3 - 5 ได้รับสิทธิถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในทางตรงกันข้าม บางคนมีรายได้ส่วนบุคคลเกินเกณฑ์ที่กำหนด แต่มีรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนต่ำ (อยู่ในกลุ่มชั้นรายได้ที่ 1 – 2) ไม่ได้รับบัตรสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งเห็นได้จากตาราง 4.6 ที่แสดงให้เห็นว่ามีกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอยู่ในทุกชั้นรายได้ และผู้ที่อยู่ในชั้นรายได้ล่าง ๆ ไม่ได้ถือบัตรทั้งร้อยละ 100 โดยผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอยู่ในชั้นรายได้ชนบท 1 ชนบท 2 และชนบท 3 เป็นสัดส่วนมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ ร้อยละ 19.72 ร้อยละ 19.64 และร้อยละ 17.09 ของครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษตามลำดับ

ตาราง 4.6 ลักษณะภูมิหลังครัวเรือนของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ

	ลักษณะภูมิหลัง	จำนวนคน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	4,070,648	45.61
	หญิง	4,854,467	54.39
อายุ	น้อยกว่า 18 ปี	1,432,515	16.05
	อายุ 18-25 ปี	713,859	8.00
	อายุ 26-35 ปี	1,103,932	12.67
	อายุ 36-45 ปี	1,297,836	14.54
	อายุ 46-55 ปี	1,485,101	16.64
	อายุ 56-65 ปี	1,413,579	15.84
	อายุ 66-75 ปี	899,028	10.07
	อายุ 76-85 ปี	434,531	4.87
	อายุ 86-95 ปี	114,946	1.29
	อายุมากกว่า 95 ปี	2,782	0.03
ขนาดครัวเรือน	เล็ก (1-2 คน)	1,731,007	19.39
	กลาง (3-4 คน)	3,877,949	43.45
	ใหญ่ (5 คนขึ้นไป)	3,316,153	37.16
เขตพื้นที่	เมือง	2,316,533	25.95
	ชนบท	6,608,576	74.05

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ชั้นรายได้	เมือง 1	968,390	10.85
	เมือง 2	704,679	7.90
	เมือง 3	349,624	3.92
	เมือง 4	192,651	2.16
	เมือง 5	101,189	1.13
	ชนบท 1	1,760,103	19.72
	ชนบท 2	1,752,837	19.64
	ชนบท 3	1,525,281	17.09
	ชนบท 4	1,051,633	11.78
	ชนบท 5	518,721	5.81

หมายเหตุ: เมือง 1 และชนบท 1 คือชั้นรายได้ที่ต่ำสุดในเขตเมืองและชนบทตามลำดับ ส่วนเมือง 5 และชนบท5 คือชั้นรายได้สูงสุดในเขตเมืองและชนบทตามลำดับ

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

ในด้านค่าใช้จ่าย จะเห็นว่าค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในพื้นที่เมืองสูงกว่าในพื้นที่ชนบททุกระดับชั้น และค่าเฉลี่ยของค่าใช้จ่ายครัวเรือนต่อคนต่อเดือนในภาพรวมประเทศ ใกล้เคียงกับชั้นรายได้เมือง 2 กับชนบท 3 อีกทั้งยังมีการกระจายของค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนสูงมาก โดยเฉพาะในชั้นรายได้เมือง 1, เมือง 4, เมือง 5, ชนบท 1, ชนบท 4 และชนบท 5 หมายความว่า ค่าใช้จ่ายครัวเรือนที่ต่ำสุดกับสูงสุดมีค่าแตกต่างกันมาก ยิ่งชั้นรายได้สูง ยิ่งแตกต่างกันมาก สะท้อนว่ามีความไม่เท่าเทียมด้านค่าใช้จ่ายในระดับชั้นรายได้ดังกล่าว ดังแสดงในตาราง 4.7

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตาราง 4.7 ลักษณะครัวเรือนของกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ แบ่งตามชั้นรายได้ปี พ.ศ. 2562

ชั้นรายได้	ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อคน (บาท/เดือน)			S.D.	Coefficient of Variation	ขนาดครัวเรือน
	ค่าเฉลี่ย	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด			
เมือง 1	3,625.66	948.40	35,598.10	1,648.97	45.48	3.77
เมือง 2	5,386.67	1,768.75	14,630.00	1,766.05	32.78	3.40
เมือง 3	7,399.93	2,705.25	17,120.70	2,109.36	28.50	2.86
เมือง 4	11,051.34	3,834.97	71,621.30	5,429.72	49.13	2.49

เมือง 5	18,104.21	3,396.25	69,014.00	10,001.00	55.24	1.92
ชนบท 1	2,915.75	698.21	16,693.50	1,239.59	42.51	3.91
ชนบท 2	3,657.91	1,569.00	12,071.40	1,122.37	30.68	3.58
ชนบท 3	4,774.36	1,884.35	16,281.30	1,524.94	31.94	3.23
ชนบท 4	6,368.86	2,490.70	27,495.80	2,040.35	32.04	2.90
ชนบท 5	10,265.23	2,916.78	49,771.60	6,701.79	65.29	2.55
ประเทศ	5,008.745	948.40	37,390.40	2,739.37	59.14	3.31

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยเกิดจากค่าใช้จ่ายรวมในสินค้าประเภทต่าง ๆ ไม่เพียงเฉพาะสินค้าให้โทษเท่านั้น แต่ยังมีสินค้าและบริการประเภทอื่น ๆ อีก ซึ่งแต่ละครัวเรือนบริโภคสินค้าและบริการในปริมาณและสัดส่วนที่แตกต่างกัน งานศึกษานี้แบ่งสินค้าทั้งหมด 12 ประเภท และกลุ่มคน 3 ประเภท ตามลักษณะการบริโภคสินค้าให้โทษ โดยมีรายละเอียดการใช้จ่าย ดังตาราง 4.8

ตาราง 4.8 ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยเพื่อการบริโภคสินค้าและบริการประเภทต่าง ๆ ของกลุ่มผู้ได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งประเภทกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ

หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน

ประเภทสินค้า	การบริโภคสินค้าให้โทษ			รวมทุกคน (ไม่แยกกลุ่ม)
	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 อย่าง	
1. อาหาร	1,818.54	2,242.53	1,955.05	1,918.21
2. เครื่องนุ่งห่ม	79.87	115.66	116.43	93.22
3. ที่อยู่อาศัย	851.84	1,180.13	932.60	924.08
4. การดูแลสุขภาพ	59.60	65.91	49.09	58.61
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	150.53	206.54	176.08	165.18
6. การเดินทาง	831.23	1,277.31	976.14	936.34
7. การพักผ่อน	11.31	26.68	14.34	14.54
8. การศึกษา	40.76	59.07	36.79	43.11
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	83.13	0.00	118.87	75.92
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	289.41	260.21	100.99

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

11. การพนัน	72.58	119.68	77.27	81.58
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	530.15	775.50	655.39	596.95
รวมค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	**4,529.53**	**6,358.42**	**5,368.26**	**5,008.75**
จำนวนคน (คน)	**5,633,044**	**1,530,996**	**1,761,070**	**8,925,109**
ร้อยละ	63.12	17.15	19.73	100.00

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562

ในภาพรวมประเทศ ตาราง 4.8 แสดงให้เห็นว่า กลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบเพียงอย่างเดียวมีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนรวมมากที่สุด (6,358.42 บาท) โดยมากกว่ากลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ชนิดอยู่ที่ 990.16 บาท และมากกว่ากลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพียงอย่างเดียวถึง 1,828.89 บาท ทั้งนี้กลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว มีจำนวน 5,633,044 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 63.12 ของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายบริโภคสินค้าให้โทษทั้งหมด มากกว่ากลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียวซึ่งมีจำนวน 1,530,996 คน หรือร้อยละ 17.15 และกลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบที่มีจำนวน 1,761,070 คน หรือร้อยละ 19.73

4.1.2 การวิเคราะห์อุปสงค์ของกลุ่มผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และ/หรือผลิตภัณฑ์ยาสูบผ่านแบบจำลอง LES

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การวิเคราะห์อุปสงค์ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งที่บริโภคสินค้าให้โทษผ่านแบบจำลอง LES กำหนดให้ราคาสินค้าทุกประเภทคงที่เท่ากับ 1 และใช้ค่าส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้าย (β_i) กับค่าใช้จ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับประเทศในปี พ.ศ. 2543 จากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546) โดยแบ่งผลการศึกษาเป็น 3 กรณี คือ

กรณีที่ 1 ก่อนได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นกรณีฐานก่อนได้รับเงินช่วยเหลือค่าใช้จ่ายการบริโภคในสินค้าประเภทต่าง ๆ เท่าเดิม ไม่เปลี่ยนแปลง

กรณีที่ 2 กรณีได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แต่ไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ เป็นกรณีที่ผู้ถือบัตรได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐ และนำเงินที่ได้เพิ่มขึ้นไปใช้จ่ายกับสินค้าประเภทใดก็ได้ ที่ทำให้ได้รับความพึงพอใจสูงสุดมากกว่าความพึงพอใจ ณ ก่อนได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เนื่องจากขาดกลไกที่มีประสิทธิภาพในการควบคุมไม่ให้นำไปใช้จ่ายบริโภคสินค้าให้โทษ

กรณีที่ 3 ได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ เป็นกรณีที่ผู้ถือบัตรไม่สามารถนำเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ไปใช้จ่ายในสินค้าให้โทษทั้ง เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ ซึ่งหมายความว่าปริมาณการบริโภคสินค้าให้โทษจะเท่าเดิม ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่ไม่มีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แม้มีรายได้เพิ่มก็ตาม

ทั้งนี้ จะวิเคราะห์ผลการศึกษาประเภทกลุ่มคนตามการใช้จ่ายในสินค้าให้โทษ โดยตัวแบบ LES ที่ใช้คำนวณอุปสงค์ของผู้ถือบัตรในงานวิจัยนี้วางอยู่บนหลักการที่ว่าผู้บริโภคมีพฤติกรรมที่จะอรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจสูงสุดภายใต้งบประมาณที่จำกัด และการแทนที่ระหว่างสินค้าอุปโภคบริโภคที่แตกต่างกันได้รับการยินยอมให้เกิดขึ้นได้ตราบเท่าที่อรรถประโยชน์ของผู้บริโภคยังเป็นอรรถประโยชน์สูงสุด ได้ผลเป็นดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว

กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษประเภทเดียว คือ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ จึงไม่มีค่าใช้จ่ายในการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ หรือค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในผลิตภัณฑ์ยาสูบ เท่ากับ 0 บาท

ตาราง 4.9 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (E_i) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ω_i) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (ε_i) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (β_i) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γ_i) ของกลุ่มผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ประเภทสินค้า	E_i	ω_i	ε_i	β_i	γ_i
1. อาหาร	1,818.54	0.4015	0.5101	0.2048	492.38
2. เครื่องนุ่งห่ม	79.87	0.0176	2.7845	0.0491	30.53
3. ที่อยู่อาศัย	851.83	0.1880	1.0890	0.2048	206.35
4. การดูแลสุขภาพ	59.60	0.0131	3.0629	0.0403	20.19
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	150.53	0.0332	0.5777	0.0192	37.00
6. การเดินทาง	831.23	0.1835	1.6849	0.3092	0.00
7. การพักผ่อน	11.31	0.0025	7.1712	0.0179	0.00
8. การศึกษา	40.76	0.0090	7.2017	0.0648	45.23
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	83.13	0.0183	1.6292	0.0299	20.67
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	0.0000	0.0000	0.0201	26.88

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

11. การพนัน	72.58	0.0160	1.3044	0.0209	12.91
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	530.15	0.1170	0.1623	0.019	17.19
รวม	**4529.53**	**1**		**1**	**909.33**

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES โดยใช้ส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น (β_i) กับค่ารายจ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับภาพรวมประเทศในปี พ.ศ. 2543 จากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546)

ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยสำหรับสินค้าอุปโภคบริโภคแต่ละชนิด และสัดส่วนของค่าใช้จ่ายดังกล่าวในค่าใช้จ่ายทั้งหมด สินค้าให้โทษในกลุ่มนี้ คือ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพียงอย่างเดียว ไม่มีผลิตภัณฑ์ยาสูบ พบว่า ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยของกลุ่มนี้ที่มีสัดส่วนมากที่สุด 4 อันดับแรก คือ อาหาร ร้อยละ 40.10 การเดินทางและติดต่อสื่อสาร ร้อยละ 18.35 ที่อยู่อาศัย ร้อยละ 18.80 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร เช่น ของขวัญ การช่วยเหลือสังคม การใช้จ่ายเกี่ยวกับอาชีพ ค่าแชร์และเบี้ยประกัน การทำบุญและบริจาค รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาอีกร้อยละ 11.70 ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 0.90 หรือเฉลี่ยเดือนละ 40.76 บาท ขณะที่ค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ คิดเป็นร้อยละ 1.83 ของค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยรวมทั้งหมด หรือเดือนละ 83.13 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายการพนันที่เป็นสินค้าให้โทษเช่นกัน อีกร้อยละ 1.60 หรือเฉลี่ย 72.58 บาทต่อเดือน โดย แต่ละเดือนมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 4,529.53 บาท

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อการใช้จ่าย ($\boldsymbol{\varepsilon_i}$) วัดการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของสินค้าแต่ละชนิดเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1.00 ของรายได้จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 1.63 การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของรายได้ร้อยละ 1.00 จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของอุปสงค์สินค้ากลุ่มอาหารร้อยละ 0.51 ด้านที่อยู่อาศัยร้อยละ 1.09 ด้านค่าใช้จ่ายส่วนตัวร้อยละ 0.58 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหารร้อยละ 0.16 อุปสงค์ในการศึกษาและการพักผ่อนตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้อย่างมาก (ค่ายืดหยุ่น เท่ากับ 7.20 และ 7.17 ตามลำดับ) เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพ (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 3.06) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 2.78) การเดินทางติดต่อสื่อสาร (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.685) รวมถึง การพนัน (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.30) และที่อยู่อาศัย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.09)

จะเห็นว่า สินค้าจำเป็น (ค่าความยืดหยุ่นน้อยกว่า 1) สำหรับกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้แก่ อาหาร ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร ในขณะที่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ถือเป็นสินค้าฟุ่มเฟือย แต่ไม่ฟุ่มเฟือยเท่ากับการพักผ่อน การศึกษา และการดูแลสุขภาพโดยเปรียบเทียบ

อย่างไรก็ตาม บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่ได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของคนกลุ่มนี้ คือ 111.45 บาท หรือมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.46 ซึ่งถ้าหากยังไม่มีการกำหนดเงื่อนไขการบริโภค คือ สามารถใช้เงินที่เพิ่มขึ้นใช้จ่ายในสินค้าประเภทใดก็ได้ (ยกเว้นผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ครัวเรือนกลุ่มนี้ไม่บริโภค) ปริมาณการบริโภคสินค้าทุกชนิดรวมทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จะเพิ่มสูงขึ้น แต่เมื่อมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ คือ ไม่สามารถใช้รายได้ที่เพิ่มขึ้นไปซื้อเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มได้ ปริมาณการบริโภคแอลกอฮอล์จะคงที่เท่ากับก่อนได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ การมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของคนกลุ่มที่ 1 เป็นดังแสดงในตาราง 4.10

ตาราง 4.10 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ของกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว

(หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

ประเภทสินค้า	แบบไม่มีบัตร	แบบไม่มีเงื่อนไข		แบบมีเงื่อนไข	
	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง
1. อาหาร	1,818.54	1,841.84	1.28	1,842.57	1.32
2. เครื่องนุ่งห่ม	79.87	85.45	6.99	85.63	7.21
3. ที่อยู่อาศัย	851.83	875.13	2.73	875.86	2.82
4. การดูแลสุขภาพ	59.60	64.18	7.69	64.32	7.93
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	150.53	152.71	1.45	152.78	1.50
6. การเดินทาง	831.23	866.40	4.23	867.51	4.36
7. การพักผ่อน	11.31	13.34	18.01	13.41	18.57
8. การศึกษา	40.76	48.13	18.08	48.36	18.65
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	83.13	86.53	4.09	83.13	0.00
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
11. การพนัน	72.58	74.95	3.27	75.03	3.38
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	530.15	532.31	0.41	532.38	0.42
รวมค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	**4529.53**	**4640.98**	2.46	**4640.98**	2.46

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES ด้วยวิธี Recursive Method ในโปรแกรม Microsoft Excel

การมีรายได้เพิ่มขึ้น ทำให้สามารถบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เพิ่มขึ้นตามอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้กับส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในสินค้าทุกประเภทเพิ่มสูงขึ้นในกรณีที่ได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ โดยสินค้าประเภทการศึกษาและการพักผ่อนมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายสูงสุด 2 สินค้าแรก คือ ร้อยละ 18.08 และ ร้อยละ 18.00 ตามลำดับ รองลงมาเป็นสินค้าและบริการประเภทการดูแลสุขภาพ ที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 7.70 กับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เพิ่มขึ้นร้อยละ 7 สำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.09 ส่วนปัจจัยพื้นฐานอย่างอาหารและที่อยู่อาศัย มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นที่ร้อยละ 1.28 และ 2.73 ตามลำดับ

ในอีกด้านหนึ่ง การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระหว่างกรณีก่อนได้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับกรณีได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ พบว่า ทุกสินค้ายังมีการบริโภคสินค้าทุกชนิดมากขึ้น ยกเว้นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ถูกจำกัดไม่ให้บริโภคเพิ่มขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในกรณีที่ได้รับบัตรแบบมีเงื่อนไข เท่ากับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

กลุ่มที่ 2 บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว

กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษประเภทเดียว คือ บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียวเท่านั้น จึงไม่มีค่าใช้จ่ายในเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ หรือค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีค่าเท่ากับ 0 บาท

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตาราง 4.11 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (E_i) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ω_i) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (ε_i) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (β_i) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γ_i) ของกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ประเภทสินค้า	E_i	ω_i	ε_i	β_i	γ_i
1. อาหาร	2,242.53	0.3527	0.5807	0.2048	492.38
2. เครื่องนุ่งห่ม	115.66	0.0182	2.6992	0.0491	30.53
3. ที่อยู่อาศัย	1,180.13	0.1856	1.1034	0.2048	206.35
4. การดูแลสุขภาพ	65.91	0.0104	3.8877	0.0403	20.19
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	206.54	0.0325	0.5911	0.0192	37.00

6. การเดินทาง	1,277.31	0.2009	1.5392	0.3092	0.00
7. การพักผ่อน	26.68	0.0042	4.2660	0.0179	0.00
8. การศึกษา	59.07	0.0093	6.9756	0.0648	45.23
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	0.00	0.0000	0.0000	0.0299	20.67
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	289.41	0.0455	0.4416	0.0201	26.88
11. การพนัน	119.68	0.0188	1.1104	0.0209	12.91
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	775.50	0.1220	0.1558	0.0190	17.19
รวม	**6358.42**	**1**		**1**	**909.33**

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES โดยใช้ส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น (β_i) กับค่ารายจ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับภาพรวมประเทศในปี พ.ศ. 2543 จากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546)

ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยสำหรับสินค้าอุปโภคบริโภคแต่ละชนิด และสัดส่วนของค่าใช้จ่ายดังกล่าวในค่าใช้จ่ายทั้งหมด สินค้าให้โทษในกลุ่มนี้ คือ ผลิตภัณฑ์ยาสูบเพียงอย่างเดียว ไม่มีเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พบว่า ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยของกลุ่มนี้ที่มีสัดส่วนสูงสุด 4 อันดับแรกเหมือนกับกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว แต่มีสัดส่วนที่ต่างกัน ได้แก่ อาหาร ร้อยละ 35.27 การเดินทางและติดต่อสื่อสาร ร้อยละ 20.09 ที่อยู่อาศัย ร้อยละ 18.56 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร เช่น ของขวัญ การช่วยเหลือสังคม การใช้จ่ายเกี่ยวกับอาชีพ ค่าแชร์และเบี้ยประกัน การทำบุญและบริจาค รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาอีกร้อยละ 12.20 ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 0.93 หรือเฉลี่ยเดือนละ 59.07 บาท ขณะที่ค่าใช้จ่ายสำหรับผลิตภัณฑ์ยาสูบ คิดเป็นร้อยละ 4.55 ของค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยรวมทั้งหมด หรือเฉลี่ยเดือนละ 289.41 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายการพนันที่เป็นสินค้าให้โทษเช่นกัน อีกร้อยละ 1.88 หรือ 119.68 บาทต่อเดือน โดยแต่ละเดือนมีค่าใช้จ่ายรวมโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 6,358.42 บาท ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่สูงที่สุดใน 3 กลุ่มการบริโภค

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อการใช้จ่าย ($\boldsymbol{\varepsilon_i}$) วัดการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของสินค้าแต่ละชนิดเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1.00 ของรายได้จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของผลิตภัณฑ์ยาสูบ ร้อยละ 0.44 การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของรายได้ร้อยละ 1.00 จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของอุปสงค์สินค้ากลุ่มอาหารร้อยละ 0.58 ด้านที่อยู่อาศัยร้อยละ 1.10 ด้านค่าใช้จ่ายส่วนตัวร้อยละ 0.59 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหารร้อยละ 0.16 อุปสงค์ในการศึกษาและการพักผ่อนตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้อย่างมาก (ค่ายืดหยุ่น เท่ากับ 6.975 และ 4.265 ตามลำดับ) เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพ (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 3.89) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 2.70) การเดินทางติดต่อสื่อสาร (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ

1.54) รวมถึง การพนัน (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.11) และที่อยู่อาศัย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.103)

จะเห็นว่า สินค้าจำเป็นสำหรับกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้แก่ สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร อาหาร และค่าใช้จ่ายส่วนตัว ส่วนผลิตภัณฑ์ยาสูบ เป็นสินค้าเสพติดแต่ไม่ใช่สินค้าจำเป็นเพื่อการยังชีพ แม้จะมีความยืดหยุ่นน้อยกว่า 1 ก็ตาม ขณะที่สินค้าและบริการด้านการศึกษา การพักผ่อน และการดูแลสุขภาพเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยสำหรับกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว เมื่อรายได้เพิ่มสูงขึ้น หรือสภาวะเศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น อุปสงค์ของสินค้าเหล่านี้จะเติบโตขึ้นในอัตราที่สูงขึ้นกว่าอัตราเฉลี่ยของสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ โดยเฉลี่ย แต่เมื่อรายได้ลดลงหรือสภาวะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตกต่ำ การลดลงของอุปสงค์ในสินค้าเหล่านี้ก็จะลดลงมากสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ เช่นกัน

ความแตกต่างระหว่างกลุ่มบริโภคแอลกอฮอล์อย่างเดียวกับบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว คือ ผลิตภัณฑ์ยาสูบถูกบ่งชี้ว่าเป็นเสมือนสินค้าจำเป็น (สินค้าเสพติด) สำหรับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ขณะที่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ใช่สินค้าจำเป็น

อย่างไรก็ตาม บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่ได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของคนกลุ่มนี้ คือ 106.45 บาท หรือมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.67 ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐน้อยที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว และกลุ่มที่บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท

ทั้งนี้ การมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของกลุ่มที่ 2 ดังแสดงในตาราง 4.12

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตาราง 4.12 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ของกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว

(หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

ประเภทสินค้า	แบบไม่มีบัตร	แบบไม่มีเงื่อนไข		แบบมีเงื่อนไข	
	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง
1. อาหาร	2,242.53	2,265.00	1.00	2,265.48	1.02
2. เครื่องนุ่งห่ม	115.66	121.05	4.66	121.17	4.76
3. ที่อยู่อาศัย	1,180.13	1,202.60	1.90	1,203.07	1.94

4. การดูแลสุขภาพ	65.91	70.33	6.71	70.43	6.85
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	206.54	208.65	1.02	208.69	1.04
6. การเดินทาง	1,277.31	1,311.24	2.66	1,311.96	2.71
7. การพักผ่อน	26.68	28.64	7.36	28.68	7.52
8. การศึกษา	59.07	66.18	12.04	66.33	12.29
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	289.41	291.61	0.76	289.41	0.00
11. การพนัน	119.68	121.97	1.92	122.02	1.96
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	775.50	777.58	0.27	777.63	0.27
รวมค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	**6,358.42**	**6,464.87**	1.67	**6,464.87**	1.67

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES ด้วยวิธี Recursive Method ในโปรแกรม Microsoft Excel

ในการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ระหว่างกรณีก่อนมีบัตรกับกรณีได้รับเงินเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีเงื่อนไข พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในสินค้าทุกประเภท (ยกเว้นเครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ที่ครัวเรือนกลุ่มนี้ไม่บริโภค) เพิ่มสูงขึ้นโดยเพิ่มขึ้นตามอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้กับส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าสินค้าประเภทการศึกษาและการพักผ่อนมีการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายมากสุด 2 สินค้าแรก คือ เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.04 และร้อยละ 7.36 ตามลำดับ รองลงมาเป็นสินค้าและบริการประเภทการดูแลสุขภาพ ที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.71 กับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย ที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.66 สำหรับผลิตภัณฑ์ยาสูบ มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 0.76 เนื่องจากมีค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อรายได้ต่ำ ส่วนปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ อย่างอาหารและที่อยู่อาศัย มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นที่ร้อยละ 1.00 และ 1.90 ตามลำดับ ทั้งนี้สินค้าประเภทการพนันมีการบริโภคเพิ่มขึ้นร้อยละ 1.92 เมื่อรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 1.67

สำหรับการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระหว่างกรณีก่อนได้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับกรณีได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ พบว่า ทุกสินค้ามีการบริโภคมากขึ้น ยกเว้นผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ถูกจำกัดการบริโภค ทำให้ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในผลิตภัณฑ์ยาสูบในกรณีที่ได้รับบัตรแบบมีเงื่อนไข เท่ากับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ 298.41 บาท

กลุ่มที่ 3 บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท คือ เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ เป็นกลุ่มที่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในเครื่องดื่มแอลกอฮอล์สูงกว่ากลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว แต่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์ยาสูบต่ำกว่าของกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว และมีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยรวม 5,368.29 บาทต่อคนต่อเดือน ดังแสดงในตาราง 4.13

ตาราง 4.13 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (E_i) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ω_i) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (ε_i) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (β_i) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γ_i) ของกลุ่มผู้บริโภคแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ประเภทสินค้า	E_i	ω_i	ε_i	β_i	γ_i
1. อาหาร	1,955.04	0.3642	0.5623	0.2048	492.38
2. เครื่องนุ่งห่ม	116.43	0.0217	2.2639	0.0491	30.53
3. ที่อยู่อาศัย	932.60	0.1737	1.1789	0.2048	206.35
4. การดูแลสุขภาพ	49.09	0.0091	4.4067	0.0403	20.19
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	176.08	0.0328	0.5853	0.0192	37.00
6. การเดินทาง	976.14	0.1818	1.7004	0.3092	0.00
7. การพักผ่อน	14.34	0.0027	6.6989	0.0179	0.00
8. การศึกษา	36.79	0.0069	9.4561	0.0648	45.23
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	118.87	0.0221	1.3503	0.0299	20.67
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	260.21	0.0485	0.4147	0.0201	26.88
11. การพนัน	77.27	0.0144	1.4520	0.0209	12.91
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	655.39	0.1221	0.1556	0.0190	17.19
รวม	**5,368.26**	**1**		**1**	**909.33**

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES โดยใช้ส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น (β_i) กับค่ารายจ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับภาพรวมประเทศในปี พ.ศ. 2543 จากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546)

ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยสำหรับสินค้าอุปโภคบริโภคแต่ละชนิด และสัดส่วนของค่าใช้จ่ายดังกล่าวในค่าใช้จ่ายทั้งหมด สินค้าให้โทษ ในกลุ่มนี้ที่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ พบว่า ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยที่มีสัดส่วนสูงสุด 4 อันดับแรกเหมือนกับกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

อย่างเดียวและกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว แต่มีสัดส่วนที่ต่างกัน ได้แก่ อาหาร ร้อยละ 36.42 การเดินทางและติดต่อสื่อสาร ร้อยละ 18.18 ที่อยู่อาศัย ร้อยละ 17.37 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร เช่น ของขวัญ การช่วยเหลือสังคม การใช้จ่ายเกี่ยวกับอาชีพ ค่าแชร์และเบี้ยประกัน การทำบุญและบริจาค รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาอีกร้อยละ 12.21 ของค่าใช้จ่ายเฉลี่ยรวมทั้งหมด ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 0.685 หรือเฉลี่ยเดือนละ 36.79 บาท ขณะที่ค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์คิดเป็นร้อยละ 2.21 หรือเฉลี่ยเดือนละ 118.87 บาท และผลิตภัณฑ์ยาสูบ คิดเป็นร้อยละ 4.85 หรือเฉลี่ยเดือนละ 260.21 บาท ที่แม้เป็นมูลค่าน้อยกว่า แต่เป็นสัดส่วนที่มากกว่ากลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายการพนันที่เป็นสินค้าให้โทษเช่นกัน อีกร้อยละ 1.44 หรือเฉลี่ย 77.27 บาทต่อเดือน โดยแต่ละเดือนมีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 5,368.26 บาท

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อการใช้จ่าย ($\boldsymbol{\varepsilon_i}$) วัดการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของสินค้าแต่ละชนิดเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1.00 ของรายได้จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดงลง) ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ร้อยละ 1.35 และผลิตภัณฑ์ยาสูบ ร้อยละ 0.41 การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของรายได้ร้อยละ 1 จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของอุปสงค์สินค้ากลุ่มอาหารร้อยละ 0.56 ด้านที่อยู่อาศัยร้อยละ 1.18 ด้านค่าใช้จ่ายส่วนตัวร้อยละ 0.58 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหารร้อยละ 0.16 อุปสงค์ในการศึกษาและการพักผ่อนตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้อย่างมาก (ค่ายืดหยุ่น เท่ากับ 9.46 และ 6.7 ตามลำดับ) เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพ (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 4.41) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 2.26) การเดินทางติดต่อสื่อสาร (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.70) รวมถึง การพนัน (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.45) และที่อยู่อาศัย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.18)

จะเห็นว่า สินค้า ซึ่งค่า $\boldsymbol{\varepsilon_i} < 1$ สำหรับกลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้แก่ สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร ผลิตภัณฑ์ยาสูบซึ่งเป็นสิ่งเสพติด อาหาร และค่าใช้จ่ายส่วนตัว ในขณะที่สินค้าและบริการด้านการศึกษา การพักผ่อน และการดูแลสุขภาพเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยสำหรับกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ เช่นเดียวกับอีกสองกลุ่ม เมื่อรายได้เพิ่มสูงขึ้นหรือสภาวะเศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น อุปสงค์ของสินค้าเหล่านี้จะเติบโตขึ้นในอัตราที่สูงขึ้นกว่าอัตราเฉลี่ยของสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ โดยเฉลี่ย แต่เมื่อรายได้ลดลงหรือสภาวะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตกต่ำ การลดลงของอุปสงค์ในสินค้าเหล่านี้ก็จะลดลงมากกว่าสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ เช่นกัน

ในกลุ่มนี้ ผลิตภัณฑ์ยาสูบซึ่งเป็นสินค้าเสพติดเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แต่เครื่องดื่มแอลกอฮอล์ไม่ใช่สินค้าจำเป็น เช่นเดียวกันกับกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว

อย่างไรก็ตาม บัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำให้คนมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่ได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของคนกลุ่มนี้ คือ 112.54 บาท หรือมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.10 โดยเป็นกลุ่มที่มีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมากที่สุด เมื่อเปรียบกับกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว และกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว

ทั้งนี้ การมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของกลุ่มที่ 3 ดังแสดงในตาราง 4.14

ตาราง 4.14 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษของกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

(หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

ประเภทสินค้า	แบบไม่มีบัตร	แบบไม่มีเงื่อนไข		แบบมีเงื่อนไข	
	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง
1. อาหาร	1,955.04	1,978.09	1.18	1,979.31	1.241
2. เครื่องนุ่งห่ม	116.43	121.95	4.75	122.24	4.99
3. ที่อยู่อาศัย	932.60	955.64	2.47	956.86	2.60
4. การดูแลสุขภาพ	49.09	53.63	9.24	53.87	9.72
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	176.08	178.24	1.23	178.36	1.29
6. การเดินทาง	976.14	1,010.93	3.56	1,012.76	3.75
7. การพักผ่อน	14.34	16.36	14.04	16.46	14.78
8. การศึกษา	36.79	44.08	19.82	44.46	20.87
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	118.87	122.23	2.83	118.87	0.00
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	260.21	262.47	0.87	260.21	0.00
11. การพนัน	77.27	79.622	3.04	79.75	3.20
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	655.39	657.53	0.33	657.64	0.34
รวมค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	**5,368.26**	**5,480.79**	2.10	**5,480.79**	2.10

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES ด้วยวิธี Recursive Method ในโปรแกรม Microsoft Excel

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ระหว่างกรณีก่อนมีบัตรกับกรณีได้รับเงินเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีเงื่อนไข พบว่า ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในสินค้าทุกประเภทเพิ่มสูงขึ้นโดยเพิ่มขึ้นตามอัตราการเปลี่ยนแปลงของรายได้กับส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น ซึ่งจะเห็นว่าสินค้าประเภทการศึกษาและการพักผ่อนมีการเปลี่ยนแปลงของค่าใช้จ่ายมากที่สุด 2 สินค้าแรก คือ ร้อยละ 19.82 และ ร้อยละ 14.04 ตามลำดับ ซึ่งเหมือนกับกลุ่มที่ 1 และ 2 รองลงมาเป็นสินค้าและบริการประเภทการดูแลสุขภาพ ที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 9.24 กับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.75 สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหารมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพิ่มขึ้นน้อยที่สุดที่ร้อยละ 0.33 สำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.83 และ ร้อยละ 0.87 ตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่สูงกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ จึงไวต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้มากกว่า ทำให้ค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นมากกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ ส่วนปัจจัยพื้นฐานอื่น ๆ อย่างอาหารและที่อยู่อาศัย มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นที่ร้อยละ 1.18 และ 2.47 ตามลำดับ ทั้งนี้ สินค้าประเภทการพนันมีการบริโภคเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.04

การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงระหว่างกรณีก่อนได้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับกรณีได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ พบว่า ทุกสินค้ามีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพิ่มมากขึ้น ยกเว้นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบที่มีปริมาณเท่าเดิม เพราะถูกจำกัดการบริโภค ด้วยเหตุผลการควบคุมทางนโยบาย ทำให้ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบในกรณีที่ได้รับบัตรแบบมีเงื่อนไข เท่ากับค่าใช้จ่ายเฉลี่ยก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ 118.87 บาท และ 260.21 บาทตามลำดับ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

สรุปภาพรวมทั้ง 3 กลุ่ม พบว่า สินค้าที่มีสัดส่วนการใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนสูงสุดของทุกกลุ่ม ได้แก่ สินค้าประเภทอาหาร ที่อยู่อาศัย การเดินทางและติดต่อสื่อสาร และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร โดยสินค้าจำเป็นสำหรับทุกกลุ่ม มีดังนี้ อาหาร ค่าใช้จ่ายส่วนตัว และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร ส่วนผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นสินค้าเสพติดที่ได้รับการบริโภคเป็นประจำ ไม่ว่ารายได้จะเพิ่มขึ้นหรือลดลง แม้ไม่จำเป็นต่อการยังชีพสำหรับคนทั่วไป แต่จำเป็นสำหรับกลุ่มบริโภคสินค้าชนิดนี้ (กลุ่ม 2 และกลุ่ม 3)

นโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแสดงให้เห็นว่า ในด้านหนึ่ง รายได้ที่เพิ่มขึ้นทำให้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เพราะสร้างโอกาสการเข้าถึงด้านสาธารณสุขและการศึกษามากขึ้น รวมถึงการใช้จ่ายด้านอื่น ๆ ที่ทำให้ความพึงพอใจในชีวิตเพิ่มมากขึ้น ทราบได้จากการใช้จ่ายสินค้าประเภทการพักผ่อน การดูแลรักษาสุขภาพ การศึกษา เครื่องนุ่งห่มแต่งกายที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งแม้ไม่ได้จำเป็นเพื่อการยังชีพสำหรับผู้มีรายได้น้อย แต่เป็นสินค้าที่คนต้องการในการดำรงชีวิตในสังคม

ในอีกด้านหนึ่ง ยังมีสินค้าประเภทการพนันที่ไวต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้อย่างมากสำหรับทุกกลุ่ม กล่าวคือ จะใช้จ่ายมากขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น หรือใช้จ่ายลดลงเมื่อรายได้ลดลง ซึ่งเป็นเรื่องน่ากังวล เพราะหากใช้จ่ายในด้านนี้มากเกินไปเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น อาจส่งผลต่อความเป็นอยู่ของครัวเรือน โดยเฉพาะด้านหนี้สินที่อาจเพิ่มสูงขึ้นได้ เนื่องจากการพนันมีความเสี่ยง อยู่ในกลุ่มสินค้าให้โทษและเป็นสินค้าเสพติดอีกชนิดหนึ่ง

กลุ่มที่ 4 ไม่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

ยังมีอีก 1 กลุ่มที่เป็นผู้รับประโยชน์เต็มที่จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไม่ว่าจะมีหรือไม่มีเงื่อนไข คือ ผู้ถือบัตรที่ “ไม่” บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ จึงมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบมีค่าเท่ากับ 0 บาท ดังตาราง 4.15

ตาราง 4.15 รายจ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือน (E_i) ส่วนแบ่งค่าใช้จ่าย (ω_i) ความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อค่าใช้จ่าย (ε_i) สัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคหน่วยสุดท้าย (β_i) และระดับค่าใช้จ่ายผูกพัน (γ_i) ของกลุ่มไม่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ กรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ประเภทสินค้า	E_i	ω_i	ε_i	β_i	γ_i
1. อาหาร	2,093.95	0.3891	0.5264	0.2048	492.38
2. เครื่องนุ่งห่ม	105.95	0.0197	2.4941	0.0491	30.53
3. ที่อยู่อาศัย	11,38.17	0.2115	0.9684	0.2048	206.35
4. การดูแลสุขภาพ	73.13	0.0136	2.9658	0.0403	20.19
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	187.74	0.0349	0.5504	0.0192	37.00
6. การเดินทาง	1,008.68	0.1874	1.6498	0.3092	0.00
7. การพักผ่อน	15.13	0.0028	6.3681	0.0179	0.00
8. การศึกษา	69.10	0.0128	5.0467	0.0648	45.23
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	0.00	0.0000	0.0000	0.0299	20.67
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	0.0000	0.0000	0.0201	26.88
11. การพนัน	66.89	0.0124	1.6816	0.0209	12.91
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	623.22	0.1158	0.1641	0.0190	17.19
รวมค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	**5,381.97**	**1**		**1**	**909.33**

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES โดยใช้ส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้ายจากรายจ่ายรวมที่เพิ่มขึ้น (β_i) กับค่ารายจ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับภาพรวมประเทศในปี พ.ศ. 2543 จากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546)

ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยสำหรับสินค้าอุปโภคบริโภคแต่ละชนิด และสัดส่วนของค่าใช้จ่ายดังกล่าวในค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ไม่มีสินค้าให้โทษรวมอยู่ด้วย เนื่องจากเป็นกลุ่มไม่บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท พบว่า ค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยที่มีสัดส่วนสูงสุด 4 อันดับแรกเหมือนกับกลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 3 กลุ่ม แต่มีสัดส่วนที่ต่างกัน ได้แก่ อาหาร ร้อยละ 38.91 อยู่อาศัย ร้อยละ 21.15 การเดินทางและติดต่อสื่อสาร ร้อยละ 18.74 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร เช่น ของขวัญ การช่วยเหลือสังคม การใช้จ่ายเกี่ยวกับอาชีพ ค่าแชร์และเบี้ยประกัน การทำบุญและบริจาค รวมถึงกิจกรรมทางศาสนาอีกร้อยละ 11.58 ของค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยรวมทั้งหมด ส่วนค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา คิดเป็นร้อยละ 1.28 หรือเฉลี่ยเดือนละ 69.10 บาท ขณะที่ค่าใช้จ่ายสำหรับการพักผ่อน คิดเป็นร้อยละ 0.28 หรือเฉลี่ยเดือนละ 15.13 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายการพนันที่เป็นสินค้าให้โทษเช่นกัน อีกร้อยละ 1.24 หรือเฉลี่ย 66.89 บาทต่อเดือน โดยแต่ละเดือนมีค่าใช้จ่ายรวมโดยเฉลี่ยอยู่ที่ 5,381.97 บาท

ค่าความยืดหยุ่นของอุปสงค์ต่อการใช้จ่าย ($\boldsymbol{\varepsilon_i}$) วัดการเปลี่ยนแปลงการใช้จ่ายของสินค้าแต่ละชนิดเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป ผลที่ได้แสดงให้เห็นว่า การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ร้อยละ 1 ของรายได้จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้น (ลดลง) ของอุปสงค์สินค้ากลุ่มอาหารร้อยละ 0.53 ด้านที่อยู่อาศัยร้อยละ 0.97 ด้านค่าใช้จ่ายส่วนตัวร้อยละ 0.55 และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหารร้อยละ 0.16 อุปสงค์ในการศึกษาและการพักผ่อนตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้อย่างมาก (ค่ายืดหยุ่น เท่ากับ 5.05 และ 6.37 ตามลำดับ) เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพ (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 2.97) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 2.49) การเดินทางติดต่อสื่อสาร (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.65) รวมถึง การพนัน (ค่าความยืดหยุ่น เท่ากับ 1.68)

จะเห็นว่า สินค้าจำเป็นสำหรับกลุ่มไม่บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท ได้แก่ อาหาร ค่าใช้จ่ายส่วนตัว สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร และที่อยู่อาศัย (ซึ่งค่า $\boldsymbol{\varepsilon_i} < 1$) ในขณะที่สินค้าและบริการด้านการศึกษา การพักผ่อน และการดูแลสุขภาพเป็นสินค้าฟุ่มเฟือยสำหรับผู้บริโภคไม่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ แต่การบริโภคสินค้าทั้ง 3 ประเภทข้างต้นไม่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้เท่ากับกลุ่มผู้บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 3 กลุ่ม (ความยืดหยุ่นต่ำกว่าโดยเปรียบเทียบ) ดังนั้น เมื่อรายได้เพิ่มสูงขึ้น หรือสภาวะเศรษฐกิจในครัวเรือนดีขึ้น อุปสงค์ของสินค้าเหล่านี้จะเติบโตขึ้นในอัตราที่สูงขึ้นกว่าอัตราเฉลี่ยของสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ โดยเฉลี่ย แต่เมื่อรายได้ลดลงหรือสภาวะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนตกต่ำ การลดลงของอุปสงค์ในสินค้าเหล่านี้ก็จะลดลงมากสินค้าอุปโภคบริโภคอื่น ๆ เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม บัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำให้คนกลุ่มนี้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือนที่ได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของคนกลุ่มนี้ คือ 111.86 บาท หรือมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.08 ซึ่งการมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เท่ากัน ดังแสดงในตาราง 4.16

ตาราง 4.16 การเปลี่ยนแปลงปริมาณการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ เปรียบเทียบระหว่างกรณีก่อนได้รับบัตร กับกรณีมีรายได้เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบบมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ของกลุ่มไม่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

(หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

ประเภทสินค้า	แบบไม่มีบัตร	แบบไม่มีเงื่อนไข		แบบมีเงื่อนไข	
	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง	ค่าใช้จ่ายการบริโภค	ร้อยละการเปลี่ยนแปลง
1. อาหาร	2,093.95	2,118.07	1.15	2,118.07	1.15
2. เครื่องนุ่งห่ม	105.95	111.73	5.46	111.73	5.46
3. ที่อยู่อาศัย	1,138.17	1,162.28	2.12	1,162.28	2.12
4. การดูแลสุขภาพ	73.13	77.88	6.49	77.88	6.49
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	187.74	190.01	1.20	190.01	1.20
6. การเดินทาง	1,008.68	1,045.09	3.61	1,045.09	3.61
7. การพักผ่อน	15.13	17.23	13.93	17.23	13.93
8. การศึกษา	69.10	76.73	11.04	76.73	11.04
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00
11. การพนัน	66.89	69.35	3.68	69.35	3.68
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	623.22	625.45	0.36	625.45	0.36
รวมค่าใช้จ่ายเฉลี่ย	**5,381.97**	**5,493.83**	2.08	**5,493.83**	2.08

ที่มา: คำนวณจากข้อมูล SES ปี พ.ศ. 2562 โดยใช้แบบจำลอง LES ด้วยวิธี Recursive Method ในโปรแกรม Microsoft Excel

การบริโภคจากกรณีมีบัตรแบบไม่มีเงื่อนไขกับมีเงื่อนไขมีค่าใช้จ่ายการบริโภคไม่แตกต่างกัน เพราะเป็นกลุ่มที่ไม่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนในสินค้าให้โทษทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ จึงไม่ได้รับผลกระทบจากเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ รายได้ที่เพิ่มขึ้นจากบัตรสวัสดิการแห่ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

รัฐคิดเป็นร้อยละ 2.08 ของรายได้เดิม ณ ก่อนมีบัตร ทำให้ค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยรวมเพิ่มขึ้นในสัดส่วนเดียวกัน โดยค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อเดือนในสินค้าทุกประเภทเพิ่มสูงขึ้น ยกเว้นเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ไม่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น เนื่องจากไม่มีการบริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภทตั้งแต่ต้น ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาและการพักผ่อนเพิ่มขึ้นมากที่สุด 2 อันดับแรก คือ ร้อยละ 13.93 และ ร้อยละ 11.04 ของค่าใช้จ่ายครัวเรือนเฉลี่ยรวมทั้งหมด ตามลำดับ รองลงมาเป็นสินค้าและบริการประเภทการดูแลสุขภาพ ที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 6.49 กับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายเพิ่มขึ้นร้อยละ 5.46 และสิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหารมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยเพิ่มขึ้นน้อยที่สุดที่ร้อยละ 0.36 สำหรับสินค้าจำเป็นอย่างอาหารและที่อยู่อาศัย มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นที่ร้อยละ 1.15 และ 2.12 ตามลำดับ ส่วนการพนันมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.68

โดยสรุป ทั้งกรณีได้รับบัตรแบบไม่มีเงื่อนไขกับกรณีที่มีเงื่อนไข ผู้บริโภคกลุ่มนี้ได้รับประโยชน์จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่เดือดร้อนจากการถูกจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ เพราะไม่ใช่กลุ่มผู้บริโภคสินค้าให้โทษ

4.2 การเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

การวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจของสังคมจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ด้วยแนวคิด EV เป็นการวัดการเปลี่ยนแปลงของสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างความพึงพอใจใหม่และความพึงพอใจเก่าในกรณีราคาเดิม (คงที่) หรือเป็นการหาสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่เอาไปจากผู้บริโภคเพื่อทำให้ความพึงพอใจกลับไปเท่าเดิม ณ จุดก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ได้แก่

1) จุดก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ในกรณีที่วัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจระหว่างการไม่มีนโยบายกับมีนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีและมีเงื่อนไข
2) จุดที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีเงื่อนไข ในกรณีที่เปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจระหว่างกรณีมีบัตรแบบไม่มีเงื่อนไขกับมีเงื่อนไข

โดยงานวิจัยนี้วัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจผ่านสมการต้นแบบ LES ได้สมการ EV เป็นดังนี้

$$EV = [\prod_i (\frac{P_i^0}{P_i^1})^{\beta_i}] \left(E^1 - \sum_i P_i^1 \gamma_i \right) - (E^0 - \sum_i P_i^0 \gamma_i)$$

โดยที่ P_i = ราคาสินค้า i ; P_i^0 = ราคาเก่าสินค้า i และ P_i^1 = ราคาใหม่สินค้า i

β_i = ค่าใช้จ่ายหน่วยสุดท้าย (Marginal expenditure) เพื่อการบริโภคสินค้า i

γ_i = ระดับการบริโภคที่ผูกผันหรือระดับการบริโภคที่จำเป็นของสินค้า i

E^1= ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยหลังเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย (หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

E^0 = ค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยก่อนการเปลี่ยนแปลงนโยบาย (หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน)

เนื่องจากโครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแจกเงินให้กับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นรายเดือน และไม่สามารถเก็บสะสมยอดได้ หากใช้เงินไม่หมดในแต่ละเดือน การวัดสวัสดิการทางเศรษฐกิจจึงอยู่ในรูปของจำนวนเงินต่อคนต่อเดือนที่จะทำให้คนมีอรรถประโยชน์หรือความพึงพอใจกลับมาเท่าเดิมหลังมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้ ทั้งนี้ กำหนดให้ราคาคงที่และใช้ระดับการบริโภคที่ผูกผันหรือระดับการบริโภคที่จำเป็นของสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) ระดับประเทศในปี พ.ศ. 2543 จากงานศึกษาของอิศรา ศานติศาสน์ (2546) เพราะมีจุดแข็งของงาน 3 ประการ ได้แก่ เป็นการประมาณค่าแบบเป็นระบบ ใช้ข้อมูลการสำรวจภูมิหลังรายได้และค่าใช้จ่ายประเภทต่าง ๆ ของครัวเรือนระดับชาติจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ และใช้ข้อมูลราคาจริง

การเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจแบ่งการเปรียบเทียบเป็น 4 กลุ่มคนตามลักษณะการบริโภคสินค้าให้โทษ โดยมีสวัสดิการทางเศรษฐกิจของกลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว กลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว กลุ่มบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ และกลุ่มไม่บริโภคสินค้าให้โทษ ในกรณีก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีเงื่อนไข และกรณีได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แสดงค่าดังตาราง 4.17

ตาราง 4.17 สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในกรณีต่าง ๆ แบ่งกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(หน่วย:บาทต่อคนต่อเดือน)

กรณีนโยบาย	กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษ			กลุ่มไม่บริโภคสินค้าให้โทษ
	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 ประเภท	
1. ก่อนได้รับบัตร	0.00	0.00	0.00	0.00
2. ได้รับบัตรแบบไม่มีเงื่อนไข	111.45	106.45	112.54	111.86
3. ได้รับบัตรแบบมีเงื่อนไข	108.05	104.24	106.91	111.86

ที่มา: การคำนวณของผู้วิจัย

กรณีก่อนได้รับบัตร คือ กรณีที่เป็นจุดเริ่มต้นก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย ในแต่ละกรณี ค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่แสดงเป็นค่าที่แตกต่างจากกรณีก่อนได้รับบัตร

ในกรณีที่ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษและสินค้าฟุ่มเฟือยประเภทต่าง ๆ หรือมีเงื่อนไขแต่ไม่ทำตามเงื่อนไข หมายความว่า เกิดการสลับกระเป๋าเงินหรือย้ายเงินสำหรับใช้จ่ายในครัวเรือน โดยนำเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคตามที่ภาครัฐกำหนดเท่านั้น และใช้รายได้จากกระเป๋าเงินตนเองซื้อสินค้าประเภทอื่นที่ไม่สามารถใช้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐซื้อได้ ซึ่งในที่นี้คือเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ กรณีนี้ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจะใช้เงินที่ได้เพิ่มขึ้นไปใช้จ่ายในสินค้าประเภทใดก็ได้ตามความต้องการภายใต้ข้อจำกัดทางงบประมาณหรือรายได้ โดยไม่มีกลไกการควบคุมการบริโภคใด ๆ ส่งผลให้ค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจของแต่ละกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษมีค่าเท่ากับจำนวนเงินเฉลี่ยที่แต่ละคนได้รับเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กล่าวคือ จำนวนเงินที่เอาออกจากผู้บริโภคเท่ากับจำนวนเงินเฉลี่ยที่ได้รับจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ได้รับสวัสดิการทางเศรษฐกิจเฉลี่ยจากการได้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 111.45 บาทต่อคนต่อเดือน หมายความว่า ต้องดึงเงินออกจากคนกลุ่มนี้ 111.45 บาทต่อคนต่อเดือนเพื่อให้คนกลับมามีความพึงพอใจเท่าเดิม ณ ก่อนได้รับบัตร หรือคิดเป็นมูลค่า 627.83 ล้านบาทต่อเดือน หรือ 7,533.91 ล้านบาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 0.0450 ของมูลค่า GDP ประเทศไทยปี พ.ศ. 2562

กลุ่มที่ 2 กลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ ได้รับสวัสดิการทางเศรษฐกิจเฉลี่ยจากการได้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 106.45 บาทต่อคนต่อเดือน หมายความว่า ต้องต้องดึงเงินออกจากคนกลุ่มนี้ 106.45 บาทต่อคนต่อเดือนเพื่อให้กลับมามีความพึงพอใจเท่าเดิม ณ ก่อนได้รับบัตรหรือก่อนดำเนินนโยบาย ซึ่งคิดเป็นมูลค่า 162.97 ล้านบาทต่อเดือน หรือ 1,955.68 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0110 ของ GDP ประเทศไทยปี พ.ศ. 2562

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ ได้รับสวัสดิการทางเศรษฐกิจเฉลี่ยจากการได้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 112.54 บาทต่อคนต่อเดือน ซึ่งเป็นจำนวนเงินต่อคนต่อเดือนที่มากที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่ม 1 และกลุ่ม 2 หมายความว่า ต้องดึงเงินออกจากคนกลุ่มนี้ 112.54 บาทต่อคนต่อเดือนเพื่อให้กลับมามีความพึงพอใจเท่าเดิม คิดเป็น 198.18 ล้านบาทต่อเดือน หรือ 2,378.23 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0140 ของมูลค่า GDP ประเทศไทยปี พ.ศ. 2562 ดังแสดงในตาราง 4.18

ตาราง 4.18 สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แบ่งกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ

กลุ่มบริโภค	จำนวนคน (คน)	สวัสดิการทางเศรษฐกิจ (ล้านบาท)		ร้อยละของ GDP
		ต่อเดือน	ต่อปี	
1. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	5,633,043	627.83	7,533.91	0.0450
2. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	1,530,996	162.97	1,955.68	0.0110
3. ทั้ง 2 ประเภท	1,761,070	198.18	2,378.23	0.0140
รวม 3 กลุ่ม	8,925,109	988.98	11,867.82	0.0700
ไม่บริโภคทั้ง 2 ประเภท	18,632,378	2,084.15	25,009.80	0.1500
รวมทั้งหมด	27,561,637	3073.13	36,877.62	0.2200

ที่มา: การคำนวณของผู้วิจัย โดยใช้ LES และในปี พ.ศ. 2562 GDP มีมูลค่าเท่ากับ 16,879,027 ล้านบาท

ยิ่งไปกว่านั้น สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้นนี้ มีเพียงผู้ที่ไม่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเท่านั้น ที่จะได้รับประโยชน์เต็มเม็ดเต็มหน่วย คือ บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยเพิ่มสวัสดิการทางเศรษฐกิจให้กับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ไม่ได้บริโภคสินค้าให้โทษจำนวน 18,632,378 คน ซึ่งหากต้องการให้คนกลุ่มนี้กลับมามีความพึงพอใจเท่าเดิม ณ ก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ต้องดึงเงินออกจากคนกลุ่มนี้เฉลี่ยคนละ 111.86 บาทต่อเดือน หรือคิดเป็นสวัสดิการทางเศรษฐกิจรวม 2,084.15 ล้านบาทต่อเดือน หรือ 25,009.80 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.1500 ของมูลค่า GDP ประเทศไทยปี พ.ศ. 2562

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

กรณีมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแบบมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ และผู้ถือบัตรทำตามเงื่อนไขทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นน้อยลง (เพิ่มไม่ถึงเงินเฉลี่ยที่แต่ละกลุ่มได้รับจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ) เฉพาะผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่บริโภคสินค้าให้โทษเท่านั้น โดยกลุ่มที่ 1 สวัสดิการทางเศรษฐกิจลดลงเหลือเท่ากับ 108.05 บาทต่อคนต่อเดือน กลุ่มที่ 2 สวัสดิการทางเศรษฐกิจเท่ากับ 104.24 บาทต่อคนต่อเดือน และกลุ่มที่ 3 สวัสดิการทางเศรษฐกิจเท่ากับ 106.91 บาทต่อคนต่อเดือน แต่เนื่องจากกลุ่ม 4 เป็นผู้ไม่บริโภคสินค้าให้โทษ จึงไม่ได้รับผลกระทบจากเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ คิดเป็นสวัสดิการทางเศรษฐกิจรวมตามรายกลุ่มคน ดังต่อไปนี้

ตาราง 4.19 สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ กรณีมีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แบ่งกลุ่มคนตามการบริโภคสินค้าให้โทษ

กลุ่มบริโภค	จำนวนคน (คน)	สวัสดิการทางเศรษฐกิจ (ล้านบาท)		ร้อยละของ GDP
		ต่อเดือน	ต่อปี	
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	5,633,043	608.66	7,303.96	0.0433
ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	1,530,996	159.60	1,915.16	0.0113
ทั้ง 2 ประเภท	1,761,070	188.28	2,259.32	0.0134
รวมทั้งหมด	8,925,109	956.54	11,478.44	0.0680

ที่มา: การคำนวณของผู้วิจัย โดยใช้ LES และในปี พ.ศ. 2562 GDP มีมูลค่าเท่ากับ 16,879,027 ล้านบาท

จากตาราง 4.19 แสดงให้เห็นว่าต้องดึงเงินจากผู้บริโภคกลุ่มที่ 1 จำนวน 7,303.96 ล้านต่อปี หรือร้อยละ 0.0433 ของมูลค่า GDP ปี พ.ศ. 2562 เพื่อให้กลับมามีความพึงพอใจสูงสุดเดิม ณ ก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และต้องดึงเงินออกจากกลุ่มที่ 2 และ 3 เป็นจำนวน 1,915.16 ล้านบาทต่อปี และ 2,259.32 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0113 และร้อยละ 0.0134 ของมูลค่า GDP ปี พ.ศ. 2562 ตามลำดับ

ความแตกต่างระหว่างการจำกัดกับการไม่จำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ คือ กรณีจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจสูญหายไปรวม 3 กลุ่มเป็นจำนวนทั้งสิ้น 11,478.44 ล้านบาทต่อปี หรือประมาณร้อยละ 0.0680 ของมูลค่า GDP และเมื่อพิจารณาตามกลุ่มการบริโภคได้ผลดังตาราง 4.20

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตาราง 4.20 สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ

หน่วย: ล้านบาทต่อปี

กลุ่มบริโภค	สวัสดิการทางเศรษฐกิจ		สวัสดิการทาง เศรษฐกิจที่สูญหาย	ร้อยละของ GDP
	กรณีไม่มีเงื่อนไข	กรณีมีเงื่อนไข		
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	7,533.91	7,303.96	229.95	0.0014
ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	1,955.68	1,915.16	40.52	0.0002
ทั้ง 2 ประเภท	2,378.23	2,259.32	118.91	0.0007
รวมทั้งหมด	**11,867.82**	**11,478.44**	**389.38**	**0.0023**

ที่มา: การคำนวณของผู้วิจัย

กลุ่มที่ 1 บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียวมีสวัสดิการทางเศรษฐกิจสูญหายจากการควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษ เท่ากับ 229.95 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0014 ของมูลค่า GDP

กลุ่มที่ 2 บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียวมีเกิดสวัสดิการทางเศรษฐกิจสูญหายจากการควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษ เท่ากับ 40.52 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0002 ของมูลค่า GDP

กลุ่มที่ 3 บริโภคทั้งแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบมีสวัสดิการทางเศรษฐกิจสูญหายจากการควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษ เท่ากับ 118.91 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0007 ของมูลค่า GDP

ทั้งนี้ สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายไปจากการควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษสามารถชดเชยได้ด้วยความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงด้วย ซึ่งพบว่าลดลงน้อยกว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายไป

ความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ คำนวณจากต้นทุนทางสังคมจาการบริโภคสินค้าให้โทษต่อการบริโภคสินค้าให้โทษ 1 บาท โดยแบ่งเป็นความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ พบว่าอัตราความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบสูงกว่าเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ กล่าวคือความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 1 บาท เท่ากับ 0.49 บาท และความสูญเสียทางสุขภาพจากกบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ 1 บาท เท่ากับ 1.44 บาท ซึ่งทราบได้จากการนำต้นทุนทางสังคมต่อปีจากการบริโภคสินค้าให้โทษ มาหารด้วยค่าใช้จ่ายต่อปีของการบริโภคสินค้าให้โทษแต่ละประเภท โดยแยกคำนวณระหว่างต้นทุนการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กับผลิตภัณฑ์ยาสูบ ดังแสดงในตาราง 4.21

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตาราง 4.21 ต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ ปี พ.ศ. 2560

	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	**ผลิตภัณฑ์ยาสูบ**
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือน (บาท)	917.24[(1)]	546.00[(2)]
จำนวนผู้บริโภค (ล้านคน)	15.88[(1)]	10.70[(2)]
มูลค่าการบริโภค (ล้านบาท/ปี)	174,802.35	70,106.40
ต้นทุนทางสังคม (ล้านบาท/ปี)	85,814.65[(3)]	101,000.00[(4)]
อัตราส่วนต้นทุนทางสังคมต่อการบริโภค	0.49	1.44

ที่มา:

(1) รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทย ประจำปี พ.ศ. 2560, ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา (ศวส.) หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

(2) รายงานสถิติการบริโภคยาสูบของประเทศไทย พ.ศ. 2561, ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ มหาวิทยาลัยมหิดล (ศจย.)

(3) ต้นทุนผลกระทบทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2560 ของธัชนันท์ โกมลไพศาล (2562)

(4) ข้อมูลผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการสูบบุหรี่ในประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2560 ของธัชนันท์ โกมลไพศาล (2563)

อนึ่ง มูลค่าต้นทุนทางสังคมต่อการบริโภคสินค้าให้โทษ 1 บาท ในตาราง 4.21 ต้นทุนทางสังคมต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 1 บาท เท่ากับ 0.49 บาท ซึ่งมูลค่าการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และต้นทุนทางสังคมที่ปรับมูลค่าเป็นปี พ.ศ. 2562[9] แล้ว เท่ากับ 177,927.11 ล้านบาทต่อปี และ 87,348.66 ล้านบาทต่อปี ตามลำดับ และในทำนองเดียวกันต้นทุนทางสังคมต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ 1 บาท เท่ากับ 1.44 บาท ซึ่งมูลค่าการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบและต้นทุนทางสังคมที่ปรับมูลค่าแล้ว เท่ากับ 71,359.62 ล้านบาทต่อปี และ 102,805.47 ล้านบาทต่อปี ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามกลุ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงคำนวณจากค่าใช้จ่ายทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ลดลงจากการควบคุมการบริโภคไว้จากเงื่อนไขของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คูณอัตราความสูญเสียทางสุขภาพการบริโภคสินค้าให้โทษ ดังตาราง 4.22

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ตาราง 4.22 ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ แบ่งตามกลุ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ

หน่วย: บาทต่อคนต่อเดือน

กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษ	ค่าใช้จ่ายการบริโภค			อัตราความสูญเสียทางสุขภาพ		ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง	
	ไม่มีเงื่อนไข	มีเงื่อนไข	ค่าใช้จ่ายลดลง	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ
1. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	86.53	83.13	**-3.40**	0.49	0.00	**-1.67**	0.00

[9] อัตราเงินเฟ้อ ปี 2561 เท่ากับร้อยละ 1.07 และ ปี 2562 เท่ากับร้อยละ 0.71

2. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	291.61	289.41	**-2.21**	0.00	1.44	0.00	**-3.18**
3. ทั้ง 2 ประเภท							
- เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	122.23	118.87	-**3.36**	0.49	0.00	**-1.65**	0.00
- ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	262.47	260.21	-**2.26**	0.00	1.44	0.00	**-3.26**

ที่มา: การคำนวณของผู้วิจัย

จากตารางข้างต้น จะได้ความสูญเสียทางสุขภาพรวมที่ลดลง เท่ากับ 275.01 ล้านบาทต่อปี หรือประมาณร้อยละ 0.0020 ของมูลค่า GDP[10] ดังแสดงในตาราง 4.23

ตาราง 4.23 ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง แบ่งตามกลุ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ

ค่าใช้จ่ายการบริโภค	กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษ			รวมทั้งหมด
	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	
บาทต่อคนต่อเดือน				
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	-1.67	0	-1.65	-3.32
ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0	-3.18	-3.26	-6.44
รวมความสูญเสียทางสุขภาพ	-1.67	-3.18	-4.91	-9.76
บาทต่อคนต่อปี				
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	-20.03	0	-19.82	-39.85
ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0	-38.13	-39.11	-77.24
รวมความสูญเสียทางสุขภาพ	-20.03	-38.13	-58.93	-117.09
จำนวนคน	5,633,043	1,530,996	1,761,070	8,925,109
ล้านบาทต่อปี				
เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	-112.85	0	-34.91	-147.76
ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0	-58.38	-68.87	-127.25

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

[10] ปี พ.ศ. 2562 GDP มีมูลค่าเท่ากับ 16,879,027 ล้านบาท

รวมความสูญเสียทางสุขภาพ	**-112.85**	**-58.38**	**-103.78**	**-275.01**

หมายเหตุ: กลุ่ม 1 คือ บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว
กลุ่ม 2 คือ บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว
กลุ่ม 3 คือ บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

แม้ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง (275.01 ล้านบาทต่อปี) จะมีมูลค่าน้อยกว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย (389.38 ล้านบาทต่อปี) ก็ต้องตระหนักว่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ระบุข้างต้นเป็นเพียงบางส่วนของความสูญเสียทางสุขภาพทั้งหมดที่เกิดจากการบริโภคสินค้าให้โทษ โดยเฉพาะความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ยังมีความจำกัดของข้อมูลบางด้าน เช่น ข้อมูลด้านการทะเลาะวิวาท การทำร้ายร่างกายและจิตใจ รวมถึงความรุนแรงในครอบครัว เป็นต้น ถ้าข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคครบถ้วน มูลค่าต้นทุนการบริโภคสินค้าให้โทษจะมากกว่าค่าที่ปรากฏ ในขณะที่กลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายน้อยกว่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง เนื่องจากการคำนวณความสูญเสียทางสุขภาพของการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบมีความครบถ้วน (ตาราง 4.24)

ตาราง 4.24 เปรียบเทียบมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายกับมูลค่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง แบ่งตามกลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษ

หน่วย: ล้านบาทต่อปี

	กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษ			**รวมทั้งหมด**
	กลุ่ม 1	**กลุ่ม 2**	**กลุ่ม 3**	
สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย	-229.95	-40.52	-118.91	-389.38
ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง	-112.85	-58.38	-103.78	-275.01

ที่มา: การคำนวณของผู้วิจัย
หมายเหตุ: กลุ่ม 1 คือ บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว
กลุ่ม 2 คือ บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว
กลุ่ม 3 คือ บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษย่อมส่งผลต่ออรรถประโยชน์ที่พึงได้รับ ทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจสูญหายไปจริง ซึ่งแม้โดยรวมแล้วจะมากกว่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง แต่ก็เป็นเพราะความจำกัดของข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณความสูญเสียทางสุขภาพ ไม่ได้หมายความว่า สินค้าให้โทษไม่ควรถูกจำกัดการบริโภค เพราะไม่ว่า

อย่างไร สินค้าให้โทษยังคงมีต้นทุนการบริโภคทางสังคม การไม่ปล่อยให้การบริโภคเพิ่มขึ้นจะช่วยให้ต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคไม่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ยาสูบที่เป็นสินค้าเสพติด มีต้นทุนการบริโภคสูงกว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเกือบ 1.5 เท่า[11] และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่ไวต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้มาก มีมูลค่าการบริโภคโดยเฉลี่ยสูงกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบเกือบ 2.5 เท่า[12]

ทั้งนี้ ไม่สามารถบอกได้ว่าผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำตามเงื่อนไขห้ามบริโภคมากน้อยเพียงใด เพราะผู้ถือบัตรสามารถโอนย้ายเงินในการใช้จ่ายได้ โดยใช้จ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคผ่านรายได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และใช้รายได้ส่วนตัวบริโภคสินค้าให้โทษ ตาราง 4.25 สาธิตให้เห็นว่าเมื่อสัดส่วนของคนที่ทำตามเงื่อนไขเปลี่ยนแปลงไป สวัสดิการทางเศรษฐกิจจะเปลี่ยนเป็นดังนี้

ตาราง 4.25 สวัสดิการทางเศรษฐกิจตามสัดส่วนคนทำตามเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ

(หน่วย: ล้านบาทต่อปี)

สัดส่วนคนทำตามเงื่อนไข	สวัสดิการทางเศรษฐกิจ				สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย
	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	รวม	
ทุกคนทำตามเงื่อนไข	7,303.96	1,915.16	2,259.32	11,478.44	389.38
3/4 ของจำนวนคนทั้งหมด	7,361.45	1,925.29	2,289.05	11,575.79	292.03
1/2 ของจำนวนคนทั้งหมด	7,418.93	1,935.42	2,318.77	11,673.13	194.49
1/4 ของจำนวนคนทั้งหมด	7,476.42	1,945.55	2,348.50	11,770.47	97.34
ไม่มีคนทำตามเงื่อนไข	7,533.91	1,955.68	2,378.23	11,867.82	0

หมายเหตุ: ผู้วิจัยคำนวณโดยใช้ Sensitivity Analysis

กลุ่ม 1 คือ บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว

กลุ่ม 2 คือ บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว

กลุ่ม 3 คือ บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายไปของแต่ละกลุ่มเกิดจากความแตกต่างระหว่างสวัสดิการทางเศรษฐกิจจากการทำตามเงื่อนไขและไม่ทำตามเงื่อนไข ตามสัดส่วนจำนวนคนที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น เมื่อมีคนทำตามเงื่อนไข 3 ใน 4 ของจำนวนคนทั้งหมดในกลุ่มหนึ่ง ๆ แสดงว่า มีคนอีก 1 ใน 4 ของกลุ่มที่ไม่ทำตามเงื่อนไข หากไม่มีคนทำตามเงื่อนไขเลย สวัสดิการทางเศรษฐกิจจากกรณีมีบัตร

[11] อ้างอิงจากตาราง 4.20

[12] จากตาราง 4.20 ระบุว่า มูลค่าการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในปี 2560 เท่ากับ 174,802.35 ล้านบาทต่อปี ขณะที่การบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นมูลค่าเท่ากับ 70,106.40 ล้านบาทต่อปี เพราะฉะนั้นมูลค่าการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบเท่ากับ 174,802.35/70,106.40 = 2.49 เท่า

แบบมีเงื่อนไขจะเท่ากับกรณีไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือ ไม่มีสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ เพราะผู้ถือบัตรจะบริโภคสินค้าทุกประเภท (รวมสินค้าให้โทษ) เพิ่มขึ้น

4.3 การสำรวจภาคสนาม เพื่อวิเคราะห์การถือบัตรและพฤติกรรมการใช้บัตรของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ส่วนนี้ประกอบไปด้วย 3 ส่วนย่อย ส่วนที่ 1 อธิบายภาพรวมของข้อมูลภาคสนาม ส่วนที่ 2 วิเคราะห์ความผิดพลาดในการให้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐและลักษณะภูมิหลังของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและผู้บริโภคสินค้าให้โทษ และส่วนที่ 3 วิเคราะห์พฤติกรรมการสลับกระเป๋าเงินของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีการบริโภคสินค้าให้โทษ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.3.1 ภาพรวมของข้อมูลภาคสนาม

การสำรวจข้อมูลภาคสนามเพื่อวิเคราะห์การบริโภคสินค้าให้โทษของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ มีกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 150 ตัวอย่าง จาก 3 จังหวัด จังหวัดละ 50 ตัวอย่าง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครสวรรค์ และนครราชสีมา แบ่งเป็นเขตเมือง 110 ตัวอย่าง และเขตชนบท 40 ตัวอย่าง โดยกรุงเทพมหานครนับว่าเป็นเขตเมือง

จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด แบ่งเป็นผู้ไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐจำนวน 60 คน หรือร้อยละ 40 ของตัวอย่างทั้งหมด และเป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 90 คน หรือร้อยละ 60 ซึ่งในจำนวนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นผู้ได้รับเงินสำหรับใช้จ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคเดือนละ 200 บาท จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 16.67 ของตัวอย่างทั้งหมด หรือร้อยละ 27.78 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด และได้รับเงินเดือนละ 300 บาท จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 43.33 ของตัวอย่างทั้งหมด หรือร้อยละ 72.22 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด ดังตาราง 4.26

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตาราง 4.26 จำนวนผู้ถือและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

การถือบัตร	ผู้ถือบัตร			ผู้ไม่ถือบัตร	รวมทั้งหมด
	200 บาท	300 บาท	รวม		
จำนวนคน (คน)	25	65	90	60	150
ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด	16.67	43.33	60.00	40.00	100.00

ที่มา: การสำรวจข้อมูลภาคสนาม

ภาพรวมของภูมิหลังข้อมูลจาดการสำรวจภาคสนาม พบว่า เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย เพศหญิง ร้อยละ 68.67 ของตัวอย่างทั้งหมด และเพศชาย ร้อยละ 31.33 กลุ่มอายุที่มีสัดส่วนมากที่สุด คือ อายุ 56 – 65 ปี และ อายุ 46 – 55 ปี คิดเป็นร้อยละ 19.33 และร้อยละ 18.00 ตามลำดับ โดยอายุน้อยที่สุด คือ 20 ปี และมากที่สุด 89 ปี จึงไม่มีกลุ่มคนที่ไม่ได้รับสิทธิบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เนื่องด้วยไม่ผ่านเกณฑ์อายุ (ต่ำกว่า 18 ปี)

สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างคือ สมรสแล้ว ร้อยละ 53.33 โสดร้อยละ 27.33 เป็นหม้ายหรือหย่าร้าง ร้อยละ 14.00 และเป็นกลุ่มที่อาศัยอยู่ด้วยกันแต่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสอีกร้อยละ 5.33 ของตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งส่วนมากอาศัยในครัวเรือนขนาดกลาง (3-4 คน) คิดเป็นร้อยละ 38.67 รองลงมาเป็นครัวเรือนใหญ่ขนาดใหญ่ (5 คนขึ้นไป) ร้อยละ 33.33 โดยจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่มีจำนวนมากที่สุด คือ 9 คนต่อครัวเรือน ส่วนครัวเรือนขนาดเล็ก จำนวนสมาชิกไม่เกิน 2 คน มีสัดส่วนร้อยละ 28.00 ของตัวอย่างทั้งหมด

ระดับการศึกษาสูงสุดของกลุ่มตัวอย่างที่มีสัดส่วนมากที่สุด 2 อันดับแรก ได้แก่ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับชั้นประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ร้อยละ 24.00 และระดับประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 22.67 และอาชีพที่พบมากที่สุด คือ อาชีพรับจ้างทั่วไป กับ ว่างงานหรือไม่มีงานทำ คิดเป็นร้อยละ 35.33 และ ร้อยละ 24.67 ของตัวอย่างทั้งหมด ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาตามระดับรายได้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นผู้มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน คือ เป็นผู้มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 36.00 ของตัวอย่างทั้งหมด และเป็นผู้มีรายได้มากกว่า 5,000 บาท แต่ไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 31.33 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยผู้มีรายได้มากกว่า 35,000 บาทต่อเดือน คิดเป็นร้อยละ 2 ของตัวอย่างทั้งหมด ทั้งนี้ รายได้ที่พิจารณาเป็นรายได้ประจำที่เป็นรายได้หลักต่อเดือนรวมกับรายได้ของงานเสริมอื่น ๆ ที่ได้รับเฉลี่ยต่อเดือน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนคนที่มีหนี้สินกับไม่มีหนี้สินใกล้เคียงกัน โดยคนมีหนี้สินคิดเป็นร้อยละ 53.33 และคนไม่มีหนี้สิน ร้อยละ 46.67 ของตัวอย่างทั้งหมด ขณะที่การมีโรคประจำตัวของกลุ่มตัวอย่างเป็นสัดส่วนที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ คือ เป็นผู้ที่มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 35.33 และไม่มีโรคประจำตัวร้อยละ 64.67 ทั้งนี้ สามารถสรุปภาพรวมภูมิหลังทั้งหมดของข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม ได้เป็นดังนี้

ตาราง 4.27 สรุปเปรียบเทียบสัดส่วนของผู้ถือและไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามลักษณะสำคัญต่าง ๆ

(หน่วย: ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด)

	ลักษณะสำคัญ	ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ		ผู้ไม่ถือบัตร	รวม
		200 บาท	300 บาท		
เพศ	ชาย	6.00	10.67	14.67	31.33
	หญิง	10.67	32.67	25.33	68.67
อายุ	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 25 ปี	0.67	2.67	7.33	10.67
	26 - 35 ปี	4.00	6.00	6.00	16.00
	36 - 45 ปี	4.67	4.00	8.67	17.33
	46 - 55 ปี	2.00	10.00	6.00	18.00
	56 - 65 ปี	3.33	10.00	6.00	19.33
	66 - 75 ปี	2.00	9.33	5.33	16.67
	มากกว่า 75 ปี	0.00	1.33	0.67	2.00
สถานภาพ	โสด	2.67	8.00	16.67	27.33
	แต่งงาน/จดทะเบียนสมรส	9.33	25.33	18.67	53.33
	เป็นหม้าย/หย่าร้าง	2.00	7.33	4.67	14.00
	อยู่ด้วยกัน	2.67	2.67	0.00	5.34
เขตที่อยู่	เมือง	13.33	28.00	32.00	73.33
	ชนบท	3.33	15.33	8.00	26.67
ขนาดครัวเรือน	เล็ก (1-2 คน)	3.33	8.00	16.67	28.00
	กลาง (3-4 คน)	7.33	17.33	14.00	38.67
	ใหญ่ (5 คนขึ้นไป)	6.00	18.00	9.33	33.33
การศึกษา	ต่ำกว่า ป.4	1.33	5.33	2.67	9.33
	ป.4	2.67	14.67	5.33	22.67
	ป.6-7	2.67	6.00	0.67	9.33
	ม.ต้น	2.00	5.33	6.67	14.00
	ม.ปลาย/ปวช.	5.33	8.67	10.00	24.00
	ปวส.	1.33	0.67	0.67	2.67
	ป.ตรี	1.33	2.67	12.67	16.67

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

	ป.โท ขึ้นไป	0.00	0.00	1.33	1.333
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	0.00	0.67	0.67	1.33
	ข้าราชการ	0.00	0.00	2.00	2.00
	รัฐวิสาหกิจ	0.67	0.00	0.00	0.67
	เอกชน	1.33	2.67	12.00	16.00
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	1.33	6.00	8.00	15.33
	รับจ้าง ลูกจ้างทั่วไป	8.67	16.00	10.67	35.33
	เกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ประมง	0.00	3.33	0.00	3.33
	ว่างงาน ไม่ได้ทำงาน	4.67	14.67	5.33	24.67
	อื่น ๆ	0.00	0.00	1.33	1.33
รายได้	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท	5.33	23.33	7.33	36.00
	5,001 - 10,000 บาท	6.67	14.00	10.67	31.333
	10,001 - 15,000 บาท	3.33	4.67	6.67	14.67
	15,001 - 20,000 บาท	0.67	0.67	3.33	4.67
	20,001 - 25,000 บาท	0.67	0.00	4.00	4.67
	25,001 - 30,000 บาท	0.00	0.67	4.67	5.33
	30,001 - 35,000 บาท	0.00	0.00	1.33	1.33
	35,001 - 40,000 บาท	0.00	0.00	0.67	0.67
	40,000 บาทขึ้นไป	0.00	0.00	1.333	1.33
หนี้สิน	มี	9.33	22.00	22.00	53.33
	ไม่มี	7.33	21.33	18.00	46.67
โรคประจำตัว	มี	5.33	20.67	9.33	35.33
	ไม่มี	11.33	22.67	30.67	64.67

ที่มา: ผลการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

4.3.2 ความผิดพลาดในการให้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ความผิดพลาดในการให้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีสองรูปแบบ รูปแบบแรกเกิดจากการที่ผู้สมควรได้รับบัตรแต่ไม่ได้รับบัตร (Exclusion Error) หรือผู้ที่ไม่สมควรได้รับบัตรแต่ได้รับบัตร (Inclusion Error) รูปแบบที่สองเกิดจากผู้ได้รับบัตรไม่ตรงสิทธิ คือ ได้รับเงินในบัตรเกินสิทธิหรือต่ำกว่าสิทธิ

จากผลการสำรวจภาคสนาม พบว่า มีคนจนหรือผู้มีรายได้น้อยบางส่วนไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 10.00 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยเป็นผู้มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2,500 บาทต่อเดือน (รายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี) ร้อยละ 2.67 และเป็นผู้มีรายได้มากกว่า 2,500 บาทต่อเดือน แต่ไม่เกิน 8,333.33 บาทต่อเดือน (รายได้ 30,000 – 100,000 บาทต่อปี) ร้อยละ 7.33 ในอีกด้านหนึ่ง มีคนจนไม่จริงหรือมีรายได้สูงเกินเกณฑ์ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 19.33 ของตัวอย่างทั้งหมด ดังตาราง 4.28 สะท้อนว่าการตรวจสอบผู้มีสิทธิตามนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐยังคงมีความผิดพลาด ทำให้คนจนจริงได้รับการช่วยเหลืออย่างไม่ทั่วถึงและคนจนไม่จริงกลับได้รับการช่วยเหลือ ซึ่งเป็นการใช้งบประมาณผิดกลุ่มคน ผิดวัตถุประสงค์ของนโยบาย

ตาราง 4.28 จำนวนคนถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐของคนจนจริง (ตามเกณฑ์ของนโยบาย) และคนจนไม่จริง

	ผู้ถือบัตร			ผู้ไม่ถือบัตร	รวมทั้งหมด
	200 บาท	300 บาท	รวม		
คนจนจริง (คน)					
- **รายได้ไม่เกิน 30,000 บาท/ปี**	3	19	**22**	4	**26**
(ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด)	(2.00)	(12.67)	(14.67)	(2.67)	(17.33)
- **รายได้ 30,000 - 100,000 บาท/ปี**	11	28	**39**	11	**50**
(ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด)	(7.33)	(18.67)	(26.00)	(7.33)	(33.33)
รวมคนจนจริง	**14**	**47**	**61**	**15**	**76**
(ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด)	(9.33)	(31.33)	(40.67)	(10.00)	(50.67)
คนจนไม่จริง (คน)					
- รายได้เกิน 100,000 บาท/ปี	11	18	**29**	45	**74**
(ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด)	(7.33)	(12.00)	(19.33)	(30.00)	(49.33)
รวมทั้งหมด	**25**	**65**	**90**	**60**	**150**
(ร้อยละของตัวอย่างทั้งหมด)	(16.67)	(43.33)	(60.00)	(40.00)	(100.00)

ที่มา: ผลการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย

นอกจากความผิดพลาดในการจำแนกระหว่างผู้สมควรได้รับบัตรหรือไม่สมควรได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐแล้ว ยังมีความผิดพลาดในการแยกสิทธิจำนวนเงินที่ได้รับจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ไม่สัมพันธ์กับเกณฑ์รายได้ตามข้อกำหนดของนโยบายอีกด้วย ดังตาราง 4.28 จะเห็นว่า มีคนจนจริงที่ควรได้รับสิทธิบัตร 300 บาท แต่ได้รับจริงเพียง 200 บาท ร้อยละ 2 ของตัวอย่างทั้งหมด และคนจนจริงที่ควรได้รับสิทธิบัตร 200 บาท แต่กลับได้รับ 300 บาท ร้อยละ 18.67 ชองตัวอย่างทั้งหมด ด้วยเหตุนี้ เมื่อกล่าวถึงผู้ถือบัตร 200 บาท อาจมีรายได้มากกว่าผู้ถือบัตร 300 บาท และผู้ถือบัตร 300 บาท อาจมีรายได้น้อยกว่าผู้ถือบัตร 200 บาท

ลักษณะผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐส่วนมากเป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 72.22 ส่วนเพศชายที่ถือบัตรมีเพียงร้อยละ 27.78 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด ช่วงอายุที่มีผู้บัตรมากที่สุด คือ อายุ 56 – 65 ปี เป็นสัดส่วนร้อยละ 22.22 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด รองลงมาเป็นอายุ 46 – 55 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 20.00 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด นอกจากนี้ เกือบร้อยละ 70 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด อาศัยอยู่เขตเมือง ส่วนมากเป็นครัวเรือนขนาดกลางและใหญ่ คิดเป็นร้อยละ 41.11 และร้อยละ 40.00 ของผู้ถือบัตรทั้งหมดตามลำดับ

ระดับการศึกษาของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่พบส่วนมาก คือ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 คิดเป็นร้อยละ 28.89 และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายหรือชั้น ปวช. ร้อยละ 23.33 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด โดยพบผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ร้อยละ 6.67 ขณะที่ผู้มีระดับการศึกษาต่ำกว่าชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐคิดเป็นร้อยละ 11.11

ในด้านอาชีพ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐประกอบอาชีพลูกจ้างหรือรับจ้างทั่วไปมากที่สุด มีสัดส่วนร้อยละ 41.11 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด เป็นผู้ว่างงานหรือไม่ได้ทำงานอีกร้อยละ 32.22 และอีกร้อยละ 26.67 ประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ค้าขาย เกษตรกร พนักงานบริษัทเอกชน รวมถึงพนักงานองค์กรรัฐวิสาหกิจ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เท่ากับ 6,330 บาทต่อคน แบ่งเป็นผู้มีรายได้ต่ำกว่า 5,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 47.48 และเป็นผู้มีรายได้มากกว่า 5,000 บาทแต่ไม่เกิน 10,000 บาทต่อเดือน ร้อยละ 34.44 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด ทั้งนี้รายได้ต่อเดือนต่ำสุดที่พบในผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คือ 0 บาท และรายได้ต่อเดือนสูงสุด คือ 28,000 บาท โดยเป็นผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 300 บาทเช่นเดียวกันกับผู้มีรายได้ 0 บาทต่อเดือน ซึ่งจากการสอบถามเพิ่มเติม จึงทราบว่า ที่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเป็นเพราะได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตั้งแต่ยังเป็นนักศึกษา ขณะนี้ทำงานแล้ว แต่สิทธิการถือบัตรยังไม่ถูกยกเลิก และยังใช้สิทธิจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอยู่

นอกจากนี้ ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐร้อยละ 52.22 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด มีหนี้สิน โดยส่วนมากเป็นหนี้เพื่อการลงทุนและการประกอบอาชีพ รวมถึงหนี้ ธกส. คิดเป็นร้อยละ 15.56 กับหนี้นอกระบบ ร้อยละ 13.33 รองลงมาเป็นหนี้รถยนต์ รถมอเตอร์ไซค์ ร้อยละ 8.89 อีกทั้ง ยังพบว่า ผู้

ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐร้อยละ 43.33 มีโรคประจำตัว ซึ่งโรคที่พบมากที่สุด คือ เบาหวาน ความดัน ไขมันในเลือดสูง และโรคหัวใจ

ตาราง 4.29 สรุปลักษณะภูมิหลังของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

(ร้อยละของผู้ถือบัตรทั้งหมด)

	ลักษณะสำคัญ	ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ		รวม
		200 บาท	300 บาท	
เพศ	หญิง	17.78	54.44	72.22
	ชาย	10.00	17.78	27.78
อายุ	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 25 ปี	1.11	4.44	5.56
	26 - 35 ปี	6.67	10.00	16.67
	36 - 45 ปี	7.78	6.67	14.44
	46 - 55 ปี	3.33	16.67	20.00
	56 - 65 ปี	5.56	16.67	22.22
	66 - 75 ปี	3.33	15.56	18.89
	มากกว่า 75 ปี	0.00	2.22	2.222
สถานภาพ	โสด	4.44	13.33	17.78
	แต่งงาน/จดทะเบียนสมรส	15.56	42.22	57.78
	เป็นหม้าย/หย่าร้าง	3.33	12.22	15.56
	อยู่ด้วยกัน	4.44	4.444	8.889
เขตที่อยู่	ชนบท	5.56	25.56	31.11
	เมือง	22.22	46.67	68.89
ขนาดครัวเรือน	เล็ก (1-2 คน)	5.56	13.33	18.89
	ปานกลาง (3-4 คน)	12.22	28.89	41.11
	ใหญ่ (5คนขึ้นไป)	10.00	30.00	40.00
การศึกษา	ต่ำกว่า ป.4	2.22	8.89	11.11
	ป.4	4.44	24.44	28.89
	ป.6-7	4.44	10.00	14.44
	ม.ต้น	3.33	8.89	12.22
	ม.ปลาย/ปวช.	8.89	14.44	23.33

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

	ปวส.	2.22	1.11	3.33
	ป.ตรี	2.22	4.44	6.67
	ป.โท ขึ้นไป	0.00	0.00	0.00
อาชีพ	นักเรียน/นักศึกษา	0.00	1.11	1.11
	ข้าราชการ	0.00	0.00	0.00
	รัฐวิสาหกิจ	1.11	0.00	1.11
	เอกชน	2.22	4.44	6.67
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	2.22	10.00	12.22
	รับจ้าง ลูกจ้างทั่วไป	14.44	26.67	41.11
	เกษตรกร เลี้ยงสัตว์ ประมง	0.00	5.56	5.56
	ว่างงาน ไม่ได้ทำงาน	7.78	24.44	32.22
	อื่น ๆ	0.00	0.00	0.00
รายได้	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 5,000 บาท	8.89	38.89	47.78
	5,001 - 10,000 บาท	11.11	23.33	34.44
	10,001 - 15,000 บาท	5.56	7.78	13.33
	15,001 - 20,000 บาท	1.11	1.11	2.22
	20,001 - 25,000 บาท	1.11	0.00	1.11
	25,001 - 30,000 บาท	0.00	1.11	1.11
	30,001 - 35,000 บาท	0.00	0.00	0.00
	35,001 - 40,000 บาท	0.00	0.00	0.00
	40,000 บาทขึ้นไป	0.00	0.00	0.00
หนี้สิน	มี	15.56	36.67	52.22
	ไม่มี	12.22	35.56	47.78
โรคประจำตัว	มี	8.89	34.44	43.33
	ไม่มี	18.89	37.78	56.67

ที่มา: ผลการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย

เมื่อพิจารณาเฉพาะจำนวนผู้ถือบัตร พบว่า จำนวนผู้ถือบัตรทั้งหมด ประกอบไปด้วย 1) ผู้ถือบัตรถูกต้องทั้งเกณฑ์รายได้ (คนจนจริง) และเกณฑ์จำนวนเงิน (สิทธิบัตร 200 หรือ 300 บาท) คิด

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

เป็นร้อยละ 33.33 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด[13] 2) ผู้ถือบัตรถูกต้องตามเกณฑ์รายได้ แต่ไม่ตรงตามเกณฑ์จำนวนเงิน (ได้มากกว่าหรือน้อยกว่าสิทธิที่ควรได้รับ) คิดเป็นร้อยละ 34.44[14] และ 3) ผู้ถือบัตรไม่ถูกต้องตามเกณฑ์ คือ จนไม่จริงแต่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 32.22[15]

จากข้อมูลในตาราง 4.28 ทำให้ทราบสัดส่วนระหว่างผู้สมควรได้บัตร (จนจริงตามเกณฑ์) และได้ถือบัตรจริงถูกต้องตามสิทธิของเงื่อนไขรายได้ ซึ่งอัตราส่วนระหว่างคนจนจริงที่ผู้ถือบัตรตรงสิทธิต่อจำนวนผู้สมควรได้ถือบัตรทั้งหมด เท่ากับ 0.3947 และหากพิจารณาเพียงการถือบัตร โดยไม่สนใจความถูกต้องของสิทธิบัตรตามจำนวนเงิน จะได้สัดส่วนคนจนจริงที่ถือบัตรต่อจำนวนผู้สมควรได้ถือบัตรทั้งหมด เป็น 0.8026 ทั้งนี้ การแจกเงินไม่ตรงตามเกณฑ์รายได้ส่งผลให้เกิดความสูญเสียทางงบประมาณ โดยสัดส่วนของคนจนจริงที่ถือบัตร แต่ได้รับสิทธิบัตรตามจำนวนเงินไม่ถูกต้องต่อจำนวนผู้สมควรได้บัตรทั้งหมด เท่ากับ 0.4079 อีกทั้ง ยังมีผู้ไม่สมควรได้บัตรแต่ได้ถือบัตรต่อผู้ไม่สมควรได้บัตรทั้งหมด เป็นสัดส่วนเท่ากับ 0.3919 ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียทางงบประมาณเช่นเดียวกัน ดังตาราง 4.30

ตาราง 4.30 สัดส่วนผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐตามเกณฑ์และไม่ตามเกณฑ์รายได้ของนโยบาย

เกณฑ์การรับบัตร	ถือบัตร			ไม่ได้ถือบัตร	รวมทั้งหมด
	จำนวนเงินถูกต้อง	จำนวนเงินไม่ถูกต้อง	รวม		
ตามเกณฑ์ (คนจนจริง)	0.3947	0.4079	0.8026	0.1974	1.0000
ไม่ตามเกณฑ์ (คนจนไม่จริง)	-	-	0.3919	0.6081	1.0000

ที่มา: ข้อมูลสำรวจภาคสนาม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

[13] จากตาราง 4.28 ผู้ถือบัตรทั้งหมด 90 คน เป็นผู้ถือบัตรถูกต้องตามเกณฑ์ทั้งหมด 30 คน แบ่งเป็น ถือบัตร 200 บาทถูกต้อง 11 คน และถือบัตร 300 บาทถูกต้อง 19 คน จะได้สัดส่วนผู้ถือบัตรถูกต้องตามเกณฑ์ทั้งหมด 1/3 หรือร้อยละ 33.33 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด

[14] จากตาราง 4.28 ผู้ถือบัตรทั้งหมด 90 คน เป็นผู้ถือบัตรตามเกณฑ์รายได้แต่จำนวนเงินที่ได้จากบัตรไม่ถูกต้อง จำนวน 31 คน แบ่งเป็น ควรถือบัตร 200 บาท แต่ได้ถือบัตร 300 บาท จำนวน 28 คน และควรถือบัตร 300 บาท แต่ได้ถือ 200 บาท จำนวน 3 คน จะได้สัดส่วนเป็น 31/90 หรือร้อยละ 34.44 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด

[15] จากตาราง 4.28 ผู้ถือบัตรทั้งหมด 90 คน เป็นผู้ถือบัตรไม่ถูกต้องตามเกณฑ์ เพราะไม่สมควรถือบัตร แต่ได้ถือบัตร จำนวน 29 คน คิดเป็นสัดส่วน 29/90 หรือร้อยละ 32.22 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด

จากตาราง 4.30 จะเห็นว่าความสูญเสียจากกรณีคนจนไม่จริงที่ได้รับบัตร (Inclusion Error) มีอัตราส่วนเท่ากับ 0.3919 เมื่อนำมาคำนวณกับมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ 389.38 ล้านบาทต่อปี[16] จะได้มูลค่าความสูญเสียของสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย เท่ากับ 152.60 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเมื่อนำไปหักออกจากจากสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายเดิม จะเหลือมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายจากการจำกัดการบริโภค เท่ากับ 236.78 ล้านบาทต่อปี และเมื่อนำอัตราส่วนของผู้ถือบัตรถูกต้องตามเกณฑ์นโยบาย ที่เท่ากับ 0.3947 มาคูณมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายคงเหลือ จะได้มูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย เท่ากับ 93.46 ล้านบาทต่อปี ซึ่งเป็นมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายที่ลดลงมากจนน้อยกว่ามูลค่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง ที่เท่ากับ 275.01 ล้านบาทต่อปี[17] สะท้อนว่า การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษเป็นประโยชน์โดยรวมต่อผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีค่าใช้จ่ายสินค้าให้โทษและสังคม แม้จะทำให้สวัสดิการทางเศรษฐกิจลดลงบางส่วนก็ตาม

ทั้งนี้ งานวิจัยสนใจพฤติกรรมการบริโภคของกลุ่มตัวอย่างที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและมีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษ ซึ่งจะอธิบายลักษณะภูมิหลังของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและการบริโภคสินค้าให้โทษ ดังต่อไปนี้

ลักษณะผู้บริโภคสินค้าให้โทษ

ผู้บริโภคสินค้าให้โทษจากการสำรวจข้อมูลภาคสนามนี้ มี 2 นัย คือ 1) กลุ่มตัวอย่างที่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษ และ 2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริโภคสินค้าให้โทษด้วยตัวเอง โดยตัวอย่างที่เป็นผู้บริโภคสินค้าให้โทษด้วยตัวเอง รวมอยู่ในตัวอย่างที่มีค่าใช้จ่ายครัวเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษ ซึ่งสัดส่วนครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษ คิดเป็นร้อยละ 50 ของตัวอย่างทั้งหมด (75 ตัวอย่าง) แบ่งเป็นสัดส่วนผู้ถือบัตรและมีค่าใช้จ่ายการบริโภคสินค้าให้โทษในครัวเรือนร้อยละ 36.67 (55 ตัวอย่าง) และผู้ไม่ถือบัตรที่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษอีกร้อยละ 13.33 (20 ตัวอย่าง) ดังแสดงข้อมูลในตาราง 4.31

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

[16] อ้างอิงจากตาราง 4.20

[17] อ้างอิงจากตาราง 4.23

ตาราง 4.31 จำนวนผู้ถือบัตรและไม่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งตามการบริโภคสินค้าให้โทษในครัวเรือน

การถือบัตร	การบริโภคสินค้าให้โทษ				ไม่บริโภคสินค้าให้โทษ	รวมทั้งหมด
	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 ประเภท	รวม		
ไม่ถือบัตร (คน)	**9**	**2**	**9**	**20**	**40**	**60**
(ร้อยละ)	(6.00)	(1.33)	(6.00)	(12.33)	(26.67)	(40.00)
ถือบัตร (คน)	**17**	**10**	**28**	**55**	**35**	**90**
(ร้อยละ)	(11.33)	(6.67)	(18.67)	(36.67)	(23.33)	(60.00)
200 บาท	6	2	10	**18**	**7**	**25**
(ร้อยละ)	(4.00)	(1.33)	(6.67)	(12.00)	(4.67)	(16.67)
300 บาท	11	8	18	**37**	**28**	**65**
(ร้อยละ)	(7.33)	(5.33)	(12.00)	(24.67)	(18.67)	(43.33)
รวม (คน)	**26**	**12**	**37**	**75**	**75**	**150**
(ร้อยละ)	(17.33)	(8.00)	(24.67)	(50.00)	(50.00)	(100.00)

ที่มา: ผลการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย

ตัวอย่างที่สนใจในงานศึกษานี้ คือ ผู้ถือบัตรและมีค่าใช้จ่ายการบริโภคสินค้าให้โทษในครัวเรือน 55 ตัวอย่าง หรือร้อยละ 36.67 ของตัวอย่างทั้งหมด ซึ่งแบ่งเป็นผู้ถือบัตร 200 บาท จำนวน 18 คน (ร้อยละ 12.00) และถือบัตร 300 บาท จำนวน 37 คน (ร้อยละ 24.67) โดยเป็นผู้อาศัยในครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว จำนวน 17 คน (ร้อยละ 11.33) บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว จำนวน 10 คน (ร้อยละ 6.67) และบริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์กับผลิตภัณฑ์ยาสูบ จำนวน 28 คน (ร้อยละ 18.67)

4.3.3 พฤติกรรมสลับกระเป๋าเงินของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายบริโภคสินค้าให้โทษ

การสำรวจข้อมูลภาคสนาม ได้สมมุติให้ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเป็น 1,000 บาท เพื่อวิเคราะห์การสลับกระเป๋าเงินและสัดส่วนค่าใช้จ่ายของผู้ถือบัตรที่ครัวเรือนมีการบริโภคสินค้าให้โทษ ผ่านสินค้า 12 ประเภท ซึ่งยังคงเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ สรุปได้ว่า มีผู้ถือบัตรที่ใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษผ่านเงิน 1,000 บาท ที่ได้จากบัตร

แสดงว่า มีพฤติกรรมสลับกระเป๋า คือ บริโภคสินค้าให้โทษเพิ่มขึ้นเมื่อมีรายได้เพิ่มขึ้น เพราะผู้ที่ไม่มีพฤติกรรมสลับกระเป๋า จะทำตามเงื่อนไข ไม่ใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษเพิ่มขึ้น และจะบริโภคสินค้าให้โทษเหมือนกับมีรายได้เท่าเดิม แม้มีรายได้เพิ่มขึ้น โดยผู้มีพฤติกรรมสลับกระเป๋าเงิน ได้แก่ 1) ผู้ถือบัตร 200 บาท ที่มีค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบในครัวเรือน ซึ่งมีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.50 และผลิตภัณฑ์ยาสูบร้อยละ 3.00 ของเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 2) ผู้ถือบัตร 300 บาท ที่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น ร้อยละ 4.54 ของเงินที่ได้จากบัตร และ 3) ผู้ถือบัตร 300 บาท ที่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนบริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท ต้องการใช้จ่ายเพื่อบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น ร้อยละ 5.83 และผลิตภัณฑ์ยาสูบร้อยละ 1.67 ของเงินที่ได้จากบัตร ดังแสดงในตาราง 4.32

ตาราง 4.32 สัดส่วนการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ครัวเรือนมีค่าใช้จ่ายสินค้าให้โทษ เมื่อได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเป็น 1,000 บาท

(หน่วย: ร้อยละของเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ)

ประเภทสินค้า	ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 200 บาท			ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 300 บาท		
	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 ประเภท	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 ประเภท
1. อาหาร	51.67	100.00	28.00	50.91	75.00	54.17
2. เครื่องนุ่งห่ม	2.50	0.00	2.00	5.00	3.75	3.61
3. ที่อยู่อาศัย	0.00	0.00	1.50	1.82	0.00	1.67
4. การดูแลสุขภาพ	1.67	0.00	10.00	7.23	0.00	7.50
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	15.83	0.00	13.00	8.12	0.00	13.89
6. การเดินทาง	28.33	0.00	2.00	0.00	0.00	4.44
7. การพักผ่อน	0.00	0.00	3.00	5.91	0.00	0.56
8. การศึกษา	0.00	0.00	5.00	14.54	0.00	3.61
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	0.00	0.00	3.50	4.54	0.00	5.83
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	0.00	3.00	0.00	0.00	1.67
11. การพนัน	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.67
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	0.00	0.00	29.00	1.82	21.25	1.39
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: ผลการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

การเพิ่มเงินจากบัตรเป็น 1,000 บาท เพื่อให้เป็นจำนวนเงินที่มากเพียงพอสำหรับกระตุ้นการบริโภคตามความต้องการจริงของผู้ถือบัตร นอกจากผู้มีรายได้น้อยจะใช้จ่ายเพิ่มเติมตามความพึงพอใจแล้ว ยังต้องการจะแบ่งเงินที่ได้ไปลงทุนต่อยอดในการประกอบอาชีพและชำระหนี้สินด้วย ส่งผลให้ค่าใช้จ่ายของคนบางกลุ่มไปอยู่ในประเภทสินค้าสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหารเป็นสัดส่วนที่มาก ซึ่งนับเป็นการสลับกระเป๋าเงินเช่นเดียวกัน เพราะไม่ได้นำเงินที่ได้เพิ่มไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่ต้องการลดค่าครองชีพ กระตุ้นการใช้จ่ายและทำให้ผู้มีรายได้น้อยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตาม ครัวเรือนที่มีค่าใช้จ่ายสินค้าให้โทษที่ไม่ใช้เงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพื่อเพิ่มการบริโภคสินค้าให้โทษ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความตระหนักในเงื่อนไขของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และอีกส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะไม่ได้เป็นผู้บริโภคสินค้าให้โทษตัวจริง เพียงแต่อาศัยในครัวเรือนที่มีผู้บริโภคสินค้าให้โทษ ความจำเป็นในสินค้าประเภทอื่น ๆ จึงมากกว่าสินค้าให้โทษ ทั้งนี้ คนที่ไม่ได้ตระหนักหรือหลงลืมเงื่อนไขดังกล่าว และใช้จ่ายเงินจากบัตรเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษ อาจเป็นผู้บริโภคสินค้าให้โทษตัวจริง

จากผลการสำรวจพฤติกรรมการสลับกระเป๋าเงินของผู้บริโภคสินค้าให้โทษที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ พบว่า มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษเพิ่มขึ้นด้วยเงินส่วนเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ดังนี้ 1) ผู้ถือบัตร 200 บาท ที่บริโภคทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 3.50 เป็นร้อยละ 5.00 ของเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และผลิตภัณฑ์ยาสูบเพิ่มจากร้อยละ 3 เป็นร้อยละ 4.29 2) ผู้ถือบัตร 300 บาท ที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น จากร้อยละ 4.54 ของเงินที่ได้จากบัตร เป็นร้อยละ 5.00 และ 3) ผู้ถือบัตร 300 บาท ที่บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท มีสัดส่วนค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มจากร้อยละ 5.83 ของเงินที่ได้จากบัตร เป็นร้อยละ 10.00 และผลิตภัณฑ์ยาสูบเพิ่มขึ้น จากร้อยละ 1.67 เป็นร้อยละ 4.29 ดังแสดงในตาราง 4.33

ตาราง 4.33 สัดส่วนการบริโภคสินค้าประเภทต่าง ๆ ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่บริโภคสินค้าให้โทษ เมื่อได้รับเงินจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเพิ่มเป็น 1,000 บาท

(หน่วย: ร้อยละของเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ)

ประเภทสินค้า	ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 200 บาท			ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ 300 บาท		
	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 ประเภท	เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	ทั้ง 2 ประเภท
1. อาหาร	61.25	100.00	30.71	67.50	100.00	47.85
2. เครื่องนุ่งห่ม	3.75	0.00	2.86	7.50	0.00	0.00
3. ที่อยู่อาศัย	0.00	0.00	1.43	0.00	0.00	0.00
4. การดูแลสุขภาพ	6.25	0.00	7.14	0.00	0.00	14.29
5. การใช้จ่ายส่วนตัว	6.25	0.00	11.43	0.00	0.00	17.14
6. การเดินทาง	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.43
7. การพักผ่อน	5.00	0.00	0.00	0.00	0.00	1.43
8. การศึกษา	0.00	0.00	2.86	12.50	0.00	0.00
9. เครื่องดื่มแอลกอฮอล์	0.00	0.00	5.00	5.00	0.00	10.00
10. ผลิตภัณฑ์ยาสูบ	0.00	0.00	4.29	0.00	0.00	4.29
11. การพนัน	0.00	0.00	0.00	7.50	0.00	0.00
12. สิ่งอื่นที่ไม่ใช่อาหาร	12.50	0.00	34.28	0.00	0.00	3.57
รวม	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00	100.00

ที่มา: ผลการสำรวจภาคสนามโดยผู้วิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

จะเห็นได้ว่า สัดส่วนค่าใช้จ่ายในสินค้าให้โทษด้วยเงินส่วนเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐในตาราง 4.33 เพิ่มขึ้นจากตาราง 4.32 ซึ่งเพิ่มขึ้นมากในผู้ถือบัตรที่บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภท สะท้อนว่า ผู้บริโภคสินค้าให้โทษตัวจริง เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมการโอนย้ายเงินในการใช้จ่ายหรือสลับกระเป๋าเงิน คือ นำเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคพื้นฐานที่จำเป็น และนำเงินที่มีจากรายได้ของตนเองไปใช้จ่ายส่วนตัวในสินค้าให้โทษได้ตามต้องการ แสดงว่า การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษมิอาจควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่เสพติดสินค้าให้โทษ หรือผู้บริโภคสินค้าให้โทษอย่างเป็นประจำ

มากกว่านั้น การได้เงินเพิ่มฟรีจากภาครัฐ ทำให้คนใช้จ่ายตามความพึงพอใจได้ง่ายกว่า (ไม่คิดเยอะ) แม้จะมีเงื่อนไขการใช้จ่ายกำกับไว้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวไม่ได้ส่งผลต่อการได้รับเงินช่วยเหลือ (ไม่ถูกตัดเงินเมื่อทำผิด) ทำให้คนรู้สึกไม่เดือดร้อนเมื่อไม่ทำตามเงื่อนไข อีกทั้ง ยังมีช่องทางให้หลบหลีกการทำตามเงื่อนไข เช่น การบันทึกสินค้าประเภทอื่นแทนสินค้าให้โทษ การแลกเปลี่ยนบัตรกับเงินสดเพื่อนำเงินไปบริโภคสินค้าให้โทษ เป็นต้น ประกอบกับสินค้าให้โทษเป็นสินค้าเสพติด ผู้บริโภคสินค้าให้โทษจะหาทางจนทำให้ตัวเองได้บริโภคอย่างน้อยที่สุด คือ ปริมาณเท่าเดิมตามที่เคยบริโภคมา ภาครัฐจึงควรติดตามและตรวจสอบการซื้อขายสินค้าและบริการระหว่างร้านค้ากับผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

กล่าวโดยสรุป การจำกัดหรือควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษจากรายได้ที่เพิ่มขึ้น ไม่ได้ช่วยลดการบริโภคสินค้าให้โทษ เพียงช่วยจำกัดให้ผู้บริโภคมีค่าใช้จ่ายการบริโภคเท่าเดิม ไม่มากขึ้นตามรายได้ที่เพิ่มขึ้น เพื่อไม่ก่อให้เกิดต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเพิ่มขึ้น แต่ถ้าหากผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐใช้จ่ายแบบสลับกระเป๋าเงิน ประกอบกับเป็นผู้บริโภคสินค้าให้โทษประจำ ย่อมมีค่าใช้จ่ายการบริโภคเพิ่มสูงขึ้นแน่นอน นำมาซึ่งต้นทุนทางสังคมและความสูญเสียทางสุขภาพที่เพิ่มขึ้นได้ เพราะรายได้ที่เพิ่มขึ้น ทำให้สามารถบริโภคสินค้าให้โทษเพิ่มขึ้นได้ โดยเฉพาะเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เนื่องจากเป็นสินค้าที่มีจำนวนผู้บริโภคมากกว่า ยืดหยุ่นกว่า ไวต่อการเพิ่มขึ้นของรายได้มากกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ และการมีต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคน้อยกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ ทำให้คนตระหนักถึงความสูญเสียทางสุขภาพน้อยกว่าเช่นเดียวกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บทที่ 5
สรุปผลการศึกษา

บทนี้ประกอบไปด้วยสรุปผลการศึกษา ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อจำกัดของการศึกษา และข้อเสนอแนะของการศึกษาในอนาคต โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 สรุปผลการศึกษา

การศึกษาสวัสดิการเศรษฐกิจและผลกระทบภายนอกของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐนี้ ได้ศึกษาอุปสงค์จากค่าใช้จ่ายครัวเรือนของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่บริโภคสินค้าให้โทษผ่านแบบจำลองระบบค่าใช้จ่ายเชิงเส้นตรง (Linear Expenditure System: LES) เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเมื่อรายได้เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงศึกษาสวัสดิการเศรษฐกิจจากนโยบายระหว่างกรณีมีเงื่อนไขและไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ โดยใช้หลักการเปลี่ยนแปลงโดยเหมือนเดิม (Equivalent Variation) เพื่อเปรียบเทียบสวัสดิการเศรษฐกิจที่สูญหายกับความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงเมื่อผู้บริโภคถูกจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ

ผลการวิเคราะห์อุปสงค์ของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐที่มีค่าใช้จ่ายครัวเรือนเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษ ก่อนได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ตามการบริโภคสินค้าให้โทษ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างเดียว มีค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มากกว่า 1 คือ เท่ากับ 1.63 ซึ่งสูงกว่าค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์จากงานของอิศรา ศานติศาสน์ (2546) ที่เท่ากับ 0.98 และมีส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ร้อยละ 1.83 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด ค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพร้อยละ 1.31 แสดงว่ามีค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าทำลายสุขภาพสูงกว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพ เท่ากับร้อยละ 0.52 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด

กลุ่มที่ 2 บริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบอย่างเดียว มีค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของผลิตภัณฑ์ยาสูบเท่ากับ 0.44 ซึ่งต่ำกว่าค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของผลิตภัณฑ์ยาสูบจากงานของอิศรา ศานติศาสน์ (2546) ที่เท่ากับ 0.70 และมีส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบร้อยละ 4.55 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด ขณะที่ส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพเป็นร้อยละ 1.04 แสดงว่ามีค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าทำลายสุขภาพสูงกว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพ เท่ากับร้อยละ 3.51 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด

กลุ่มที่ 3 บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ มีค่าความยืดหยุ่นต่อรายได้ของผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบเท่ากับ 1.13 และ 0.41 ตามลำดับ สะท้อนว่าเครื่องดื่ม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แอลกอฮอล์อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้มากกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ โดยมีส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบร้อยละ 2.21 และร้อยละ 4.85 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด ตามลำดับ และมีส่วนแบ่งค่าใช้จ่ายเพื่อ การดูแลสุขภาพ ร้อยละ 0.91 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด แสดงให้เห็นว่ากลุ่มนี้มีค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าทำลายสุขภาพสูงกว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการดูแลสุขภาพ ร้อยละ 6.15 ของค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมด ซึ่งผลดังกล่าวนี้สอดคล้องกับงานศึกษาของ วิชัย โชควิวัฒน, สุพล ลิมวัฒนานนท์ และคณะ (2550) ที่วิเคราะห์แนวโน้มความชุกของการสูบบุหรี่และการดื่มสุราในประชากรไทยระหว่าง พ.ศ. 2544 – 2549 และพบว่าในภาพรวมค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษสูงกว่าค่าใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาลประมาณร้อยละ 4 – 8 ของค่าใช้จ่ายทั้งหมดของครัวเรือน

ผู้ถือบัตรทั้ง 3 กลุ่มได้รับเงินเพิ่มจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเฉลี่ยกลุ่มละ 111.45 บาท 106.45บาท และ 112.54 บาท ตามลำดับ หรือมีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 2.46 ร้อยละ 1.67 และร้อยละ 2.10 ตามลำดับ ซึ่งในกรณีที่ยังไม่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ผู้บริโภคทุกกลุ่มสามารถใช้เงินที่เพิ่มขึ้นใช้จ่ายในสินค้าประเภทใดก็ได้ (ยกเว้นผลิตภัณฑ์ยาสูบที่กลุ่ม 1 ไม่บริโภค และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ที่กลุ่ม 2 ไม่บริโภค) ปริมาณการบริโภคสินค้าทุกชนิดรวมทั้งสินค้าให้โทษจึงเพิ่มสูงขึ้น โดยในกลุ่มที่ 1 ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นร้อยละ 4.09 กลุ่มที่ 2 ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบเพิ่มขึ้นร้อยละ 0.76 และกลุ่มที่ 3 ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.83 และร้อยละ 0.87 ตามลำดับ ในกรณีที่มีเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ ด้วยเหตุผลทางนโยบาย ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบในทุกกลุ่มผู้บริโภคคงที่เท่ากับค่าใช้จ่ายก่อนมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ส่วนสินค้าประเภทอื่น ๆ นอกจากนี้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้น เช่น สินค้าประเภทการพักผ่อน การดูแลรักษาสุขภาพ การศึกษา เครื่องนุ่งห่มแต่งกาย ซึ่งทำให้คนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษส่งผลให้กลุ่มบริโภคสินค้าให้โทษมีสวัสดิการเศรษฐกิจที่สูญหายไป ส่วนผู้ไม่ได้บริโภคสินค้าให้โทษได้รับสวัสดิการทางเศรษฐกิจอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยจากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ โดยสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายไปของกลุ่มที่ 1 เท่ากับ 229.95 ล้านบาทต่อปี หรือคิดเป็นร้อยละ 0.0014 ของมูลค่า GDP กลุ่มที่ 2 เท่ากับ 40.52 ล้านบาทต่อปี หรือเป็นร้อยละ 0.0002 ของมูลค่า GDP และกลุ่มที่ 3 เท่ากับ 118.91 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0007 ของมูลค่า GDP โดยรวม สวัสดิการทางเศรฐกิจที่สูญหายไปทั้งหมด เท่ากับ 389.38 ล้านบาทต่อปี หรือ ร้อยละ 0.0023 ของมูลค่า GDP

สวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายไปจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษสามารถชดเชยได้ด้วยความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง โดยกลุ่มที่ 1 ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง เท่ากับ 112.85 ล้านบาทต่อปี กลุ่มที่ 2 เท่ากับ 58.38 ล้านบาทต่อปี และกลุ่มที่ 3 เท่ากับ 103.78 บาทต่อปี รวม

ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลงทั้งหมด 275.01 ล้านบาทต่อปี หรือร้อยละ 0.0020 ของมูลค่า GDP ทั้งนี้ คำนวณจากอัตราความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ เท่ากับ 0.49 และอัตราความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบ เท่ากับ 1.44 เมื่อเทียบกับค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคสินค้าให้โทษแต่ละประเภท

แม้ความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง (275.01 ล้านบาทต่อปี) จะมีมูลค่าน้อยกว่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหาย (389.38 ล้านบาทต่อปี) ก็ต้องตระหนักว่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ระบุข้างต้นเป็นเพียงบางส่วนของความสูญเสียทางสุขภาพทั้งหมดที่เกิดจากการบริโภคสินค้าให้โทษ ถ้าข้อมูลที่ใช้ในการคำนวณต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคครบถ้วน มูลค่าต้นทุนการบริโภคสินค้าให้โทษจะมากกว่าค่าที่ปรากฏ โดยกลุ่มบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่มีมูลค่าสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายน้อยกว่าความสูญเสียทางสุขภาพที่ลดลง เนื่องจาก การคำนวณความสูญเสียทางสุขภาพของการบริโภคผลิตภัณฑ์ยาสูบมีความครบถ้วน ครอบคลุมผู้สูบบุหรี่มือสอง ในขณะที่การคำนวณความสูญเสียทางสุขภาพของเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ไม่ครอบคลุมความสูญเสียจากอุบัติเหตุจราจร และการใช้ความรุนแรง

อย่างไรก็ตาม ไม่สามารถบอกได้ว่าผู้ได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำตามเงื่อนไขจำกัดการบริโภคมากน้อยเพียงใด เพราะผู้ถือบัตรสามารถทำการโอนย้ายเงินหรือสลับกระเป๋าเงินในการใช้จ่ายได้ โดยใช้จ่ายสินค้าอุปโภคบริโภคผ่านรายได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และใช้รายได้ส่วนตัวบริโภคสินค้าให้โทษ สวัสดิการทางเศรษฐกิจจึงอาจเปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนคนที่ทำตามและไม่ทำตามเงื่อนไขของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐได้ ซึ่งหากไม่มีคนทำตามเงื่อนไข สวัสดิการทางเศรฐกิจจากกรณีมีบัตรแบบมีเงื่อนไขจะเท่ากับกรณีที่ไม่มีเงื่อนไข กล่าวคือ ไม่มีสวัสดิการทางเศรษฐกิจที่สูญหายจากการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษ และความสูญเสียทางสุขภาพไม่ได้ลดลง เพราะผู้บริโภคจะบริโภคสินค้าทุกประเภท (รวมสินค้าให้โทษ) เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลภาคสนามเพื่อวิเคราะห์ความผิดพลาดของการให้บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ และพฤติกรรมการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ซึ่งไม่มีอยู่ในข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า มีคนจนหรือผู้มีรายได้น้อยบางส่วนไม่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 10.00 ของตัวอย่างทั้งหมด โดยเป็นผู้มีรายได้น้อยกว่าหรือเท่ากับ 2,500 บาทต่อเดือน (รายได้ไม่เกิน 30,000 บาทต่อปี) ร้อยละ 2.67 และเป็นผู้มีรายได้มากกว่า 2,500 บาทต่อเดือน แต่ไม่เกิน 8,333.33 บาทต่อเดือน (รายได้ 30,000 – 100,000 บาทต่อปี) ร้อยละ 7.33 ในขณะที่มีคนจนไม่จริงหรือมีรายได้สูงเกินเกณฑ์ที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 19.33 ของตัวอย่างทั้งหมด

อีกทั้ง ยังมีความผิดพลาดในการให้สิทธิบัตรที่จำนวนเงินไม่สัมพันธ์กับรายได้ตามข้อกำหนดของนโยบาย โดยมีคนจนจริงที่ควรได้รับเงินจากบัตร 300 บาท แต่ได้รับจริงเพียง 200 บาท ร้อยละ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

2 ของตัวอย่างทั้งหมด และคนจนจริงที่ควรได้รับเงิน 200 บาท แต่กลับได้รับ 300 บาท ร้อยละ 18.67 ของตัวอย่างทั้งหมด

เมื่อพิจารณาเฉพาะจำนวนผู้ถือบัตร พบว่า จำนวนผู้ถือบัตรทั้งหมด ประกอบไปด้วย 1) ผู้ถือบัตรถูกต้องทั้งเกณฑ์รายได้ (คนจนจริง) และเกณฑ์จำนวนเงิน (สิทธิบัตร 200 หรือ 300 บาท) คิดเป็นร้อยละ 33.33 ของผู้ถือบัตรทั้งหมด 2) ผู้ถือบัตรถูกต้องตามเกณฑ์รายได้ แต่ไม่ตรงตามเกณฑ์จำนวนเงิน (ได้มากกว่าหรือน้อยกว่าสิทธิที่ควรได้รับ) คิดเป็นร้อยละ 34.44 และ 3) ผู้ถือบัตรไม่ถูกต้องตามเกณฑ์ คือ จนไม่จริงแต่ได้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ คิดเป็นร้อยละ 32.22

ยิ่งไปว่านั้น ยังพบอีกว่าผู้บริโภคสินค้าให้โทษทั้ง 2 ประเภทที่ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐมีพฤติกรรมสลับกระเป๋าเงินเพื่อบริโภคสินค้าให้โทษอย่างชัดเจน คือ นำเงินที่ได้จากบัตรสวัสดิการแห่งรัฐไปใช้จ่ายในสินค้าอุปโภคบริโภคพื้นฐานที่จำเป็น และนำเงินจากรายได้ของตนเองไปใช้จ่ายส่วนตัวในสินค้าให้โทษได้ตามต้องการ โดยค่าใช้จ่ายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์มีสัดส่วนมากกว่าผลิตภัณฑ์ยาสูบ แสดงว่า การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษมิอาจควบคุมการบริโภคสินค้าให้โทษได้ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้บริโภคที่เสพติดสินค้าให้โทษ หรือผู้บริโภคสินค้าให้โทษอย่างเป็นประจำ

5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลสรุปดังกล่าวข้างต้นนำมาสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้ดังต่อไปนี้

1. ควรดำเนินนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐต่อไป เพราะทำให้คนจนหรือผู้มีรายได้น้อยมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยเฉพาะมีโอกาสเข้าถึงการบริการสาธารณสุขและการศึกษามากขึ้น
2. พัฒนาระบบฐานข้อมูลและการเชื่อมโยงข้อมูลเพื่อค้นหาและช่วยเหลือคนจนจริงได้ตรงกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น ทั้งการจัดสรรงบประมาณอย่างตรงกลุ่ม จัดสวัสดิการและมาตรการช่วยเหลือที่เหมาะสมกับลักษณะความแตกต่างของคนจนกลุ่มต่าง ๆ
3. ใช้เทคโนโลยีและระบบดิจิทัลเข้ามาช่วยในการอัปเดตข้อมูลของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เพื่อตัดสิทธิการถือบัตรผู้ที่ไม่เข้าเกณฑ์ และให้สิทธิกับผู้ที่เข้าเกณฑ์
4. กำหนดเกณฑ์รายได้สำหรับการได้สิทธิถือบัตรให้ครอบคลุมถึงรายได้ครัวเรือนเฉลี่ยต่อคน และรายได้จากงานเสริม งานไม่ประจำ งานนอกระบบ เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาคนจนไม่จริงได้รับบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ
5. กำหนดเงื่อนไขจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษเมื่อให้เงินช่วยเหลือคนจนหรือผู้มีรายได้น้อยต่อไป เพราะเป็นการช่วยให้ไม่เกิดต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเพิ่มขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

6. เพิ่มการติดตามการใช้จ่ายผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐทั้งผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐและร้านค้าธงฟ้าประชารัฐ รวมทั้งประเมินและตรวจสอบพฤติกรรมการใช้จ่ายและการค้าขายทั้งประเภทสินค้า ราคาและยี่ห้อของสินค้าแต่ละชนิดอย่างโปร่งใส เพื่อป้องกันพฤติกรรมสลับกระเป๋าเงิน

5.3 ข้อจำกัดของการศึกษา

การศึกษานี้มีข้อจำกัดในการเปรียบเทียบสวัสดิการทางเศรษฐกิจจากนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐกับความสูญเสียทางสุขภาพจากการบริโภคสินค้าให้โทษ ภายใต้สมมติฐานที่ผู้ศึกษาได้กำหนดขึ้นเนื่องจากความไม่สมบูรณ์ของข้อมูล ซึ่งอาจทำให้ผลการศึกษาคลาดเคลื่อนได้

1. การศึกษาโดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) วิเคราะห์ด้วยแบบจำลองระบบค่าใช้จ่ายเชิงเส้นตรง (LES)
    1.1 ค่าส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้าย (β_i) และค่าใช้จ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) เป็นค่าที่อ้างอิงมาจากงานวิจัยในอดีต ค่าดังกล่าวจึงอาจไม่สะท้อนสภาวะปัจจุบันของข้อมูล SES 2019 ได้อย่างสมบูรณ์ และอาจจะทำให้ผลการศึกษามีความคลาดเคลื่อนจากค่าที่ควรเป็นในปัจจุบันได้
    1.2 ค่าต้นทุนทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ ปี พ.ศ. 2560 เป็นค่าที่อ้างอิงมาจากงานวิจัยในอดีต ซึ่งเป็นข้อมูลล่าสุดที่พบและใกล้เคียงกับข้อมูล SES 2019 มากที่สุด อาจจะทำให้ให้ผลการศึกษามีความคลาดเคลื่อนสูงกว่าหรือต่ำกว่าในความเป็นจริงได้
    1.3 การวิเคราะห์อุปสงค์และคำนวณสวัสดิการทางเศรษฐกิจของผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ เป็นการวิเคราะห์ผลจากนโยบาย (ผลของรายได้) เท่านั้น ไม่ได้วิเคราะห์ผลของราคา จึงกำหนดให้ราคาสินค้าทุกประเภทคงที่และเท่ากับ 1
2. การสำรวจภาคสนาม
    2.1 กลุ่มตัวอย่างที่ผู้ศึกษาเลือกมาเป็นตัวแทนในการสำรวจพฤติกรรมการบริโภคสินค้าให้โทษทั้งเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และผลิตภัณฑ์ยาสูบ มีเพียง 4 พื้นที่ และมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างเพียง 150 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่น้อย อาจทำให้ผลการศึกษาที่ได้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง
    2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับการทำตามเงื่อนไขของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐเกี่ยวข้องกับความเป็นส่วนตัวและเป็นสิ่งผิดหากไม่ทำตามเงื่อนไข ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามอาจปกปิดข้อมูลตามจริงได้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

5.4 ข้อเสนอแนะของการศึกษาในอนาคต

1. ประมาณการค่าส่วนแบ่งรายจ่ายหน่วยสุดท้าย (β_i) และค่าใช้จ่ายผูกพันของผู้บริโภคต่อสินค้าประเภทต่าง ๆ (γ_i) โดยใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) ปีล่าสุด ตลอดจนข้อมูลราคาจริง เพื่อวิเคราะห์อุปสงค์และพฤติกรรมการบริโภคของคนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคของคนไทยกลุ่มต่าง ๆ
2. วิเคราะห์ความอ่อนไหว (Sensitivity Analysis) ของค่า β_i และ γ_i ให้มีค่าหลากหลายค่า หลากหลายช่วง เพื่อศึกษาว่าจะส่งผลต่อสวัสดิการทางเศรษฐกิจอย่างไร
3. ทำ Microsimulation เพื่อศึกษาพฤติกรรมเป็นรายครัวเรือน โดยวิเคราะห์อย่างละเอียดเพื่อให้ทราบฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือนว่าสามารถแบกรับต้นทุนทางสุขภาพได้เท่าใด และจะสร้างภาระทางสังคมมากเพียงใด
4. ศึกษาสวัสดิการเศรษฐกิจและผลกระทบของนโยบายบัตรสวัสดิการแห่งรัฐอย่างต่อเนื่องตามระยะเวลาของการดำเนินนโยบาย
5. วิเคราะห์ผลของสวัสดิการเศรษฐกิจที่มีการเปลี่ยนแปลงของราคา โดยใช้แบบจำลองดุลยภาพทั่วไป (Computable General Equilibrium: CGE) ซึ่งต้องคำนึงถึงอุปทานของสินค้าที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของรายได้และอุปสงค์ด้วย เพื่อจะได้การเปลี่ยนแปลงของราคาจริง
6. ศึกษาผลกระทบจากการบริโภคและการจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษประเภทอื่น ๆ เช่น สินค้าประเภทการพนัน สินค้าประเภทอาหารที่สร้างผลเสียต่อสุขภาพ เป็นต้น
7. ประยุกต์การจำกัดการบริโภคสินค้าให้โทษกับนโยบายอื่น เช่น นโยบายกัญชาเสรี เป็นต้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

บรรณานุกรม

Addae-Korankye, A. (2014). Causes of poverty in Africa: A review of literature. *American International Journal of Social Science,* 3(7), 147-153.

Alatas, V., Banerjee, A., Hanna, R., Olken, B. A., & Tobias, J. (2012). Targeting the poor: evidence from a field experiment in Indonesia. *American Economic Review, 102*(4), 1206-1240.

Bank, T. W. (1995). Public Spending and the Poor: Theory and Evidence. Retrieved from http://documents.worldbank.org/curated/en/404991468778782212/ pdf/multi0page.pdf

Bank, T. W. (2018). Decline of Global Extreme Poverty Continues but Has Slowed: [Press release]. Retrieved from https://www.worldbank.org/en/news/press-release/ 2018/09/19/ decline-of-global-extreme-poverty-continues-but-has-slowed-world-bank

Bank, T. W. (2019). *The World Bank Annual Report 2019: Ending Poverty, Investing in Opportunity.* Retrieved from https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/32333

Cogneau, D., Grimm, M., & Robilliard, A.-S. (2003). Evaluating poverty reduction policies. The contribution of micro-simulation techniques. *The New International Strategies for Poverty Reduction*, 340-393.

Edmonds, E. V., & Schady, N. (2012). Poverty alleviation and child labor. *American Economic Journal: Economic Policy, 4*(4), 100-124.

Grindle, M. S. (2004). Good enough governance: poverty reduction and reform in developing countries. *Governance, 17*(4), 525-548.

Haiqiu, Y. (2017, 2017, June 26). Thailand speaks about cooperation with China in interview. Retrieved from http://www.chinadaily.com.cn/regional/2017-06/26/content_29889022.htm

Nations, U. (2018). *The Sustainable Development Goals Report 2018.* Retrieved from https://unstats.un.org/sdgs/report/2018/overview/

SARNTISART, I. (1999). Economic Welfare Implication of the Crisis. *ADB Technical*

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

Assistance.

Stone, R. (1954). Linear expenditure systems and demand analysis: an application to the pattern of British demand. *The Economic Journal, 64*(255), 511-527.

Varian, H. R. (2014). *Intermediate microeconomics: a modern approach: ninth international student edition*: WW Norton & Company.

กรมบัญชีกลาง. (2560). ประชารัฐสวัสดิการ การใช้ความช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. [Press release]. Retrieved from http://www.epayment.go.th/home/app/media/uploads/files/project_4_doc_18-09-2017.pdf

กองสถิตสังคม. (2561). *สรุปผลที่สำคัญการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน พ.ศ. 2560. สำนักงานสถิติแห่งชาติ*. Retrieved from http://www.nso.go.th/sites/2014/DocLib13/%E0%B8%94%E0%B9%89%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1/%E0%B8%AA%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%A2%E0%B9%84%E0%B8%94%E0%B9%89/%E0%B9%80%E0%B8%A8%E0%B8%A3%E0%B8%A9%E0%B8%90%E0%B8%81%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B8%84%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B9%80%E0%B8%A3%E0%B8%B7%E0%B8%AD%E0%B8%99/60/SocioSum60_First-6-Month.pdf

จุรีย์ อุสาหะ. (2558). การ สังเคราะห์อภิมานงานวิจัยปัจจัยป้องกันพฤติกรรมการสูบบุหรี่ในเยาวชนไทย. *Disease Control Journal, 41*(4), 271-284.

เจนจิรา ศิลาโคตร. และคณะ (2561). อัตราภาษีสรรพสามิตที่เหมาะสมของบุหรี่ซิกาแรตสำหรับประเทศไทย. *วารสารสุโขทัยธรรมธิราช, 31*(1), 108-125.

จินตนา จันทร์โคตรแก้ว, สุรศักดิ์ ไชยสงค์ และคณะ. (2558). *การศึกษาผลกระทบของการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ต่อบุคคลรอบข้างผู้ดื่มในประเทศไทย (ระยะที่ 1)*. Retrieved from http://ihppthaigov.net/DB/publication/attachresearch/377/chapter1.pdf

ชูชิต ชายทวีป. (2559). ปัจจัยสำเร็จของการลดปัญหาความยากจน. *INTEGRATED SOCIAL SCIENCE JOURNAL, FACULTY OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES, MAHIDOL UNIVERSITY, 3*(2), 200-226.

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2550). นโยบายรัฐไทยในการกำจัดความยากจนตามทัศนะของนักวิชาการ. *Applied Economics Journal, 14*(1), 1-16.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2552). การกระจายความมั่งคั่งในประเทศไทยการวิจัยเชิงประจักษ์และนโยบายการคลังเพื่อเพิ่มพลังคนจน. *Thailand and The World Economy, 27*(3), 27-66.

ธนพล สราญจิตร์. (2558). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. *EAU Heritage Journal Social Science and Humanities, 5*(2), 12-21.

ธัชนันท์ โกมลไพศาล. (2558). *การศึกษาต้นทุนผลกระทบทางสังคมจากการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทย: การพัฒนาไฟล์ต้นแบบในการประเมิน.* Retrieved from กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธัชนันท์ โกมลไพศาล. (2562). *การประเมินต้นทุนผลกระทบทางสังคมจากบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทยประจำปี พ.ศ. 2560*. Retrieved from กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ธัชนันท์ โกมลไพศาล. (2563). *การประเมินต้นทุนผลกระทบทางเศรษฐศาสตร์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการสูบบุหรี่ในประเทศไทย ประจำปี พ.ศ. 2560*. Retrieved from กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธร ปีติดล และ วีระพัฒน์ ภัทรศักดิ์กำจร. (2562). การลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเป็นธรรม: กรณีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ. Retrieved from https://www.kpi-lib.com/elib/cgi-bin/opacexe.exe?op=mmvw&db=Main&sid=&skin=s&usid=&mmid=10307&bid=26500&lang=1

นราทิพย์ ชุติวงศ์. (2548). *หลักเศรษฐศาสตร์ 1 : จุลเศรษฐศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 10). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นริศรา เจริญพันธุ์. (2552). *ผลกระทบของการขึ้นภาษีบุหรี่ต่ออุปสงค์ยาเส้น.* จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
,

นลิตรา ไทยประเสริฐ. (2554). *การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจโดยมาตรการทางการคลัง* Retrieved from http://prp.trf.or.th/trf-policy-brief/%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A5%E0%B8%94%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%AB%E0%B8%A5%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B9%89%E0%B8%B3%E0%B8%97%E0%B8%B2%E0%B8%87/

นันทินี ทรัพย์ศิริ และคณะ. (2550). *ประเทศไทยกับการไปสู่...รัฐสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ: กองแผนงานและสารสนเทศ

เนื้อแพร เล็กเฟื่องฟู. (2559). *เหล้า/ความจริง : รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทยประจำปี พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

มหาวิทยาลัย.

ปกป้อง จันวิทย์. (2553). แนวคิดว่าด้วยประสิทธิภาพและความยุติธรรมในนิติเศรษฐศาสตร์. Retrieved from http://pokpong.org/wp-content/uploads/justice-and-efficiency-in-law-and-econ.pdf

ประภาส มันตะสูตร. (2559). ประสิทธิผลการนำนโยบายประชานิยมไปปฏิบัติในสังคมชนบทไทย. *วารสาร บัณฑิต ศึกษา มหาวิทยาลัย ราชภัฏ สวนสุนันทา, 2*(2), 298-308.

พรพิมล พันธ์พิมาย. (2550). *การวิเคราะห์รูปแบบค่าใช้จ่ายในการบริโภคของครัวเรือนไทย.* จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย,

พิราสินี แซ่จ่อง. (2552) *พฤติกรรมเงื่อนไขผลกระทบของผู้ที่สามารถเลิกสูบบุหรี่ได้และผู้ที่ไม่สามารถเลิกสูบบุหรี่ได้ในตำบลพะตง อำเภอ หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา.* มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์,

เพชร ชัยศร. (2556). รูปแบบและกระบวนการลดภาวะความยากจนของผู้เข้าไม่ถึงโอกาสในสังคมชนบทภาคเหนือตอนบน. *Journal of Management Science Chiangrai Rajabhat University, 8*(2), 121-141.

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์. (2555). แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัด นครสวรรค์. *วารสา วิจัย และพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 7*(1), 32-39.

มนทรัตน์ ถาวรเจริญทรัพย์ และคณะ. (2551). *การศึกษาต้นทุนผลกระทบทางสังคมสุขภาพและเศรษฐกิจของการบริโภคเครื่องดื่ม แอลกอฮอล์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.

เยาวลักษณ์ สมคำ. (2552). *การวิเคราะห์โครงสร้างค่าใช้จ่ายของภาคครัวเรือนประเทศไทย.* (ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,

วรวิทย์ เจริญเลิศ. (2555). *ประเทศไทยกับแนวคิดรัฐสวัสดิการ: ก้าวข้ามประชานิยม*.

วรเวศม์ สุวรรณระดา. (2551). *เศรษฐศาสตร์สาธารณะ*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิขัย โชควิวัฒน, สุพล ลิมวัฒนานนท์, และคณะ. (2550). บุหรี่และสุรา: ความแตกต่างของปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพระหว่างครัวเรือนไทยที่มี เศรษฐานะและระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน.

วิลาวัณย์ ประทีปแก้ว, พ. ล. แ. พ. (2552). *รายงานวิจัยพฤติกรรมการสูบบุหรี่ของเยาวชนในจังหวัดนนทบุรี*. Retrieved from นนทบุรี: สำนักงานสาธารณสุข.

วิสิษฐ์ ใจอาจ, บัณฑิต ผังนิรันดร์, วิเชียร ศรีพระจันทร์. (2558). แบบจำลองสมการโครงสร้างของความไม่ยากจนประชาชนจังหวัดภูเก็ต. *วารสาร บริหารธุรกิจ ศรีนครินทรวิโรฒ, 6*(1), 103-113.

ศูนย์วิจัยปัญหาสุขภาพ หน่วยระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. (2562). *ข้อเท็จจริงและตัวเลขเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในประเทศไทย พ.ศ. 2559 – 2561.*

ศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุมยาสูบ มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). *รายงานสถิติการบริโภค*

ยาสูบของประเทศไทย พ.ศ. 2561. Retrieved from https://www.trc.or.th/th/media/attachments/2562/01/29/2561.pdf

สมพร โกมารทัต และคณะ. (2560). *การสำรวจสถานะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทยและทางเลือกมาตรการทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และกฎหมาย เป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน.* Retrieved from http://www.knowledgefarm.in.th/research-thailand-and-sdgs-1-2/.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2545). *กรอบประเด็นการระดมความคิดเห็นเรื่อง "คนจน: โอกาสใหม่ในการพึ่งตนเอง".* https://www.nesdb.go.th/images/content/book22-45.pdf

สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2557). *รายงานภาระโรคและการบาดเจ็บของประชากรไทย พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์สงเคราะห์องค์การทหารผ่านศึก.

สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ. (2560). รายงานภาระโรคและการบาดเจ็บของประชากรไทย พ.ศ. 2557. นนทบุรี: บริษัท เดอะ กราฟิโก ซิสเต็มส์ จำกัด.

สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2561). มาตรการสวัสดิการแห่งรัฐ นวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาความยากจน. *วารสารสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี,* ฉบับเดือนเมษายน - มิถุนายน 2561.

สำนักงานสถิติสังคม. (2563). การสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2560*. https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10855

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2561.* https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10856

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2563). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2562.* https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=10857

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563.* https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=11972

วิทย์ วิชัยดิษฐ, เอ็ดเวิร์ด แม็คแนล, ดาริกา ใสงาม และ สาวิตรี อัษณางค์กรชัย. (2562). รายงานสถานการณ์การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในสังคมไทย ประจำปี พ.ศ. 2560. กรุงเทพฯ:

บริษัท สหมิตรพัฒนาการพิมพ์ (1992).

อนุวัฒน์ ชลไพศาล. (2555). ภาระภาษีบุหรี่ของประชากรไทย. *Suthiparithat Journal, 26*(78), 167-178.

อัญชนา ณ ระนอง. (2551). การบริโภคแอลกอฮอล์กับความยากจน. Alcohol Consumption and Poverty. *NIDA Development Journal, 48*(3), 89-124.

อัมมาร สยามวาลา. (2555). อสมการของชาวนากับความยากจน. นิตยสาร *Way Magazine*, ฉบับเดือนกันยายน 2555.

อัมมาร สยามวาลาและคณะ. (2556). *ชีวิตคนไทยในสองทศวรรษของการพัฒนา แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี*. สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อัสนี พรหมสาขา ณ สกลนคร และคณะ (2557). ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองในระดับครัวเรือน กรณีศึกษา: ครัวเรือนที่มีรายได้ตกเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร. *Journal of Graduate School Sakon Nakhon Rajabhat University, 11*(53), 45-52.

อิศรา ศานติศาสน์. (2538). *ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงภาษีสรรพสามิตบุหรี่*. สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข.

อิศรา ศานติศาสน์. (2546). รายงานการอภิปรายผลของ HNP (The Health Nutrition and Population Family): การวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจของการควบคุมบุหรี่ในประเทศไทย (เอกสารรายงานหมายเลข 15 ภาวะทางเศรษฐกิจของการควบคุมบุหรี่).

อิศรา ศานติศาสน์. (2554). *การวัดและการสร้างตัวแบบทางเศรษฐศาสตร์เพื่อวิเคราะห์การกระจายรายได้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ภาคผนวก ก

แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

1. **เพศ** ☐ ชาย ☐ หญิง ☐ อื่น ๆ
2. **อายุ** ..... ปี
3. **สถานภาพ** ☐ โสด ☐ สมรส
   ☐ หย่าร้าง/ม่าย ☐ อยู่ด้วยกันแต่ไม่ได้สมรส
4. **ภูมิลำเนา** จังหวัด.....
5. **ที่อยู่ปัจจุบัน** อำเภอ/เขต ..... จังหวัด.....
6. **ระดับการศึกษาสูงสุด** ☐ ต่ำกว่า ป. 4 ☐ ป. 4
   ☐ ป. 6 ☐ มัธยมศึกษาตอนต้น
   ☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ประกาศนียบัตร
   ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโทหรือสูงกว่า
7. **อาชีพ** ☐ นิสิต/นักศึกษา ☐ รับราชการ
   ☐ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ☐ พนักงานบริษัทเอกชน
   ☐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ☐ รับจ้าง/ลูกจ้างทั่วไป
   ☐ เกษตรกร/ปศุสัตว์/ประมง ☐ ว่างงาน/ไม่ได้ทำงาน
   ☐ อื่น ๆ กรุณาระบุ.....
8. **รายได้ต่อเดือนของท่าน** ..... บาท (รายได้ทุกประเภท)
9. **ท่านมีอาชีพรองหรือไม่** ☐ ไม่มี
   ☐ มี รายได้ประมาณ ..... บาท/เดือน
   หรือ ..... บาท/วัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

10. ท่านมีหนี้สินหรือไม่ ☐ ไม่มี

☐ มี

หากมีหนี้สิน หนี้สินที่ท่านมีอยู่ในข้อใด (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ บ้าน/อสังหาริมทรัพย์ ☐ ธุรกิจ ลงทุน ประกอบอาชีพ

☐ การศึกษา ☐ รถยนต์/รถมอเตอร์ไซค์

☐ บัตรเครดิต ☐ อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

11. จำนวนค่าใช้จ่ายเพื่อบริโภคสินค้าและบริการ (ค่าใช้จ่ายประจำ) ..... บาท/เดือน

12. จำนวนค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ ..... บาท/เดือน

13. จำนวนค่าใช้จ่ายอื่น ๆ (เบ็ดเตล็ด/ไม่ประจำ) ..... บาท/เดือน

14. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของท่าน มีทั้งหมด (รวมตัวท่าน) ..... คน ประกอบด้วย

เด็ก (อายุต่ำกว่า 18 ปี) เป็นชาย ..... คน และหญิง ..... คน

ผู้ใหญ่ (อายุ 18 – 60 ปี) เป็นชาย ..... คน และหญิง ..... คน

ผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) เป็นชาย ..... คน และหญิง ..... คน

เป็นผู้สูบบุหรี่ ชาย ..... คน และหญิง ..... คน

เป็นผู้ดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ ชาย ..... คน และหญิง ..... คน

15. ท่านมีโรคประจำตัวหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี กรุณาระบุ โรค.....

หากมีโรคประจำตัว มีค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาโรคเหล่านั้นหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี กรุณาระบุ ประมาณ.....บาท/เดือน

16. ท่านมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี กรุณาระบุ ระยะเวลาถือบัตรฯ .....ปี ..... เดือน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

หากท่านมีบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ท่านได้รับเงินสำหรับซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคจำนวนกี่บาท

☐ 200 บาท/เดือน

☐ 300 บาท/เดือน

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการบริโภค

คำชี้แจง กรุณาตอบคำถามที่เป็นจริงที่สุด และ ทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน ☐ หน้าข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดเพียงข้อเดียว

17. กรุณาประมาณค่าใช้จ่ายประจำเดือนของสินค้าและบริการแต่ละประเภท ดังต่อไปนี้ (หากไม่มีค่าใช้จ่ายในสินค้าและบริการประเภทใด ให้ใส่ 0 บาท/เดือน)

(1) อาหารและเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ (รวมน้ำผลไม้ นม น้ำอัดลม) .....บาท/เดือน

(2) เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า.....บาท/เดือน

(3) ที่อยู่อาศัยและเครื่องตกแต่งบ้าน.....บาท/เดือน

(4) การดูแลสุขภาพ.....บาท/เดือน

(5) การใช้จ่ายส่วนตัว.....บาท/เดือน

(6) การเดินทางและการติดต่อสื่อสาร.....บาท/เดือน

(7) การพักผ่อน.....บาท/เดือน

(8) การศึกษา.....บาท/เดือน

(9) เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์.....บาท/เดือน

(10)บุหรี่และผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่น ๆ.....บาท/เดือน

(11)การพนัน.....บาท/เดือน

(12)สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร.....บาท/เดือน

18. เมื่อท่านได้รับเงินเพิ่มตามข้อ 16 จากรัฐบาลเป็น 1,000 บาท/เดือน ท่านจะมีค่าใช้จ่ายในการบริโภคสินค้าและบริการอย่างไร (กรุณาระบุจำนวนเงินที่ท่านจะใช้เฉพาะกับสินค้าและบริการที่ต้องการ โดยไม่จำกัดประเภทสินค้าและบริการ แต่มูลค่ารวมต้องน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1,000 บาท)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

(1) อาหารและเครื่องดื่มไม่มีแอลกอฮอล์ (รวมน้ำผลไม้ นม น้ำอัดลม) .....บาท/เดือน

(2) เครื่องนุ่งห่มและรองเท้า.....บาท/เดือน

(3) ที่อยู่อาศัยและเครื่องตกแต่งบ้าน.....บาท/เดือน

(4) การดูแลสุขภาพ.....บาท/เดือน

(5) การใช้จ่ายส่วนตัว.....บาท/เดือน

(6) การเดินทางและการติดต่อสื่อสาร.....บาท/เดือน

(7) การพักผ่อน.....บาท/เดือน

(8) การศึกษา.....บาท/เดือน

(9) เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์.....บาท/เดือน

(10)บุหรี่และผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่น ๆ.....บาท/เดือน

(11)การพนัน.....บาท/เดือน

(12)สิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาหาร.....บาท/เดือน

19. ท่านสูบบุหรี่หรือไม่

☐ สูบ ☐ ไม่ได้สูบ

หากท่านสูบบหรี่ ท่านมีค่าใช้จ่ายสำหรับบุหรี่ .....บาท/เดือน

บุหรี่ส่วนใหญ่ที่ท่านสูบเป็นแบบใด (เลือกตอบเพียงข้อเดียว)

☐ บุหรี่ไทย ☐ บุหรี่ม้วนเอง/ยาเส้น

☐ บุหรี่นำเข้าจากต่างประเทศ ☐ อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

☐ บุหรี่ไฟฟ้า

20. ท่านบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์หรือไม่

☐ ดื่ม ☐ ไม่ดื่ม

หากท่านดื่ม ท่านมีค่าใช้จ่ายสำหรับเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ .....บาท/เดือน

ท่านดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ชนิดใดเป็นประจำ (เลือกตอบเพียงข้อเดียว)

☐ เบียร์ ☐ สุราขาว/สุรากลั่นชุมชน

☐ สุราสี/สุราแดง ☐ สุราแช่พื้นบ้าน (สาโท, อุ, กระแช่)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

☐ ไวน์องุ่น/แชมเปญ/ไวน์ผลไม้

☐ ไวน์คูลเลอร์/สุราผสมน้ำผลไม้/เหล้าปั่น

☐ ยาดองเหล้า/สุราจีน/วอดก้า

☐ อื่น ๆ กรุณาระบุ .....

21. ถ้าท่านได้รับสวัสดิการแห่งรัฐ ท่านจะบริโภคบุหรี่อย่างไร (ทำเฉพาะท่านที่สูบบุหรี่และยาสูบอื่น ๆ)

☐ เพิ่มการบริโภคบุหรี่ขึ้นประมาณ .....บาท/เดือน

☐ ลดการบริโภคบุหรี่ลงประมาณ .....บาท/เดือน

☐ บริโภคบุหรี่ในปริมาณเท่าเดิมที่บริโภคเป็นประจำ

22. ถ้าราคาบุหรี่เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 10 จะส่งผลกระทบต่อการสูบบุหรี่ของท่านอย่างไร (ทำเฉพาะท่านที่สูบบุหรี่และยาสูบอื่น ๆ)

☐ เพิ่มการบริโภคบุหรี่ขึ้นประมาณ .....บาท/เดือน

☐ ลดการบริโภคบุหรี่ลงประมาณ .....บาท/เดือน

☐ บริโภคบุหรี่ในปริมาณเท่าเดิมที่บริโภคเป็นประจำ

23. ถ้าท่านได้รับสวัสดิการแห่งรัฐ ท่านจะบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์อย่างไร (ทำเฉพาะท่านที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

☐ เพิ่มการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้นประมาณ .....บาท/เดือน

☐ ลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ลงประมาณ .....บาท/เดือน

☐ บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณเท่าเดิมที่บริโภคเป็นประจำ

24. ถ้าราคาเครื่องดื่มแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 10 จะส่งผลกระทบต่อการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ของท่านอย่างไร (ทำเฉพาะท่านที่บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์)

☐ เพิ่มการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ขึ้นประมาณ .....บาท/เดือน

☐ ลดการบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ลงประมาณ .....บาท/เดือน

☐ บริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ในปริมาณเท่าเดิมที่บริโภคเป็นประจำ

ส่วนที่ 3 ความพึงพอใจต่อบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓เลือกระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความจริงมากที่สุด โดย

ระดับคะแนน 5 หมายถึง เห็นด้วยมาก

ระดับคะแนน 4 หมายถึง เห็นด้วย

ระดับคะแนน 3 หมายถึง เฉย ๆ

ระดับคะแนน 2 หมายถึง ไม่เห็นด้วย

ระดับคะแนน 1 หมายถึง ไม่เห็นด้วยมาก

ข้อ	ความพึงพอใจต่อบัตรสวัสดิการ	ระดับคะแนนความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
25	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยแบ่งเบาภาระค่าครองชีพ ค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และค่าเดินทาง					
26	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น					
27	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยให้ได้บริโภคสินค้าและบริการที่ต้องการได้มากขึ้น					
28	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยให้มีช่องทางสร้างรายได้เพิ่มมากขึ้น					
29	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงมากขึ้น					
30	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยลดความเครียดได้					
31	บัตรสวัสดิการแห่งรัฐทำให้มีความสุขมากขึ้น					
32	ท่านต้องการให้เพิ่มเงินช่วยเหลือ โดยเฉพาะด้านค่าใช้จ่ายในครัวเรือน					
33	ท่านต้องการให้มีการเปลี่ยนแปลงเกณฑ์การได้รับสิทธิของบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ					
34	ท่านต้องการให้มีช่วยเหลือผ่านบัตรสวัสดิการแห่งรัฐต่อไป					

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	ณิชนันทน์ ขันกสิกรรม
วัน เดือน ปี เกิด	8 กันยายน 2534
สถานที่เกิด	นครสวรรค์
วุฒิการศึกษา	เศรษฐศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ที่อยู่ปัจจุบัน	59/26 อาคารเอส ซี เรสซิเด็นท์ ซอย พหลโยธิน 67 ถนน พหลโยธิน แขวง อนุสาวรีย์ เขตบางเขน กรุงเทพ 10220

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Chulalongkorn University